

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
SOSYAL BİLİMLER VE TÜRKÇE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI**

**ORTAOKUL SOSYAL BİLGİLER DERSLERİNDE SAVAŞ VE
BARIŞ KAVRAMLARINA YER VERİLİŞ DURUMLARININ
ÖĞRETMENLERİN BAKIŞ AÇILARIYLA
DEĞERLENDİRİLMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

FATİH ÖZDEMİR

DANIŞMAN

YRD. DOÇ. DR. HÜLYA ÇELİK

ARALIK 2016

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
SOSYAL BİLİMLER VE TÜRKÇE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI**

**ORTAOKUL SOSYAL BİLGİLER DERSLERİNDE SAVAŞ VE
BARIŞ KAVRAMLARINA YER VERİLİŞ DURUMLARININ
ÖĞRETMENLERİN BAKIŞ AÇILARIYLA
DEĞERLENDİRİLMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

FATİH ÖZDEMİR

DANIŞMAN

YRD. DOÇ. DR. HÜLYA ÇELİK

ARALIK 2016

JÜRI ÜYELERİNİN İMZA SAYFASI

BİLDİRİM

"Ortakul Sosyal Bilgiler Dersinin Sosyal ve Birey Kavramlarına Yer Verilip Durumunun Öğrencilerin Halkı Açısıyla Değerlendirilmesi" adlı bu yüksek lisans tezi Sosyal Bilimler ve Türkiye Eğitim Bilimleri Sosyal Bilimler Enstitüsü Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu, akademik ve etik kuralları gözeterek çalıştığımı ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt ederim.

Doçent Prof. Dr. Mehmet Akın

Özdemir

Doçent Öğr. Gör. Dr. Ahmet Mahir

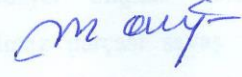
FATİH ÖZDEMİR

Fatih Özdemir

JÜRİ ÜYELERİNİN İMZA SAYFASI

"Ortaokul Sosyal Bilgiler Derslerinde Savaş ve Barış Kavramlarına Yer Veriliş Durumlarının Öğretmenlerin Bakış Açılıyla Değerlendirilmesi" adlı bu yüksek lisans tezi Sosyal Bilimler ve Türkçe Eğitimi Bölümü, Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı hazırlanmış ve jürimiz tarafından kabul edilmiştir.

Başkan Prof. Dr. Mehmet Alparçay

Üye Yrd. Doc. Dr. Mehmet Keçilmez

Üye Yrd. Doc. Dr. Hediye Celibe

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

30.01/2017

Enstitü Müdürü

Doc. Dr. Halil İbrahim Soğlam

ÖN SÖZ

Eğitimin temel amaçlarından biri toplumun kültürel değerlerini gelecek nesillere aktarmaktır. Bu kültürel değerler tarihi süreç içerisinde var olmakta, bu tarihi süreç içerisinde toplumun fertlerinde tesir etmektedir. İnsanoğlunun tarihi, savaş ve barış kavramı çerçevesinde şekillenmektedir. Bu iki kavram insanoğlunun varlığından bu yana insanla birlikte var olmuştur. Toplumun tarihi süreç içerisinde oluşan kültürel değerleri en yoğun ilköğretim kademesinde sosyal bilgiler dersleri ile öğretilmektedir. Bu araştırmada insanoğlunun ayrılmaz parçası savaş ve barış kavramlarının sosyal bilgiler derslerinde verilmiş biçimlerini incelemek amaçlanmıştır.

Tez danışmanlığımı üstlenerek tez konusunun belirlenmesinde ve tezle ilgili çalışmaların yürütülmesinde ilgi, sabır ve desteğini hiç esirgemeyen sayın hocam Yrd. Doç. Dr. Hülya ÇELİK'e sonsuz teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim. Araştırma sürecinde yol gösteren sayın Prof.Dr. Mehmet Alparğu'ya, Yrd. Doç. Dr. Ahmet KATILMIŞ, Doç. Dr. Halil İbrahim SAĞLAM ve Doç. Dr. Sevgi COŞKUN KESKİN hocalarıma teşekkür ederim. Tez çalışmamda görüşmeye katılan öğretmenlere, araştırma sürecinde destek veren Arş. Gör. Ümit ÖZER'e sevgili arkadaşlarım Kübra GENÇ ve İkbâl YILDIZ'a, eğitim hayatım boyunca bana destek olan ailem, hocalarım ve arkadaşlarıma teşekkür eder, saygılarımı sunarım.

ÖZET

ORTAOKUL SOSYAL BİLGİLER DERSLERİNDE SAVAŞ VE BARIŞ KAVRAMLARINA YER VERİLİŞ DURUMLARININ ÖĞRETMENLERİN BAKIŞ AÇILARIYLA DEĞERLENDİRİLMESİ

Özdemir, Fatih

Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler ve Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı

Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı, Sosyal Bilgiler Eğitimi Programı

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Hülya ÇELİK

Aralık, 2016. x+ 104sayfa.

Bu araştırmanın temel amacı, sosyal bilgiler öğretmenlerinin savaş ve barış kavramlarının derslerindeki yerine ilişkin görüşlerini ortaya koymaktır. Araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden fenomenolojik desene uygun olarak yürütülmüştür. Araştırmanın çalışma grubunu; Sakarya ili içerisinde kolay ulaşılabilirlik esasıyla seçilen 2014 - 2015 eğitim-öğretim yılında ilköğretim kademesinde eğitim veren 15 sosyal bilgiler öğretmeni oluşturmuştur. Veri toplamak için araştırmacı tarafından geliştirilmiş olan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşmeden elde edilen veriler betimsel analize tabi tutularak değerlendirilmiştir.

Araştırmada, öğretmenlerin savaş ve barış kavramlarını daha çok sosyolojik yönden ele aldıkları ortaya çıkmıştır. Sosyal Bilgiler öğretmenleri derslerinin öğretim programı ve kitaplarında savaş ve barış kavramlarının yüzeysel olarak verildiğini düşünmektedirler. Savaş kavramının öğretiminde sadece siyasal anlamı içeren olayların vurgulandığını, barış kavramında ise herhangi bir olayın vurgulanmadığını, her iki kavramın öğretiminde milli duygularının etkisiyle subjektif davrandıklarını belirtmişlerdir. Savaş ve barış konularının öğretiminde genel olarak buluş yoluna ilişkin teknikleri kullandıklarını ancak ülkeler arası yanlı politikalardan, toplumsal ortamdaki ve dünya genelinde yaşanan olaylardan kaynaklı sorunlar nedeniyle zorlandıklarını ifade etmişlerdir. Araştırma neticesinde savaş ve barış kavramlarının tüm boyutları ile ele alınması ve bu boyutların farklı teknikler ile öğrenciye öğretilmesinin gerekli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Savaş, Barış, Sosyal Bilgiler Öğretmeni, Ortaokul Sosyal Bilgiler Dersi

ABSTRACT

EVALUATING THE USAGE OF THE TERMS WAR AND PEACE IN MIDDLE SCHOOL SOCIAL STUDIES COURSES FROM THE PERSPECTIVES OF TEACHERS

Özdemir, Fatih

Master Thesis, Department of Social Sciences and Turkish Education

Field of Social Studies Education

Supervisor: Asst. Prof. Dr. Hülya Çelik

December, 2016.x+ 104 pages

The main purpose of this research is to reveal social studies teachers' views related to the usage of the terms war and peace in their courses. The research was conducted in accordance with phenomenological pattern, a qualitative research method. The study group consisted of 15 teachers that worked in middle schools from Sakarya in 2014-2015 academic year. The semi-structured interview form, developed by the researcher, was used to collect data. The data obtained through the interview were evaluated via descriptive analysis. In the research, it was revealed that the teachers approached the concepts of war and peace, mostly from the sociological aspect. Social studies teachers think that the concepts of war and peace are used superficially in their teaching programs and books. They stated that while teaching war, mostly political events are emphasized and while teaching peace no events are emphasized. While teaching both subjects, influenced by their nationalist emotions, they act subjective. They also stated that while teaching the terms wars and peace, they mostly use discovery learning strategies but while doing so they have some difficulties because of international politics, the social environment and the problems arising from the events around the world. At the end of the research, it was concluded that it is necessary to approach these terms from all dimensions and those should be taught to students through different methods.

Keywords: War, Peace, Social Studies Teacher, Middle School Social Studies Course

İÇİNDEKİLER

Bildirim	ii
Jüri Üyelerinin İmza Sayfası	iii
Önsöz	iv
Özet	v
Abstract	VI
İçindekiler	VII
Tablolar Listesi.....	X
Bölüm I	1
Giriş.....	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Araştırmanın Amacı	4
1.3. Araştırmanın Önemi.....	6
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları	7
1.5. Simgeler ve Kısaltmalar	7
Bölüm II	8
Kuramsal Çerçeve ve İlgili Araştırmalar	8
2.1. Kuramsal Çerçeve	8
2.1.1. Kavram.....	8
2.1.2. Kavramların Oluşum Süreci.....	9
2.1.3. Kavramların Özellikleri	10
2.1.4. Kavram Türleri.....	11
2.1.5. Sosyal Bilgilerde Kavramlar	11
2.1.6. Savaş Kavramı	12
2.1.7. Barış Kavramı	14
2.2.İlgili Araştırmalar.....	15

III. Bölüm.....	31
Yöntem.....	31
3.1. Araştırma Modeli	31
3.2. Çalışma Grubu	32
3.3. Veri Toplama Araçları	33
3.4. Verilerin Analizi.....	35
3.5. Araştırmanın Geçerlik ve Güvenirliği.....	36
IV. Bölüm.....	38
Bulgular ve Yorum.....	38
4.1.Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Savaş ve Barış Kavramlarının Anlamına İlişkin Görüşleri.....	38
4.1.1.Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Göre Savaş Kavramı Ne İfade Etmektedir? ...	39
4.1.2.Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Göre Barış Kavramı Ne İfade Etmektedir?	43
4.2. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında ve Ders Kitaplarında Savaş ve Barış Kavramlarına Yer Veriliş Durumlarına İlişkin Olarak Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Görüşleri	46
4.2.1. Savaş Kavramının Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Sınıf Seviyelerine Göre Nasıl Verildiğine İlişkin Olarak Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Görüşleri Nedir?.....	46
4.2.2. Savaş Kavramının Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Sınıf Seviyelerine Göre Nasıl Verildiğine İlişkin Olarak Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Görüşleri Nedir?.	50
4.2.3. Barış Kavramının Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Sınıf Seviyelerine Göre Nasıl Verildiğine İlişkin Olarak Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Görüşleri Nedir?.....	54
4.2.4. Barış Kavramının Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Sınıf Seviyelerine Göre Nasıl Verildiğine İlişkin Olarak Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Görüşleri Nedir?.	56
4.3. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Savaş ve Barış Kavramlarının Öğretimine İlişkin Görüşleri	60

4.3.1.Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Göre Savaş ve Barış Kavramları Hangi Olaylarda Vurgulanmaktadır?	60
4.3.2.Sosyal Bilgiler Öğretmenleri Savaş ve Barış Kavramlarını Öğretirken Tarafları Nasıl Vermektedir?	65
4.3.3.Sosyal Bilgiler Öğretmenleri Savaş ve Savaşla İlgili Kavramların Öğretiminde Hangi Yöntemleri Kullanmaktadır?	67
4.3.4.Sosyal Bilgiler Öğretmenleri Barış ve Barışla İlgili Kavramların Öğretiminde Hangi Yöntemleri Kullanmaktadır?	71
4.3.5 Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Savaş ve Barış Kavramlarının Öğretiminde Küresel Etkilerini Nasıl Değerlendirmektedir?	75
4.3.6. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Savaş ve Barış Kavramlarının Öğretiminde Karşılaştıkları Zorluklar Nelerdir?	79
4.3.7.Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Savaş ve Barış Kavramlarının Öğretimine İlişkin Önerileri Nelerdir?	82
V.Bölüm	87
Tartışma, Sonuç ve Öneriler	87
5.1. Tartışma.....	87
5.2. Sonuç.....	91
5.3. Öneriler	93
5.3.1. Öğretmenlere Yönelik Öneriler.....	93
5.3.2. Meb'e Yönelik Öneriler	94
5.3.3. Araştırmacılara Yönelik Öneriler.....	94
Kaynakça.....	95
Ekler	102
Ek 1: Öğretmen Görüşme Formu	102
Özgeçmiş ve İletişim Bilgisi	104

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Araştırma Sürecinde Görüşme Yapılan Öğretmenler	33
Tablo 2. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Göre Savaş Kavramının Anlamı	40
Tablo 3. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Göre Barış Kavramının Anlamı	44
Tablo 4. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Göre Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Savaş Kavramının Verilişi	47
Tablo 5. Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Savaş Kavramının Verilişi	51
Tablo 6. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Göre Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Barış Kavramının Verilişi	55
Tablo 7. Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Barış Kavramının Verilişi	57
Tablo 8. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Savaş ve Barış Kavramının Öğretiminde Vurguladıkları Olaylar	61
Tablo 9. Savaş ve Barış Kavramlarını Öğretirken Taraflar Nasıl Verilmektedir?	65
Tablo 10. Savaş ve Savaşla İlgili Kavramları Öğretirken Kullanılan Yöntemler.....	68
Tablo 11. Barış ve Barışla İlgili Kavramları Öğretirken Kullanılan Yöntemler	72
Tablo 12. Savaş ve Eğitiminin Küresel Etkilerine İlişkin Öğretmen Görüşleri.....	76
Tablo 13. Savaş ve Barış Kavramlarının Öğretiminde Karşılaşılan Zorluklar	79
Tablo 14. Savaş ve Barış Kavramlarının Öğretimine İlişkin Öneriler	83

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu araştırma beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, araştırma konusuyla ilgili problem durumu, araştırmanın amacı, önemi ve varsayımlarına değinilmiştir; ikinci bölümde çalışma için önemli kavramlara yönelik kuramsal çerçeve ele alınarak, ilgili araştırmalara yer verilmiştir. Üçüncü bölümde, araştırmanın yöntemi ele alınmıştır; dördüncü bölümde savaş ve barış kavramlarının Sosyal Bilgiler dersinde yer verilmiş durumu elde edilen veriler ile sunulmuştur. Son bölümde ise araştırmada elde edilen sonuçlar ve bulgular tartışılarak ortaya çıkan problemlere çözüm önerileri getirilmiştir.

1.1. PROBLEM DURUMU

İnsanların en önemli özelliklerinden biri düşünebilme özelliğidir. İnsan bu düşünme özelliğinin bir sonucu olarak dış dünyayı anlamlandırma çabası içerisine girmektedir. Bu süreçte insanın dış dünyası, iç dünyasında çıkarımlar ve karşılaştırmalar sonrasında bir anlam bulmaktadır. Bu sayede insanoğlu bulunduğu ortama veya topluma uyum sağlamaktadır. İnsanın bu anlama çabası nesne ve olayları onların bazı özelliklerine göre sınıflamasını sağlamaktadır. Bu kategoriler kavramları meydana getirmektedir. Kavramlar, insan-dünya ilişkisini yansıtan tanımlara ait kategorilerin nitelikleri şeklindedir (Yağbasan ve Gülçiçek, 2013:104). Kavramlar bilgilerin yapı taşlarını, kavramlar arası ilişkiler de bilimsel ilkeleri oluşturur. İnsanlar, çocukluktan başlayarak düşüncenin birimleri olan kavramları ve onların adları olan sözcükleri öğrenirler; kavramları sınıflar, aralarındaki ilişkileri bulur, böylece bilgilerine anlam kazandırır, yeniden düzenler, hatta yeni kavramlar ve yeni bilgiler üretirler. İnsan zihnindeki bu öğrenme ve yeniden yapılanma süreci her yaşta sürüp gider (MEB,2004: 75). İnsanoğlu doğası gereği farklı olay ya da kavramlardan çıkarımda bulunarak öğrenmeler gerçekleştirir. Bu öğrenmeler sayesinde bilgiler birikerek çoğalmakta ve ilerleme sağlanmaktadır. İlerleme ve biriken bilgiler insanların karmaşık hayatını daha kolay yaşamasını sağlamaktadır.

İnsanların elde ettikleri bilgilerin, kendi nesilleri ve daha önceki nesillerin sağlamış oldukları ilerlemelerin gelecek nesillere aktarılması gerekmektedir. Bu bilgiler ve değerler toplumdan topluma farklılık göstermektedir. Toplumlar kendi yapılarına uygun insan yetiştirmeye uğraşırlar. Bunu yaparken kendilerine özgü eğitim sistemlerini kullanırlar (Kurtoğlu, 2009:1). Eğitimin genel bir tanımına bakacak olursak, bilgi birikiminin ve kültür mirasının yeni kuşaklara aktarılması, zihinsel gelişimlerinin sağlanması, özgür ve eleştirel düşünebilen bireylerin yetişmesi yönünde olanakları gerçekliğe dönüştürme olgusu olduğunu görmekteyiz (Ulusoy, 2009:2). Tanımdan da görüldüğü üzere eğitim aslında insanların maddi ve manevi kültürel öğelerini gelecek nesillere aktarma istediğiyle ortaya çıkmış ve süreç esnasında da kurumsal hale gelmiştir.

Tarihin her döneminde insanlar birlikte yaşamışlardır. Bir arada yaşayan insanlar belli sosyal kurallar oluşturmuşlar ve bu kuralları sürekli gelen nesillere aktararak devamlılığı sağlamışlardır. Sosyal uyumu sağlayan bu kurallar, insanların yaşadıkları toplumun üyesi olma konusunda önem kazanmıştır. Modern eğitim alanında da bu uyumu yani vatandaşlık uyumunu sağlama işlevi Sosyal Bilgiler dersi öğretim programlarında yer almıştır (Şentürk, 2014:1). Toplumsal kültürün aktarılmasında en çok yararlanılan ders olan Sosyal Bilgiler, sosyal ve beşerî bilimleri vatandaşlık yeterliklerini geliştirmek amacıyla kaynaştıran bir çalışma alanıdır. Okul programı içinde sosyal bilgiler, antropoloji, arkeoloji, ekonomi, coğrafya, tarih, hukuk, felsefe, siyaset bilimi, psikoloji, din ve sosyolojinin yanı sıra beşerî bilimler, matematik ve doğa bilimlerden kendine mal ettiği içerik üzerinde sistematik ve eşgüdümlü bir çalışma sağlar. Sosyal Bilgilerin öncelikli amacı, karşılıklı olarak birbirine bağlı bir dünyada, kültürel farklılıkları olan demokratik bir toplumda, genç insanlara bilgiye dayalı ve mantıklı karar alabilme yeteneklerini geliştirmede yardımcı olmaktır (Öztürk, 2007:24). Dolayısıyla Sosyal Bilgiler dersleri ile bilgi ve kültür aktarımının yanı sıra farklılara saygı duyarak bir arada yaşamayı öğretmek amaçlanmıştır. Bu farklılıklar tarihsel bir köken ayrışmasından gelmektedir. Bu tarihsel köken içerisinde çok önemli iki kavram yer almaktadır. Bu kavramlar savaş ve barış kavramlarıdır.

İnsanoğlu var olduğu günden beri hayatta kalmak için mücadele etmektedir. Bu mücadele doğayla, yaşamla, hastalıkla, açlıkla ve daha pek çok faktördür. Fakat insanoğlunun en büyük mücadelesi kendi türüdür. İnsanlığın en eski tarihlerinden

itibaren insanların kendi arasında bu mücadeleler var olmuş ve bugüne kadar gelmiştir (Aktaş, 2012:1). Savaş, ilk insan ve ilk peygamber Âdem (A.S)'in oğlu Kabil'in kardeşi Habil'i öldürmesi ile başlayan ve günümüzdeki modern savaş teknikleri ile toplumlar arasında gerçekleşen şiddet olaylarını kapsayan bir kavramdır. Savaş bu iki uç süreç içerisinde ele alındığında tarih kadar eski, şu an kadar günceldir. İnsanoğlu bir taraftan savaş yaparken bir taraftan da barış için mücadele etmiştir. Bu nedenle savaşın tarihi ne kadar eski ise barışın tarihi de o kadar eskidir (Safran ve Aktaş, 2013:145). Buradan da anlaşıldığı üzere barış kavramı da savaş kavramı kadar eski ve insanlık için bir o kadar önemlidir. Kabileler, milletler ve devletler, aralarındaki anlaşmazlıkları barışçıl yöntemler ile çözemediğinde zor kullanarak, silahlı olarak çözüme yoluna gitmiştir (Coşkun, 2011: 45). Bu ifadeden de aslında barışın savaştan önce tercih edilen iletişim yollarından biri olduğunu görmekteyiz.

Savaş ile çözüm yolu bazen milletlerin birbirine çok fazla zarar vermesine neden olmaktadır. Toplumların ya da tarafların birbirine vermiş olduğu zararı açıklamak açısından “Savaşın kazananı yoktur” anonim sözü dikkate değerdir. Ancak savaş her iki tarafa da zarar vermiş olsa da savaşı kaybeden taraf daha büyük zararlar savaşı sonlandırmaktadır. Verilen bu zarardan dolayı milletler birbirini tanımlamaktadırlar. İnsanlar her zaman insanları düşman ya da dost olarak görmeyebilir. Bazen bir davranış da insanlar için bir düşman veya dost olarak tanımlanabilir. Bu tanımlama aslında insanlar için ben ve öteki kavramını ortaya çıkarmaktadır. Öteki kavramı bazı durumlarda millet olurken bazen istenmedik bir davranışla da kendisini ortaya çıkarmaktadır. Toplumlar bu öteki kavramına göre kendi geleceklerini inşa etmeye çalışmaktadır. Toplumlar zararlı olandan uzak durma, yararlı olanla birlikte olma çabası içerisindeydir. Kaçınma esnasında ilk önce barışçıl tutumlar ön plana çıkmaktadır. Barışçıl tavırların yeterli olmaması durumunda savaş ortaya çıkmaktadır. Nitekim Mustafa Kemal Atatürk de “Savaş zorunlu ve hayati olmamalı ama milletin hayatı tehlikeye düşmedikçe savaş bir cinayettir” sözü ile savaş son çözüm yolu olduğunu vurgulamıştır.

Hayatımızın neredeyse tüm unsurlarını sarmış olan savaş ve barış kavramlarını eğitim vesilesiyle gelecek nesillere aktarmamız gerekmektedir. Toplumlar bu sayede ayakta kalabilir. İnsanoğlunu tarihini baştan aşağı savaş ve barış kavramları şekillendirir. Savaş ve barış kavramları, bunlarla ilgili konu ve olaylar ilköğretim

düzeyinde ilk üç yıl Hayat Bilgisi derslerinde verilmekte, dördüncü sınıftan itibaren Sosyal Bilgiler dersinde verilmektedir. Lise düzeyinde ise tarih dersleri içinde bu kavramlar daha yoğun olarak geçmektedir.

Hayatımızda büyük bir yere sahip olan savaş ve barış kavramları üzerine ilkökul düzeyi, ortaokul düzeyi ve lise düzeyinde birçok araştırma yapılmış (Aktaş 2012; Aktaş 2013; Aktaş 2013; Aktaş 2014; Aktaş 2014; Aktaş 2015; Aktaş 2015; Aktaş ve Özmen 2013; Aktaş ve Safran 2013; Alpargu, Şahin ve Yazıcı 2009; Apaydın ve Aksu; 2012; Aydın 2011; Bektaş Öztaşkın 2014; Coşkun 2012; Çaycı, Demir, Başaran ve Demir 2007; Daver 1991; Demir 2012; Deveci, Yılmaz ve Karadağ 2008; Doğan ve Kılınç 2014; Karaosmanoğlu 2011; Keskin ve Coşkun Keskin 2013; Kılıç 2007; Kılıçoğlu 2011; Kılınç, Çoban ve Akşit 2015; Kısa 2007; Köksal 2006; Kurtoğlu 2009; Malatyalı ve Yılmaz 2010; Oruç 2006; Özyürek 1983; Safran ve Ata 1996; Şentürk 2013; Keçe, Doğan ve Taş 2016; Tokcan ve Alkan 2013; Varlık 2013) fakat savaş ve barış kavramlarının Sosyal Bilgiler derslerinde öğretimi üzerine doğrudan bir araştırma bulunmadığı tespit edilmiştir. Dolayısıyla bu çalışmanın ana problemini “Ortaokul Sosyal Bilgiler derslerinde savaş ve barış kavramlarına yer verilmiş durumlarının öğretmenlerinin bakış açısıyla değerlendirilmesi nedir ?” sorusu oluşturmaktadır. Bu ana problemle ilişkili olarak araştırmada sorgulanan diğer alt problemler “araştırmanın amacı” başlığında verilmiştir.

1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu araştırmada Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin savaş ve barış kavramlarının derslerindeki yerine ilişkin görüşlerini değerlendirmek amaçlanmıştır. Bu amaçla aşağıdaki problem ve alt problemlere cevap aranmıştır:

4.1. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin savaş ve barış kavramlarının anlamına ilişkin görüşleri nelerdir?

4.1.1. Sosyal Bilgiler öğretmenlerine göre savaş kavramı ne ifade etmektedir?

4.1.2. Sosyal Bilgiler öğretmenlerine göre barış kavramı ne ifade etmektedir?

4.2. Sosyal Bilgiler öğretim programında ve ders kitaplarında savaş ve barış kavramlarına yer verilmiş durumlarına ilişkin olarak Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin görüşleri nelerdir?

4.2.1. Savaş kavramının Sosyal Bilgiler öğretim programında sınıf seviyelerine göre nasıl verildiğine ilişkin olarak Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin görüşleri nedir?

4.2.2. Savaş kavramının Sosyal Bilgiler ders kitaplarında sınıf seviyelerine göre nasıl verildiğine ilişkin olarak Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin görüşleri nedir?

4.2.3. Barış kavramının Sosyal Bilgiler öğretim programında sınıf seviyelerine göre nasıl verildiğine ilişkin olarak Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin görüşleri nedir?

4.2.4. Barış kavramının Sosyal Bilgiler ders kitaplarında sınıf seviyelerine göre nasıl verildiğine ilişkin olarak Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin görüşleri nedir?

4.3. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin savaş ve barış kavramlarının öğretimine ilişkin görüşleri nelerdir?

4.3.1. Sosyal Bilgiler öğretmenleri sınıf seviyelerine göre savaş ve barış kavramlarını öğretirken hangi olayları vurgulamaktadır?

4.3.2. Sosyal Bilgiler öğretmenleri savaş ve barış kavramlarını öğretirken tarafları nasıl vermektedir?

4.3.3. Sosyal bilgiler öğretmenleri savaş ve savaşla ilgili kavramların öğretiminde hangi yöntemleri kullanmaktadır?

4.3.4. Sosyal bilgiler öğretmenleri savaş ve barış kavramlarının öğretiminin küresel etkilerini nasıl değerlendirmektedir?

4.3.5. Sosyal bilgiler öğretmenleri barış ve barışla ilgili kavramların öğretiminde hangi yöntemleri kullanmaktadır?

4.3.6. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin savaş ve barış kavramlarının öğretiminde karşılaştıkları zorluklar nelerdir?

4.3.7. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin savaş ve barış kavramlarının öğretimine ilişkin önerileri nelerdir?

1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

İnsanların hayatı anlamasında ve anlamlandırmasında kavramların önemli yeri bulunmaktadır. İnsan hayatı içerisinde önemli bir yere sahip olan kavramlar, insanların hayat için hazırlık yaptıkları ve bilgilerin gelecek nesillere aktarılmasında bir araç olarak kullanılan eğitimde de önemli yere sahiptir. Özellikle toplumun kuralları ve kültürel aktarımın önemli araçlarından olan Sosyal Bilgiler dersi toplumsal ve kültürel devamlılığın sağlanmasında hayati öneme sahiptir. Kültürel aktarımda önemli yere sahip olan Sosyal Bilgiler içerisinde birçok kavram bulunmaktadır. Bu kavramlar içerisinde yer alan savaş ve barış kavramları insanlık için çok önemlidir. Savaş ve barış bilebildiğimiz en eski tarihinden itibaren yaşamın bir parçası olmuştur. Bir taraftan savaş yapılırken diğer taraftan da barışa ulaşma çabası içinde bulunulmuştur.

Bu araştırma;

Savaş ve barış kavramlarının Sosyal Bilgiler dersi içerisinde verilmiş durumlarının Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin görüşüyle değerlendirdiği için *özgün*;

Araştırma konusunu kapsamında 2015 yılı Haziran ve Kasım ayları arasında öğretmenlerle yapılmış olan öğretmen görüşmelerinin savaş ve barış kavramlarının verilmiş durumlarını ele aldığı için *güncel*;

Sosyal Bilgiler dersinde savaş ve barış kavramlarının öğretmen görüşleriyle verilmiş durumunu, tanımını, öğretmenlerin anlatım yöntemleri, öğretiminin küresel etkileri, öğretmenlerin karşılaşılan zorluklar, kavramların öğretime dönük önerileri ortaya koyması açısından *gerekli*;

Bulgulardan yola çıkılarak savaş ve barış kavramlarının verilmiş durumunu derinlemesine sorgulanarak tartışılması ve öneriler getirilmesi bakımından ise *işlevsel* olarak görülmektedir.

1.4. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Bu araştırma bulguları;

Araştırmacı tarafından geliŐtirilerek Sakarya ilinde görevli 15 Sosyal Bilgiler ğretmenlerine uygulanan yarı yapılandırılmış görüşme formundan elde edilen verilerle sınırlıdır.

1.5. SİMGELER VE KISALTMALAR

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

TDK: Türk Dil Kurumu

Akt: Aktaran

A.S: Aleyhi Selem

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1.1. Kavram

İnsanlar kendilerini diğer canlılardan ayıran düşünebilme, düşündüklerini ifade edebilme ve iletişim kurabilme becerilerini ancak kavramlar yoluyla gerçekleştirir. Çünkü kavramlar insanların karşılıklı anlaşmalarında ve iletişimlerinde kullandıkları zihinsel araçlardır (Kılıçoğlu, 2011: 8).

Kavramlar tek bir tanım ile açıklanmamış farklı tanımlarla açıklığa kavuşturulmaya çalışılmıştır. Bazı kavram tanımları şöyle ele alınabilir:

Birden çok nesne ya da yaşantıyı belirten ya da bunlar arasındaki ilişkiyi anlatan genel veya soyut düşünceye denir. Genellikle bir sözcük, simge ya da işaret aracılığı ile belirtilir (Öncül,2000:683).

Bir şey üzerinde birçok ayrı algıları kapsayan genel düşünce; bir olay, bir nitelik ya da nicelik üzerinde oluşan zihinsel imge; kaplamı ve içeriği bir cümle ya da sözle anlatılarak anlam kazandırılan soyut düşüncedir (Oğuzkan,1974:100).

Kapsamı ve içeriği birim ya da düşünce anlatılarak anlam kazandırılan soyut düşünce; nesnelere, koşullar, olaylar ya da süreçlerin genel bazı özellikleri üzerine gruplanabilecek şekilde yapılan sınıflama; nesnelere, koşullar, olaylar ya da süreçlerin genel bazı özellikleri üzerine gruplanabilecek şekilde oluşturulan sınıflama; olaylarda süreçlerde ve cisimlerde algılanan bütünlüktür (Demirel, 2005: 74).

Zihinde bir olay, bir nitelik veya nicelik konusunda oluşan imge, bir şey üzerine birçok ayrı algıları kapsayan genel düşünce, muhtevası ve sınırları bir işaret veya kelime ile ifade edilerek manalandırılan soyut, fikir, mefhumdur. (Alaylıoğlu ve

Oğuzkan, 1968: 188). Bazı bakımlardan ilişkili uyaranlar bütünü ya da bazı kurallarla ilişkili nitelikler kategorisidir (Özyürek, 1983: 348). Benzer özellikleri paylaşan nesne, görüş ve olaylara verilen ortak isimdir. Başka bir deyişle; paylaştıkları ortak özellikleri nedeniyle aynı küme, sınıf ya da kategori içinde yer alan örnekler bir kavram oluşturur (Atasayar, 2008: 5). Benzer özelliklere sahip varlık, düşünce ve olaylar grubuna verilen isimdir (Ülgen, 2001; Akt: Köksal, 2006: 474) . İnsan zihninde anlam bulan, farklı obje ve olguların değişkenlik gösteren ortak özelliklerini temsil eden bir bilgi yapısıdır (Tokcan ve Alkan, 2013: 3).

Kavramlar insan düşüncesinin yapı taşlarıdır. Nesne ve/veya olayların gözlenebilen özelliklerinin toplamından oluşurlar. Kavramlar ortak özellikleri paylaşan ve aynı isimle tanımlanan semboller, olaylar ve nesnelere grubudur (Merrill, 1983; Akt: Atasayar, 2008: 10). Görüldüğü üzere soyut bir yapısı olduğu için kavramlar birden çok tanımla açıklanmaya çalışılmıştır.

Bu kavramların oluşabilmesi ve insanların onu hayatında kullanıma sokabilmesi için belirli bir süre gerekmektedir. İnsan düşüncesinin tarihine bakıldığında, onun temelde kavramlar üretme, üretilen kavramların içerisini zenginleştirme ve bu kavramlar arasında ilişkiler kurma süreci olduğu görülür (Aydın, 2011: 2). Bu sürecin sonucunda işlevsel kavramlar ve kavram kullanımları ortaya çıkmıştır.

2.1.2. Kavramların Oluşum Süreci

Yaşantılar sırasında karşılaşılan uyarıcıların ortak özelliklerinin farkına varılması, ortak özellikleri olan uyarıcılar grubuna karşı benzer tepkilerde bulunmaya başlanması sürecine kavram oluşturma denmektedir. Bu süreç gruplama, genelleme, ayırma ve tanımlama olmak üzere dört aşamada gerçekleşir. Gruplama, bireylerin izlenimleri ve gözlemleri sonucu oluşur (Akman, 1995; Akt. Malatyalı ve Yılmaz, 2010: 323). Genelleme, İki ya da daha fazla kavram arasındaki neden-sonuç ilişkisinin açıklamasıdır (Smith & Ragan, 1999; Akt. Akbulut Taş, 2010: 26) Ayırma, olayların ve varlıkların birbirine benzemeyen, farklı özelliklerini görebilme ayrı değerlendirme sürecini ifade eder. Ayırma süreci genelleme sürecinin tersine bir süreci içerir. Tanımlama, zihnimizde soyut düşünce birimleri olarak yer alan kavramlara çeşitli sözcükler veya kelimeler vererek isimlendirilmedir (Malatyalı ve

Yılmaz, 2010: 323). Kavram geliştirme ve değiştirme bir öğrenme biçimidir ve bu bilgilerin öğreniliş yollarına göre kavramlar üçe ayrılır:

- Algılanan Kavramlar: İnsanın dış dünyadan duyu organlarıyla yaptığı algılamalarla oluşan kavramlardır.
- Betimlemeli Kavramlar: İnsanın dış dünyadaki varlıklarla ve olaylarla etkileşime girmesi sonucu, eşya ve olayların gözlenebilir özelliklerinin özetlenmesiyle - açıklanmasıyla - anlamlandırılmasıyla oluşan kavramlardır.
- Kuramsal Kavramlar: Bazı kavramlar etkileşimle değil, zihin operasyonlarıyla elde edilir. Bu kavramların temelinde kuramsal düşünceler vardır. Kuramsal kavramların öğrenilmesi diğerlerine göre daha zor ve karmaşıktır. (Pınarbaşı, 200: Akt. Çaycı ve diğerleri, 2007: 624).

2.1.3. Kavramların Özellikleri

Dünyayı algılamamıza yardımcı olan kavramların kendilerine özgü bazı özellikleri vardır (Malatyalı ve Yılmaz, 2010: 321). Bir kavramı tanımlamak, kavramın özelliklerini ortaya koymaktır. Kavramın özellikleri, kavramın içerik öğelerinden biri olan ve temel özellik denilen “ayırt edici” ve “ayırt edici olmayan” özellik olarak ikiye ayrılmaktadır.

Ayırt edici özellikler, kavram sınıfında bulunan üyeleri, diğer üyelerden ayıran özelliklerdir. Bu açıdan, incelenecek kavram bakımından önemli olan niteliklerdir. Ancak yalnızca ayırt edici özellikler gözden geçirilerek yeterli bir sınıflama oluşturulamaz. Bunun için ayırt edici özelliklerin belirli bir ilişki içinde sunulması gerekir (Kılıç, 2008: 225).

Ayırt edici olmayan özellikler ise, değişebilen özelliklerdir. Kavramların kapsamına giren nesnelere, olayların ortak özellikleri saymakla bitmez. Ancak burada yapılacak olan şey, bu özelliklerden hangilerinin ayırt edici, hangilerinin ayırt edici olmadığının belirlenmesidir (Kılıç, 2008: 225). Bu belirleme sonucunda kavramın asıl özellikleri ortaya çıkarılmış olacaktır. Bu özellikleri ise genel bir tanımla anlatmak mümkün olmadığı için her kavramın kendine ait özellikleri kavramla birlikte açıklanabilir.

2.1.4. Kavram Türleri

Kavram türleri farklı farklı sınıflanmıştır. Bunlardan en çok kullanılan sınıflandırma “soyut” ve “somut” olarak yapılan sınıflamadır. Kavramlar soyut ve somut kavramlar olarak sınıflanabilir. Sebzeler, kuşlar, otomobiller, ünlüler, sayılar ve kediler somut kavram örnekleri olup gözlenebilirler. Somut kavramlar doğrudan gözlenerek öğrenilebilir. Örneğin iki- üç yaşındaki çocuklar kedi kavramını; anne -babalarının dört ayaklı küçük hayvanı kedi olarak belirlemesi ve çocukları uygun tepkilerini pekiştirmesi buna karşılık kedi dışındaki hayvanları da kedi değil (köpek) olduğunu belirlemesi yani uygun olmayan tepkileri de düzeltmeleriyle öğrenirler (Gange, 1970: Wehmann ve Diğerleri, 1981: Akt: Özyürek, 1983:348) .

Gözlenebilir olmayan, soyut ya da tanımlanmış kavramlar; tanımlar aracılığı ile öğrenilmektedir. Basit kurullarla nitelikler arasında ilişkinin kurulması ile soyut kavrama biçim verilir (Blake, 1974: Akt: Özyürek, 1983: 348). Soyut kavrama örnek olarak düşünce, duygu, sevgi vs. beş duyu organımızla algılayamadığımız kavramlar örnek verilebilir. Duyu organlarımızla algıladıklarımıza somut kavramlar, duyu organlarımız ile algılayamadıklarımıza ise soyut kavramlar adı verilir.

Çocuklar, somut kavramları soyut kavramlara göre daha kolay öğrenirler (Malatyalı ve Yılmaz, 2010: 323). Bu soyut ve somut kavram olarak gruplandırdığımız kavramlardan ikisi bu araştırma kapsamında incelemeye alınmıştır. Bu kavramlar savaş ve barış kavramlarıdır. Savaş, zaman ve mekân fark etmeksizin en az iki aktör arasında görülen şiddet içerikli çatışma halidir. (Eker, 2015: 34) Savaş kavramının tanımından da görüldüğü gibi savaş insanlar arasında gerçekleşen şiddettir. Şiddet duyu organlarımız vesilesiyle rahatça algılanmaktadır. Bunun nedeni ise savaş fiili neticesinde şiddetin, insanoğlu tarafından neredeyse tüm duyu organları ile hissedilebilmesidir. Buna karşılık barış kavramı soyut bir kavramdır. Düşünce, sevgi gibi duygusal bir kavram olması ve beş duyu organı ile algılanamaması nedeniyle soyut bir kavramdır.

2.1.5. Sosyal Bilgilerde Kavramlar

Sosyal Bilgiler insanları ve yaşamları konu alır. Kendi kendimizi ve diğerlerini daha iyi anlamamıza yardımcı olur (Tokcan ve Alkan, 2013: 3). İnsan yaşamını konu alan sosyal bilgiler insanlarla ilgili kavramların öğretiminde önemli yere sahiptir. Bu

kavramların öğretiminin ana hatlarından birini sosyal bilgiler öğretim programı oluşturmaktadır.2004 yılında yayınlanan ve 2004–2005 öğretim yılında pilot uygulaması yapılan Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı 2005–2006 öğretim yılında tüm Türkiye’de uygulanmaya başlanmıştır. Bu program tamamen öğrenci ve etkinlik merkezli olarak hazırlanmıştır. Oluşturmacı (constructivizm) yaklaşımın hâkim olduğu program, diğer gelişmiş ülkelerde (özellikle ABD) uygulanan programlarla büyük benzerliklere sahiptir (Keskin, 2008). MEB’de geçtiği üzere Sosyal Bilgiler Programı, bireyin kendinden yola çıkarak yaşadığı topluma ve dünyaya kabul edilebilir bir anlam yükleyebilmesinin yollarını belirlemeye çalışmaktadır. İnsan ya da kendine, hayata ve dünyaya verdiği anlamı “dil” aracılığıyla yapılandırır, ifade eder ve başkalarıyla yine dil ile paylaşır. Bu anlamın yapılandırılması, dört ana evreyi içermektedir. Bu evreler “olgu-kavram-genelleme ya da ilke-kuram” olarak belirlenebilirler. Sosyal hayatı oluşturan insan deneyimlerinin bütünlüğü, bu evrelerin tek başlarına ele alınmalarını engellemektedir. Sosyal Bilgiler Programında ne olgu, ne kavram, ne genelleme/ilke ve ne de kuram, tek başına ele alınmamaktadır. Denilebilir ki bu dört evre, dünyaya bakan insanın, ona bütüncül bir anlam verebilmesi yolunda sergilediği hiyerarşik zihinsel etkinliklerdir. Olgular, kavramlarla tanımlanmaya ihtiyaç duyarlar. Bu nedenle kavramlar dersler içerisinde önemli yer tutar. Bu kavramlar içerisinden savaş ve barış kavramları araştırma konumuz içerisinde yer aldığı için burada ele alınacaktır.

2.1.6. Savaş Kavramı

Savaş insanlık tarihi kadar eski bir olgudur. Araştırmalara göre yaklaşık 6.000 yıldan beri insanlar örgütlenmiş biçimde birbirleriyle savaşmaktadır (Daver, 1991: 180). Diğer bir ifadeyle savaş neredeyse insanlık hayatı boyunca var olmuş bir kavramdır.

Savaş, sebepleri, çıkışı, uygulanışı, bitişi ve sonuçlarıyla, birlikte ele alınması gereken karmaşık bir oluşumu belirleyen geniş kapsamlı bir olgu olduğu için tek ve kesin bir tanımı yapılamaz (Oruç, 2006: 10).

İnsanların hayatında farklı yerlere sahip olan savaş tek bir sebebi ve sonucu bulunmadığı için farklı farklı tanımlanmaktadır. Türk Dil Kurumu savaş kavramını “Devletlerin diplomatik ilişkilerini keserek giriştikleri silahlı mücadele, harp, cenk;

Bir şeyi ortadan kaldırmak, yok etmek amacıyla girişilen mücadele; Uğraşma, kavga, mücadele; Hayvanların birbirleriyle yaptığı mücadele” (<http://www.tdk.gov.tr/>) olarak tanımlamıştır. Devletler veya devlet grupları tarafından, millî güç unsurlarının tamamının veya bir kısmının kullanılması suretiyle icra edilen ve taraflarca savaş niteliği kabul edilen, kuvvet kullanılmasını içeren, düşmanca niyet ve/veya eylem” olarak tanımlamak mümkündür (Varlık, 2013: 114). Savaş en basit tanımı ile toplu ve örgütlü şiddettir (Aktaş, 2013: 70). Harp iki ya da daha fazla devletin giriştiği ve devletlerden en az birinin istediği veya uluslararası biri ya da daha fazlasının bir ya da daha fazla devlete karşı tertip ettiği silahlı mücadeledir (Bayat, 1931: Akt: Aktaş, 2013; 70). Savaş kavramının belli başlı özellikleri bulunmaktadır. Bu özellikler Varlık (2013) tarafından şöyle ifade edilmiştir: “Savaş kuvvet kullanma hâlidir. *Savaş şiddet içeren bir durumdur. Savaşta kuvvet kullanılması esastır. Savaş Düşmanca Bir Tutum ve/veya Eylem İçerir.* Savaşın nedeni ne olursa olsun temel güdüsü düşmanca niyet ve davranıştır. Savaşın nihai hedefi, hasmın savaşıma azim ve iradesinin kırılmasıdır. *Savaş Hukuki Bir Durum Yaratır.* Savaş iki devlet arasında çatışma olmasa da savaş hukukunun uygulanmasını veya savaş hâlinin hak ve yükümlülüklerini üstlenmeyi gerektiren hukuki bir durum yaratır. *Savaşın Faili Devlettir.* Savaşın öznesi devlettir; bir silahlı çatışmanın savaş olarak tanımlanabilmesi için ilke olarak çatışan tarafların devletler olması şarttır”(Varlık, 2013:117-119).

Bu özelliklere de baktığımızda savaş çok yönlü bir kavram olup tek bir tanımla açıklaması savaş kavramının alanını daraltacağı için savaş kavramına birden fazla tanımla açıklık getirilmeye çalışılmıştır.

Savaşın nedenleri tarafların çıkarlarına göre çok farklılık arz etmektedir. Ancak genel olarak savaşın nedenine yönelik Mustafa Kemal Atatürk, barışı tehdit eden ve savaşları davet eden en büyük nedenlerin, kaynakları yetersiz, aç, fakir ulusların varlığından, sömürge siyaseti güden açgözlü devletlerin hırslı tutumundan ve okulda daha küçük yaşlardan itibaren başka uluslara karşı kini, hıncı ve nefreti aşıl原因an eğitim sisteminden kaynaklandığını söylemektedir (Daver, 1991:184). Bu sözden de anlaşıldığı üzere savaşın en önemli çıkış nedenlerinden bir tanesi eğitim sistemindeki yanlış öğretim şekilleridir.

Savaşın sonucunda hep olumsuz örnekler çıkmaktadır. İnsanları hep kötü bir netice ile karşılayan savaşlar bazen barış anlaşmaları ile olumlu netice ile sonlandırılmaya çalışılmaktadır.

2.1.7. Barış Kavramı

İnsana yaşamı boyunca eşlik eden ve insandan ayrılması imkânsız olan diğer bir kavram ise barıştır. Barış sözcüğü çoğunlukla “güzellik”, “sevgi” ve “gerçek” olarak ifade edilmektedir (Apaydın ve Aksu, 2012: 135).

Türk Dil Kurumu barış kavramını, ‘ ‘ Savaşın bittiğinin bir antlaşmayla belirtilmesinden sonraki durum, sulh; Böyle bir antlaşmadan sonra insanlık tarihindeki süreç; Uyum, karşılıklı anlayış ve hoşgörü ile oluşturulan ortam’’ (<http://www.tdk.gov.tr/>) olarak tanımlamaktadır.

Barış, insanların problemlerini çözmek için birlikte çalışmaları, adalet esaslarına saygı göstermeleri ve insan haklarına önem vermeleri anlamına geldiği gibi insan hayatına saygı göstermek ve her türlü ayrımcılık ve önyargıdan kaçınarak, tüm insanların onuruna saygı göstermek anlamına da gelmektedir (Harris ve Morrison, 2003: Akt: İmamoğlu ve Bayraktar, 2014: 21).

Barış, sadece fiziksel pasifizm ya da savaşın olmayışı demek değildir; barış, her türlü adaletsizliğin yok edilmesini gerektirir ve temel insan haklarının ihlal edildiği bir toplumda var olamaz. Olumlu barış, toplum, ülke ve genel olarak dünyadaki herkes ve hatta gelecek nesiller için sosyal, ekonomik ve siyasi adaleti içerir (Galtung, 1969: Hicks 1985: Navarro-Castro ve Nario-Galace 2008: Fountain, 1999: Akt.Yılmaz, 2011: 21).

Barış ortamının sağlanması için toplumun temel taşlarını oluşturan genç nesle bu kavramın olumlu bir şekilde verilmesi gerekmektedir. Bunu öğrencilere olumlu bir şekilde ulaştırmak için okullarda barış eğitimine ihtiyaç vardır.

Barış eğitimi çocukları, gençleri ve yetişkinleri; hem aleni hem de yapısal şiddeti önlemek; anlaşmazlıkları barışçıl bir şekilde çözmek; içsel, kişilerarası, gruplar arası, ulusal ya da uluslararası düzeyde barışa yardımcı olan koşulları yaratmak amacıyla; etkinleştirecek davranış değişikliklerine yol açabilmek için gerekli olan bilginin, becerilerin, tutumların ve değerlerin geliştirilmesi sürecidir (Yılmaz, 2011: 9).

2.2. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Savaş ve barış kavramı ve kavram öğretimi üzerine yurtdışında ve Türkiye’de pek çok araştırma gerçekleşmiştir.

Osborn(2013) “Peacekeeping and peace kept: third party interventions and recurrences of civil war” (İç savaşın ortaya çıkması ve üçüncü partilerin müdahaleleri: arabuluculuk ve barışı koruma) adlı tez çalışmasında üçüncü partilerin 1946 tarihinden 2006’ya kadar süre içerisindeki bilgileri inceleyerek ve Sierra Leone örneğinde olduğu gibi ayrı ayrı analiz ederek barış koruyuculuğu görevinin net bir şekilde barışı arttığı sonucuna varmıştır. Şu anda güvenilir bilgi paylaşımı ve güçlü vaat sinyalleri bu görevden sonra ve görev esnasında barış ortam için en iyi olasılıktır. Deneysel testler ve örnek olay analizlerinde düşmanlar arasında inandırıcı ve güvenilir iletişim sağlandığı zaman barışçıl görevin en etkili yol olduğu ortaya çıkmıştır. Üçüncül partiler uyuşmazlıkları barışçıl yolla çözsün ve üçüncü bir tarafın yokluğunda savaşın tekrarını önlesin diye sivil savaşta hükümet grupları ve isyancı gruplar arasında politik çözüm bulmalıdır sonucuna ulaşılmıştır.

Levy (2014) “Is there a place for peace education ? Political education and citizenship activism in Israeli school”(Bir barış eğitim ortamı var mıdır? İsrail okullarında politik eğitim ve vatandaşlık aktiviteleri) adlı makalesinde İsrail okullarındaki barış eğitimini, politika ve vatandaşlık eğitimi ele alınmıştır. Çalışmada iki ayrı dönemde yapılmış görüşmeler değerlendirilmiştir. İlk görüşme 2004 – 2006 yıllarında göçmen çocuklarla yapılmış, ikinci görüşme 2009 – 2010 yıllarında lise öğretmenleri ile yapılmış ve ortak veriler analiz edilmiştir. Çalışmada okulların politika anlayışları verilen barış eğitimini yönlendirdiği vurgulanmıştır.

Kanako Ide, (2014) “Peace education, domestic tranquility, and democracy: the Fukushima Daiichi nuclear disaster as domestic violence” (Barış eğitimi, halk huzuru ve demokrasi: iç şiddet olarak Fukushima Daiichi nükleer felaketi) adlı makalesinde Fukushima nükleer felaketinin Japonya barış eğitimi üzerinde nasıl bir etki oluşturduğu ve halkın sükûneti ile barış eğitimi arasındaki bağlantı ele alınmıştır. Barış eğitiminin sadece okulda değil tüm hayat içerisinde olması gerektiği vurgulanmıştır.

Özyürek (1983)“Kavram öğrenme ve öğretme” adlı makalesinde kavramın tanımından ve kavramı soyut ve somut sınıflarından bahsetmiştir. Kavram öğrenme ve öğretme konularını geniş çaplı olarak tanımlamış ve incelemiştir. Kavram öğrenme başlığı altında kavramın yapısına ilişkin özellikleri ve kavramın sunulmasına ilişkin özellikleri ele almıştır. Kavram öğretme başlığı altında kavramın olumlu, olumsuz örnekleri incelenmiş ve kavramın pekiştirilerek öğretilmesi örneklerle açıklanmıştır.

Daver (1991) “Savaş ve barış üzerine” adlı makalesinde savaşın tanımı, savaş ve politika arasındaki ilişki, savaş hakkında devlet adamları ve ünlü düşünürlerin neler söyledikleri, savaş türleri, savaşın sonuçları, Atatürk’ün savaş ve barışa ilişkin görüşleri tarama yöntemi kullanılarak açıklanmıştır.

Safran ve Ata (1996) “Barışçı tarih öğretimi üzerine çalışmalar” adlı makalelerinde Türkiye'deki tarih ders kitaplarında Yunanlılara ilişkin ifadelerle yönelik öğrenci görüşleri incelenmiştir. Araştırmada şu sonuçlara ulaşılmıştır: Tarih derslerinde uluslar kendilerini, tanımlarken “ötekini” alçaltıp “bizi” yüceltebilmektedir. Tarih yanlı yazılmış olsa da bazı durumlarda istenildiğinde tarafsız ve barışçı tarih yazılabilmektedir. 1952 yılında Türkiye ve Yunanistan arasında imzalanan ve okul kitaplarının da karşılıklı gözden geçirilmesini içeren ikili kültür anlaşması, 5 yıl süreliğine ders kitaplarına kısmen yansımıştır. Bununla beraber tarih ders kitaplarına 73 yıllık bir süreyi göz önüne getirerek bakarsak, geçmişe göre düşman belirleyici tavrın, yerini duygusal içerikten arınmış nesnel bir anlatıma bıraktığını sonucuna ulaşılmıştır.

Oruç (2006) “Ders kitaplarında savaş olgusu” adlı makalesinde ders kitaplarında savaş olgusu ve savaşın ne şekilde ele alındığı ile ilgili ders kitapları incelenmiştir. Çalışmada tarama yöntemi kullanılarak kitaplarda içerik yönünden savaş kavramının yoğunluğunu incelemiştir. Araştırma sonucunda kitaplarda savaş kavramının tanımlanmasında eksiklikler olduğu görülmüştür.

Köksal (2006) “Kavram öğretimi ve çoklu zekâ teorisi” adlı makalesinin sonucunda kavram yanlıgılarının belirlenmesine yönelik çalışmalar, kavram öğretiminde yeni yöntemlere ihtiyaç olduğunu vurgulamaktadır. Çoklu zekâ teorisine yönelik etkinliklerin olumlu neticeler vermesi, kavram öğretiminde, çoklu zekâ etkinliklerinin dikkate alınmasını gerektirmektedir. Yeni bir yöntem olması, çoklu

zekâ etkinliklerini, kavram öğretiminde kullanmak için yeni bir alternatif haline getirmiştir.

Kısa (2007) “İlköğretim 6. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde beyin fırtınası tekniğiyle kavram öğretiminin öğrencilerin akademik başarı düzeylerine etkisi” adlı tez çalışmasında, 6. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde yer alan en çok kullanılan kavramlar arasından seçilmiş bazı kavramların akademik başarı düzeyine etkisi tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu amaç doğrultusunda, 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer alan 40 tane kavram seçilmiştir. Bu kavramlarla ilgili olarak, öğrencilere uygulanmak üzere 40 soruluk bir başarı testi hazırlanmıştır. Hazırlanan başarı testi, Ankara ili Altındağ ilçesinde yer alan Halil Naci Mihçioğlu İlköğretim Okulunda, 60 ilköğretim 6. sınıf öğrencisine uygulanmıştır. Başarı testinin değerlendirilmesiyle beyin fırtınası tekniğinin 6. sınıf Sosyal Bilgiler konularında yer alan kavramların öğretiminde anlatım yönteminden daha etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Kılıç (2008) “Kavramların öğretiminde kavramın içerik öğelerinin açıklanmasının akademik başarıya etkisi” adlı makalesinde kavram analizi temel alınarak yapılan öğretimin, bununla birlikte bir kavramın içerik öğelerinin açıklanmasının kavramın öğretimine etkisi araştırılmak amaçlamıştır. Yapılan araştırma sonucunda kavramların öğretiminde kavram analizi ile öğretim yapılmadan önce kavramın içerik öğelerine ilişkin açıklama yapıldığında kavramların tam bir şekilde öğretildiği ortaya çıkmıştır.

Çaycı, Demir, Başaran ve Demir (2007) “Sosyal Bilgiler derslerinde işbirliğine dayalı öğrenme ile kavram öğretimi” adlı makalelerinin amacı işbirlikli öğrenme yöntemi birleştirme tekniğinin, öğrencilerin, sosyal bilgiler dersindeki ilgili üniteye geçen kavramları öğrenme başarıları üzerindeki etkilerini incelemektir. Bu çalışmada, işbirlikli öğrenme yönteminin, öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersi “Adım Adım Türkiye” ünitesinde geçen kavramları öğrenme başarıları üzerindeki etkisi incelenmiştir. Araştırma deseni olarak öntest-sontest kontrol gruplu model kullanılmıştır. Deney grubunda 30 öğrenci, kontrol grubunda ise 32 öğrenci yer almıştır. İlgili ünite, 15 ders saati sürecinde deney grubunda işbirlikli öğrenme yöntemiyle, kontrol grubunda ise geleneksel öğretim yöntemleri ile işlenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, işbirlikli öğrenme yönteminin uygulandığı deney grubundaki öğrencilerin kavram başarıları, kontrol grubundaki öğrencilerin başarılarından daha yüksek çıkmıştır.

Deveci, Yılmaz ve Karadağ (2008) “Öğretmen adaylarının barış eğitimi algıları” adlı makalesinde 3. ve 4. sınıf 26 öğretmen adayından görüşme ile elde edilen veriler betimsel çözümleme tekniği kullanılarak çözümlenmiş ve elde edilen veriler sayısallaştırılarak sunulmuştur. Araştırmada öğretmen adaylarının büyük çoğunluğu ilköğretim okullarında barış eğitimi dersini gerekli gördükleri sonucuna ulaşmışlardır.

Alpargu, Şahin ve Yazıcı (2009) “Tarih Öğretimi ve Barışa Katkıları” adlı araştırmalarının amacı, tarihi verilerin değeri ve işlevi ile tarihsel çalışmaların gelecekte barışçıl toplumların inşasında alabileceği rolleri tartışmaktır. Bu amaçla "barış eğitimi" ve "tarihi empati" yöntemleri kullanılmıştır. Barış eğitimi ilgili yayınları inceleyerek, Avustralya'da dahil olmak üzere çok sayıda ülkedeki uygulama türlerine ve tanımlanmış müfredatlara özel dikkat gösterilerek tartışılmıştır. Araştırmada ayrıca tarihsel empatinin, tarihsel problemleri çözmek ve komşu toplumlar arasında ortak bir anlayış yaratmak ya da küreselleşme süreci ile mücadele ederken ortak geçmişi paylaşmak için kullanılabilmesi de öne sürülmüştür. "Tarihî empati" kuran araştırmacılar ve öğrenciler, yeni yaklaşımlar ve ufuklar bularak tarih öğretiminin temel bir problemi olarak "ötekine" karşı farklı bir tutum geliştirebilirler. Bu makalede, "barış eğitimi" ve "tarihsel empati" uygulamalarına gelince karşılaşılan güçlükler arasında, herkesin barışçıl bir anlayışa, savaş ve karşıtlık gibi kavramlarla uğraşması yer almaktadır. Tüm bunların hepsi akademik görüşlerin ışığında tartışılmıştır. "Süreklilik" ve "Karşılıklılık" gibi temel ilkeler, yukarıda tavsiye edilen yöntemlerin unsurları olup, tarihin Dünya barışına hizmet edip etmeyeceği sorusu kapsamında makalede savunulmuştur.

Kurtoğlu (2009) “Sosyal Bilgiler ders kitaplarının sosyal kavramlar açısından incelenmesi” başlıklı tez çalışmasında 1968 yılı, 1998 yılı ve 2004 yılı programlarına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında sosyal kavramların; niceliksel değişimlerini ve nasıl ifade edildiklerini ortaya koymayı amaçlamıştır. Çalışmanın sonucunda 2004 program değişikliği ile yenilenen ders kitaplarında evrensel değerlere ve demokratik değerlere yapılan vurgunun arttığı, ekonomi konuları ve ekonomik hedeflerin eski programlara oranla daha öncelikli bir noktaya geldiği, Ulus-devlet paradigmasına dayanan ekonomi anlayışının değiştirilerek küresel bir ekonomi yapısı oluşturulmaya çalışıldığı görülmüştür. Küreselleşme adı altında kültürel ve siyasal anlamda da milli kültürü ve milli kimliği yeniden anlamlandırma çabaları görülmüştür. Ayrıca kültürel farklılıklara yapılan vurgu ile

millet kavramından sıyrılıp dünya vatandaşı olma durumunun kitaplarda öne çıktığı görülmüştür. Dünya ile bütünleşme çabası ile daha liberal bir milliyetçilik anlayışının öne çıktığı dikkati çekmiştir.

Malatyalı ve Yılmaz (2010) “Yapılandırmacı öğrenme sürecinde kavramlar ve önemi: kavramların pedagojik açıdan incelenmesi” adlı makalelerinde kavramların özellikleri, sınıflandırılması, kavram öğrenme, öğretme ve gelişim süreçleri kavram yanlışları ve kavram yanlışlarının önlenmesi ve giderilmesi için kullanılacak yöntem ve stratejileri tanımlamışlardır. Sonuç olarak öğretimin kalıcı olması için kavramlarla ve kavram yanlışlarının bilinmesiyle ilgili kullanılacak yöntemlerin öğretmenler tarafından bilinmesi gerekmektedir.

Kılıçoğlu (2011) “Sosyal Bilgiler derslerinde kavramsal değişim metinlerinin kavram yanlışlarını giderme üzerine etkisi” adlı makalesinde ilköğretim 6. sınıf öğrencilerinin harita, ölçek, hava durumu, iklim ve konum kavramlarıyla ilgili kavram yanlışlarını belirlemek ve bu yanlışların giderilmesinde kavramsal değişim yaklaşımına dayalı hazırlanan metinlerin etkililiğini ortaya koymayı amaçlamıştır. Araştırmada yöntem olarak, yarı deneysel yöntemin eşitlenmiş kontrol gruplu deseni kullanılmıştır. Deney grubunda öğrencilerin harita, ölçek, hava durumu, iklim ve konum kavramlarıyla ilgili yanlışlarını gidermeye yönelik olarak kavramsal değişim metinleri kullanılırken, kontrol grubunda ise bu kavramlara ait yanlışların giderilmesinde programa dayalı öğretim yaklaşımı uygulanmıştır. Yapılan analizler sonucunda, öntestte, başarı testi ve kavram testi puanları açısından, deney ve kontrol grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olmadığı, sontestte ise deney grubunun lehine anlamlı bir farkın olduğu belirlenmiştir. Araştırmanın sonucunda, harita, ölçek, konum, iklim, hava durumu kavramlarıyla ilgili öğrencilerde mevcut bulunan kavram yanlışlarının giderilmesinde ve başarılarında, kavramsal değişim yaklaşımına dayalı öğretimin ve materyallerin programa dayalı öğretim etkinliklerine göre daha etkili olduğu belirlenmiştir.

Karaosmanoğlu (2011) “Yirmi birinci yüzyılda savaşı tartışmak: Clausewitz (Carl Philipp Gottlieb von Clausewitz, Prusyalı general ve entelektüel) yeniden” adlı makalesinde yeni savaşlar bazı değişiklikler gösterse de bu değişiklikler savaşın doğasını etkileyecek derinlikte olmadığı, Clausewitz’in sunduğu kavramsal çerçeve büyük ölçüde geçerli olduğu, savaşları kontrol altına alabilmek ve çözüme kavuşturabilmek için geliştirilecek siyasi ve stratejik tercihlerin de, Clausewitzci bir

yorumla değerlendirilmesinde uygulanabilirlik yönünden yarar olduğu ortaya konulmak istenmiştir. Bu amaç çerçevesinde geçmiş ve günümüzdeki savaşların doğaları incelenerek karşılaştırma yapılmıştır.

Demir (2011) “Türkiye’de barış eğitime bakış: tanımlar, zorluklar, öneriler” başlıklı makalesinde Türkiye’deki sınıf öğretmenlerinin barış kavramının çeşitli boyutlarına ve barış eğitime ilişkin görüşlerini sorunlar, beklentiler, öneriler bağlamında incelemeyi amaçlamıştır. Veri toplama yöntemi olarak yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Araştırma kapsamında gönüllü olarak katılan 13 öğretmen görüşme yapılmıştır. Araştırma sonucunda, gerek dünya barışı, gerek ülke barışı, gerekse bireysel barış kavramlarına yönelik tanımlamalarının benzerlik gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Test ağırlıklı, sınav odaklı eğitim sistemi nedeniyle, eğitim kurumlarının barış eğitime yönelik üzerine düşen görevleri yerine getirmediği sonucuna ulaşılmış, bu konuda velilerin beklentilerine cevap verme çabası, barış eğitimi çalışmalarını engelleyici unsur olarak tespit edilmiştir. Öğretmenler, barış eğitime ilişkin yeterli bilgi, beceri ve farkındalık düzeyinde bulunmamışlardır.

Aydın (2011) “Sosyal bilimlerde kavram öğretimi: eleştirel bir yaklaşım” adlı makalesinde kavramalara felsefi açıdan yaklaşmış ve Türkiye’deki kavram öğretiminde ortaya çıkan eksiklikleri eleştirmiştir. Sınıf öğretmenliği bölümleri öğrencilerine önerilmek üzere hazırlanmış kimi yapıtlardaki kavram realizmine ve anakronizme yer veren pasajlar analitik bir biçimde çözümlenmiş ve genel bir sonuç kavram öğretiminin temel anlayışının ilk koşulu, kuşku duymak, bilgi ve değerlere ilişkin kavramların doğru içeriklerini öncede değil, sonrada ve sonraki süreçlerde, özellikle kavramların içeriklerini zenginleştirmede, yeni kavramlar üretmek olarak ortaya çıkmıştır.

Coşkun (2012) “İlköğretim programlarında barış eğitimi ve barış eğitime ilişkin öğretmen görüşleri” adlı tez çalışmasında ilköğretim birinci ve ikinci kademe yer alan bazı ders programlarının kazanımlar, kavramlar, beceriler ve değerler açısından barış eğitimi ne ölçüde desteklediği saptanmaya çalışılmıştır. Bunun için ilköğretim programlarının barış eğitimi yeterliliği konusunda ilköğretim kurumlarında çalışan öğretmenlerin görüşlerine başvurulmuştur. Ortaya çıkan sonuçlara göre ilköğretimde yer alan derslerden hemen hepsi barış eğitimi belli ölçüde desteklemektedir. En çok destekleyen ders ikinci kademede yer alan

Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi dersidir. Bu dersi yine ikinci kademedede yer alan Düşünme Eğitimi ve Sosyal Bilgiler dersleri izlemektedir. Barış eğitiminin içerik ve kapsamıyla en az uyuşan derslerin ise ilköğretim birinci ve ikinci kademedede yer alan Fen ve Teknoloji ve Türkçe dersleri ve bunları TC İnkılâp tarihi dersi izlemektedir. Ve yine ortaya çıkan sonuçlara göre öğretmenler; barış eğitimiyle ilgili temaların, becerilerin, değerlerin, tutumların ve barış eğitiminin temel ilkelerinin ilköğretim programlarında kısmen bulunduğunu belirtmişlerdir.

Apaydın ve Aksu (2012) “Öğretmenlerin barış eğitimine ilişkin görüşleri” adlı makalelerinin amacı, öğretmenlerin barış eğitimi hakkındaki görüşlerini ortaya koymaktır. Nitel olarak desenlenen araştırmanın verileri betimsel yöntem kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırmaya Akdeniz Üniversitesi Eğitim Yönetimi ve Denetimi Yüksek Lisans Programı öğrencisi veya mezunu olan toplam 17 öğretmen katılmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre okulların bazılarında barış eğitimi konusunda etkinlikler yapılırken bazılarında yapılmamaktadır. Okullarda barış eğitimi “değerler eğitimi” programında, öğrencilere beyin fırtınası, örnek olay incelemesi yoluyla, ulusal bayram etkinlikleriyle ve çocukların ailelerini de etkinliklere dâhil edilerek gerçekleştirilmektedir. Katılımcılara göre barışa duyarlı öğrencilerin yetiştirilmesinde en önemli görev öğretmenlere düşmektedir. Katılımcılara göre barış eğitimi “Bireylerin, sorunlarını çözerken olaylara hoşgörüyü ve anlayışla bakmalarını sağlamaktır.” veya “Sorunların çözümünde insan haklarına saygı ve hoşgörünün bireylerin davranışlarına yansımaları” şeklinde tanımlanabilir. Öğretmenlerin tümü okullarda şiddetin ortadan kaldırılmasında barış eğitiminin alternatif olabileceğini ifade etmektedir.

Aktaş (2012) “Tarih eğitiminde savaş ve barış, ortaöğretim öğrencilerinin savaş ve barış konularıyla ilgili bilgilerinin ve tutumlarının çeşitli değişkenler açısından değerlendirilmesi” adlı tezinde ortaöğretim öğrencilerinin “savaş ve barış” konularıyla ilgili bilgilerinin ve tutumlarını değerlendirmeyi amaçlamıştır. Bu amaçla 2011-2012 eğitim ve öğretim yılında Ankara ilinin Altındağ, Çankaya, Mamak ve Yeni Mahalle ilçelerinde bulunan liselerde uygulama yapılmıştır. Çalışmada karma yöntem kullanılmıştır. Çalışmada kullanılan ölçekleri oluşturmak için ilk olarak konuyla ilgili literatür taraması yapılmıştır. İkinci adım olarak ise ortaöğretim öğrencilerine savaş ve barış hakkında kompozisyon yazdırılarak öğrencilerin konu ile ilgili düşünceleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Literatür taraması, öğrencilerin

kompozisyonları ve çeşitli araştırmalarda kullanılan ölçeklerden yararlanılarak savaş ve barışa karşı tutum ölçeği ile ilgili maddeler yazılmıştır. 303 ortaöğretim öğrencisi ile ön uygulama yapılmıştır. Yapılan güvenilirlik analizinden sonra tutum ölçeğine son şekli verilmiştir. Araştırmanın nitel bölümünde ise öğrenci görüşleri görüşme yöntemiyle toplanmıştır. Araştırmada şu sonuçlar ortaya çıkmıştır: Öğrenciler günümüzde yaşanan savaşların en önemli nedeninin Orta Doğuda bulunan petrole dayandığını düşünmektedirler. Öğrenciler ayrıca Orta Doğu’da yaşanan savaşların diğer bir nedeninin demokrasinin yetersizliği olduğunu söylemişlerdir.

Varlık (2013) “Savaşı tanımlamak: terminolojik bir yaklaşım” adlı makalesinde savaş terimini uluslararası hukuk ve askeri bilimler disiplini bakış açısından kavramsallaştırmıştır. Bu kavramsallaştırmaya göre savaş kuvvet kullanma halidir, savaş düşmanca bir tutum ve eylem içerir, savaş hukuki bir durum oluşturur, savaşın faili devlettir. İkinci bölümünde savaşı sınıflandırmış ve üçüncü bölümde ise savaşın tanımlanmasında ihtiyaç duyulan asgari yeterli terimleri incelemiştir.

Tokcan ve Alkan (2013) “Sosyal Bilgiler öğretiminde kavram karikatürlerinin öğrenci başarısına etkisi” adlı çalışmalarında öntest-sontest kontrol gruplu deneysel deseni kullanmış ve test sonuçlarına göre kavram karikatürlerinin öğrenme üzerinde etkili olduğu ortaya çıkmıştır.

Şentürk (2013) “Dramatik hakikat, savaş ve barış” adlı makalesinde fert ve toplum hayatında barışın mı yoksa savaşın mı hâkim olacağını belirleyen şartlar sadece politik, ideolojik, ekonomik ve askeri değil ayrıca bu askeri, ekonomik ve politik olduğu kadar, kültürel ve ahlaki olduğunu sunucuna ulaşmıştır. Fert ve toplumun kültür ve ahlakını belirleyen en önemli unsurlardan biri de sanattır.

Keskin ve Coşkun Keskin (2013) “İlkokul (İlköğretim) Sosyal Bilgiler Programlarında Milli Bilinç ve Barış Değerinin Tarihsel Serüveni” adlı makalelerinde ilkokul döneminde (ilköğretim dördüncü ve beşinci sınıf) okutulan Sosyal Bilgiler ve muadili derslerde yer verilen milli bilinç ve barış değerlerinin tarihsel süreç içinde dönemin siyasal ve sosyal gelişmeleri ile ilişkilendirilerek incelenmesini amaçlamışlardır. Araştırmada şu sonuçlara ulaşmışlardır: 1924-1926 tarihli programlarda Sosyal Bilgiler muadili derslerin içerikleri incelendiğinde bu değerler ekonomi odaklı olduğu görülmektedir. 1930’lu yıllarda ilkokul Sosyal Bilgiler programlarında yer verilen milli bilinç değerinde değişim olduğu

görülmektedir. Atatürk tarafından oluşturulan Türk Tarih Tezi ve Güneş Dil Teorisi'nin etkisiyle 1936 programında Türk tarih ve diline verilen ağırlığın arttığı dolayısıyla 1936 programında milliyetçi söylem baskın ve programın İslami unsurlardan arındırılması sürecinin tamamlandığı da görülmektedir. Özellikle Tarih derslerinde ağırlığın İslamiyet öncesi Türk tarih ve medeniyetine odaklandığı görülmektedir. 1948 ilkokul programımız tek parti ideolojisinin devam ettiğini göstermektedir. Çok partili hayatın ilk ilkokul programı 1962 tarihli olup, taslak bir programdır. Bu taslak program 1968 tarihinde düzenlenerek son şeklini almıştır. Dolayısıyla her iki programda benzer karakterdedir. 1962 taslağında yer verilen Sosyal Bilgiler muadili ders Toplum ve Ülke İncelemeleri'dir. Bu derse ait programda demokrasi ve insan haklarına yapılan vurgunun arttığı ve daha liberal bir milliyetçilik anlayışının benimsendiği görülmektedir. 1968 programına gelindiğinde, 1962 programında Toplum ve Ülke İncelemeleri adıyla var olan ders Sosyal Bilgiler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu programda milli bilinç değerine çok yoğun bir şekilde vurgu yapıldığı tespit edilmiştir. Her iki programda yer verilen tarih konuları karşılaştırıldığında -bir önceki dönemden farklı olarak İslamiyet sonrası Türk tarihine ayrılan payın arttırıldığı görülmektedir. 1980'li yıllara gelindiğinde küreselleşmenin etkisiyle ulusal kimlik tartışmaya açılmış ve vatandaşlık kurumu ile onun değerleri sorgulanmaya başlanmıştır. Bu dönemde yayınlanmış ilk Sosyal Bilgiler programı 1998 tarihlidir. Bu programda -daha önceki 1962 ve 1968 programlarına benzer şekilde- milliyetçi söyleme sıklıkla yer verilmiştir. 2000'li yıllara gelindiğinde ise küreselleşme olgusunun hazırlanan öğretim programlarına yansıtıldığı görülmektedir. Bu dönemde uygulamaya giren 2004 tarihli Sosyal Bilgiler programında bu değişim net olarak tespit edilebilmektedir. Bu programda da -daha önce incelenen tüm ilkokul Sosyal Bilgiler öğretim programlarında olduğu gibi- milli bilinç değerine sıklıkla vurgu yapıldığı gözlenmektedir. Fakat milliyetçilik anlayışında bir değişimin olduğu da söylenebilir. Bu programda daha liberal bir milliyetçilik anlayışı hâkimdir. İlk örneğini 1962 taslağında gördüğümüz liberal milliyetçilik anlayışı bu programla tam olarak uygulama sahasına girmiştir. Araştırmada tarihsel süreçte incelenen ikinci değer barıştır. Bu değer 1960'lı yıllara kadar hazırlanan sosyal bilgiler programlarında doğrudan veya dolaylı olarak yer almadığı tespit edilmiştir. Barış değerine ilk vurgu 1962 tarihli İlkokul Programı Taslağı'nda yapılmıştır ama sınırlı orandadır. Taslağın giriş kısmında verilen amaçlarda ve Sosyal Bilgiler muadili Toplum ve Ülke İncelemeleri dersinin hedeflerinde bu değere rastlanmakta olup,

programın diğer kısımlarında bu değere yönelik bir vurguya rastlanmamıştır. Daha sonra yayınlanan programların tamamında (1968, 1998 ve 2004 tarihli) bu değere yönelik vurguların olduğu tespit edilmiş olup, bunlarda da vurgu sadece programların giriş kısmı ile sınırlı kalmaktadır. Barış değerinde ise dönemlere göre bir değişimin olmadığı ve vurgunun genellikle Atatürk'ün '*Yurtta sulh, Cihanda sulh*' sözlerine yer verilerek yapıldığı görülmektedir.

Aktaş ve Safran (2013) "Evrensel bir değer olarak barış ve barış eğitiminin tarihçesi" adlı makalelerinde amaç olarak barış kavramının ne anlama geldiğini ve bir değer olan barışın içerisinde hangi değerleri barındırdığını ortaya koymayı ele almıştır. Çalışma literatür taramasına dayanmaktadır. Litatürdeki bilgilerden yola çıkılarak barış kavramı ile ilgili bilgilere ve tartışmalara yer verilmiştir.

Aktaş (2013) "Tarih ders kitaplarında savaş konularının anlatımı üzerine bir değerlendirme" adlı makalesinde ortaöğretim tarih ders kitaplarındaki savaşların yer alış tarzını incelemiştir. Çalışma doküman analizi yöntemine dayanmaktadır. Çalışmada ortaöğretim tarih ders kitapları incelenerek anlatılan savaşlar tespit edilmiştir. Bu savaşların önemli noktaları vurgulanmıştır. Çağdaş Türk ve Dünya tarihinin müfredat programına girmesi 20. yüzyılın ikinci çeyreğinden itibaren olan savaşları da ders kitaplarına taşımıştır. Bu dönemde Almanya'nın ve Komünist yönetimlerin yayılma politikaları nedeniyle savaşların yaşandığı görülmüştür. Yirminci yüzyılda Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla meydana gelen savaşlar ve Afrika kıtasında iç savaşlar yaşanmıştır. Yirmi birinci yüzyılda savaşların iç savaşlar ve terörizm şeklinde gerçekleşeceği düşünülmektedir.

Aktaş (2013) "Ortaöğretim tarih ders kitaplarında yer alan barış ve antlaşmalar üzerine bir değerlendirme" adlı makalesinde ortaöğretim tarih ders kitaplarında yer alan antlaşma ve barış konularının içeriğinin nasıl düzenlendiğini ortaya koymayı amaçlamıştır. Araştırmanın yöntemi doküman analizine dayanmaktadır. Tarih ders kitaplarında savaşlar ve antlaşmalar anlatılırken zengin görsellerin kullanıldığı görülmektedir. Bununla beraber antlaşmalar anlatılırken akıl yürütme, tartışma, eleştirel düşünme gibi tekniklerin kullanılmasında eksiklikler bulunmaktadır. Antlaşmaların daha iyi anlatılmasının en iyi yolunun konunun öğretimini kolaylaştıracak etkinlik kitaplarının geliştirilmesi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Aktaş ve Özmen (2013) “Savaş Kavramı Üzerine Üniversite Öğrencilerinin Görüşleri” adlı çalışmalarında üniversite öğrencilerinin savaş kavramına yönelik görüşlerini tespit etmek amaçlanmıştır. Çalışmada kullanılmak üzere yirmi dört sorudan oluşan bir anket hazırlanmıştır. Uygulamalardan sonra öğrencilerin cevaplarının madde ortalamaları tespit edilmiştir. Bununla beraber savaş kavramına yönelik maddeler arasında cinsiyet ve okul türü ile ilgili farklılık olup olmadığı incelenmiştir. Çalışma Eğitim Fakültesinde Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı (RPD) öğrencileriyle, Fen Edebiyat Fakültesinde Tarih Bölümü öğrencileriyle, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi’nde İktisat Bölümü öğrencileriyle İlahiyat Fakültesi’nde ise Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğrencileriyle gerçekleştirilmiştir. Veriler üzerinde yapılmış olan χ^2 (Ki-kare) analizleri incelendiğinde, yirmi dört madde arasında, cinsiyet açısından grupların, üç maddede anlamlı farklılık gösterdiği; okul türü bakımından ise dokuz maddede anlamlı farklılık gösterdiği saptanmıştır.

Aktaş ve Safran (2013) Ortaöğretim Öğrencilerinin Savaş ve Barış Kavramı İle İlgili Düşüncelerinin Çeşitli Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi adlı çalışmada ortaöğretim öğrencilerinin “savaş ve barış” konularıyla ilgili tutumlarını değerlendirmek amaçlanmıştır. Bu amaçla 2011-2012 eğitim ve öğretim yılının birinci döneminde Ankara ilinin Altındağ, Çankaya, Mamak ve Yenimahalle ilçelerinde bulunan liselerde uygulama yapılmıştır. Araştırma tarama yöntemine dayanmaktadır. Çalışma 3026 ortaöğretim öğrencisiyle gerçekleştirilmiştir. Ortaöğretim öğrencilerinin savaş ve barış konuları ile ilgili tutumları tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırma sonuçları değerlendirildiğinde öğrencileri cinsiyet, savaş oyunu oynayıp oynamama ve bilgisayar oyunu oynayıp oynamama değişkenlerine göre farklılıkları olduğu gözlenmiştir. Öğrenciler arasında en az farklılığın ise baba eğitim düzeyi ve sınıf düzeyi arasında olduğu görülmüştür. Ortaöğretim öğrencileri insanın savaşçılık özelliği ile doğduğu şeklindeki önermeye kararsız kalmıştır. Öğrenciler savaşların Tanrının takdiri olduğu görüşüne katılmamıştır. Ortaöğretim öğrencileri savaşların masum insanlara acı getirdiği ve savaşların başka savaflara yol açtığı görüşünde olmuştur. Öğrencilere göre savaşı kazanan da savaşı kaybeden de savaşın sonuçlarından acı çekmektedir. Ortaöğretim öğrencileri en büyük başarıların savaş meydanlarında kazanıldığı fikrine kararsız bir tutum sergilemiştir. Yine öğrenciler vatanseverlik gibi yüce duyguların savaş

mevdanlarında doğduğu fikrinde de kararsızdır. Buna karşı öğrenciler savaş kazanmak kadar barış kazanmanın da önemli olduğunu belirtmiştir. Öğrencilere göre barışa katkı sağlayan insanlar da kahraman ilan edilmelidir.

Türkiye’de savaş ve barış kavramının hangi yaşlarda anlaşılabildiğine dair araştırmalar yapılmamıştır. Bu alanda araştırmalar alana katkı sağlayacaktır. Ayrıca savaşların niteliğine göre ayrılarak da araştırma yapılmasının önemli olduğu dűřünölmektedir.

İmamoğlu ve Bayraktar (2014) “Türk ve Macar üniversite öğrencilerinin barış kavramına ilişkin algılarının karşılaştırılması” adlı makalelerinde Türk ve Macar Üniversitelerinde öğrenim gören öğrencilerin barış algısını tespit etmeyi ve karşılaştırmayı amaçlamışlardır. Araştırmada Sinop Üniversitesi Eđitim Faköltesi öğrencilerinden 20 ve Macaristan Kaposvar Üniversitesi Pedagoji Faköltesinden 20 olmak üzere toplam 40 öğrenci ile görűřölműřtür. Barış ve barışla ilgili kavramlar hakkında öğrenciler ile ilgili görűřme yapılarak; Yapılan tanımlar, barış kavramıyla ilgili yapılan bilimsel tanımlarla karşılaştırıldığında, yeterli görölmemiştir; Macar öğrencilerin barış tanımlamalarında terör, kavga veya dűřman gibi kavramlar hiç geçmemiştir; Öđrencilerin önemli bir bölümünün evrensel barışa pek inanmadığı anlaşılmıştır; Macar öğrenciler, evrensel barışı daha çok özgürce yaşamak olarak tanımlamışlardır; Macar öğrencilerin evrensel barışa Türk öğrencilerden daha fazla inandıkları anlaşılmaktadır; Öđrencilerin barışın sürdürölebilmesi ve kalıcı bir barışın sağlanması noktasında, tamamının olumlu dűřünceye sahip oldukları gözlenmiştir; Macar öğrenciler, Türk öğrencilerden farklı olarak, barışın sürdürölmesinde din ve eğitim unsuruna hiç değinmemiştir; Barışın bozulma nedenlerinin ve barışı tehdit eden unsurların sorgulandığında, öğrencilerin ağırlıkta olarak yine, bencillik ile kişisel ve ekonomik çıkarları ilk sırada neden olarak ifade etmiştir; Barışın bozulma sebeplerinde Macar öğrencilerin, Türk öğrenciler gibi dűřündöđu anlaşılmıştır; Türk ve Macar öğrencilerin büyük bir kısmı, barış eğitimine olumlu bir yaklaşım sergilemişlerdir. Barış kavramının eğitim programında yer bulduğu ifade edilmiştir; Türk ve Macar öğrenciler arasında barış kavramının öğretilmesindeki amaç konusunda herhangi bir farklılığın olmadığı anlaşılmıştır; Öđrencilerin barış eğitiminin verilmesiyle ilgili yöntem ve teknikleri hakkında yeterli düzeyde bilgi sahibi oldukları izlenimi ortaya çıkmıştır; Türk ve Macar öğrencilerin barış kavramının öğretilmesinde takip edilecek öğretim yöntem ve tekniklerinden

drama ve örnek olay tekniklerini diğerlerine göre daha fazla önemstedikleri anlaşılmıştır; Barış eğitimi kapsamında okul programları ve öğretim elemanları, iki ülke öğrencileri tarafından da yetersiz bulunmuştur; Barışın yaygınlaştırılmasında okul etkin görülmemiştir; Macar öğrenciler, barış eğitimi için okulların gerekli, fakat yetersiz olduğu görüşüne sahiptir” gibi sonuçlara ulaşılmıştır.

Filippidou ve Özbaş (2014) “İstanbul’un Fethi ya da düşüşü, Türk ve Yunan Tarih ve Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer alan İstanbul’un Fethi ya da düşmesi konusunun analizi” adlı makalelerinde Türkiye’de ve Yunanistan’da devlet tarafından yazdırılan ve dağıtılan yeni ve eski iki ders kitabı betimsel analiz yöntemi ile incelenmiştir. Araştırma sonucunda her ülkenin de iki ders kitabında tarihsel kanıtların kullanımının ve aktif öğrenme etkinliklerinin arttığı ve daha barışçı bir tarih yazımının tercih edildiği ortaya çıkmıştır.

Doğan ve Kılınç (2014) “İlkokul düzeyindeki farklı ders kitaplarında barış ve savaş kavramlarına yer verilmiş düzeyinin karşılaştırılması olarak incelenmesi” adlı makalelerinde ilkokul 2. ve 3. sınıflarda okutulan Türkçe ve Hayat Bilgisi 4. Sınıflarda Türkçe, Sosyal Bilgiler ve Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitapları incelenmiş. Çalışmada tarama yöntemi kullanılarak yazınsal metinler incelenmiş, ana kategori olarak ‘barış’ kavramı ele alınmış. Alt kategoriler olarak hoşgörü, sevgi ve savaş ele alınmıştır. Çalışmada bağlam birimi olarak “cümle” ele alınmış ve kavramların ne sıklıkla geçtiği saptanmıştır. Araştırma sonucunda ilkokul ders kitaplarında barış ve muadili kavramlara yeterince sıklıkta yer verilmediği tespit edilmiştir.

Bektaş Öztaşkın (2014) “Barışa yönelik tutumlar ve günümüz dünya sorunlarına yönelik tutumlar arasındaki ilişkinin incelenmesi” adlı makalesinde Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının “barışa yönelik tutumları” ve “günümüz dünya sorunlarına yönelik tutumları” arasında anlamlı bir ilişkinin olup olmadığını ortaya çıkarmak amaçlanmıştır. Araştırmada Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği bölümünden 148 kadın ve 158 erkek toplam 306 Sosyal Bilgiler öğretmen adayı yer almıştır. Yapılan analizler sonucunda Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının “barışa yönelik tutumları” ile “günümüz dünya sorunlarına yönelik tutumları” arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Cinsiyet açısından ise Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının “barışa yönelik tutumları” ile

“günümüz dünya sorunlarına yönelik tutumları” arasında anlamlı bir fark tespit edilememiştir.

Aktaş (2014) “Ortaöğretim öğrencilerinin barış ve savaş kavramına yönelik görüşleri” adlı makalesinde görüşme yöntemine dayalı tarama modeli kullanıldığını belirtmiştir. Öğrenciler dünyada barışın sağlanması için gelir farkının azaltılması ve ayrımcılıkların kaldırılması gerektiğini düşünmektedir. Öğrencilere göre dünyadaki savaşların başlıca nedeni gelişmiş ülkelerin Ortadoğu petrollerine el koyma isteğidir. Az gelişmiş ülkelerdeki demokrasi eksikliği de dünya barışını tehdit etmektedir.

Aktaş (2014) “ABD Tarih Ders kitaplarında savaşların anlatım tarzı üzerine değerlendirme” adlı makalesinde Amerika Birleşik Devletleri Tarih Ders kitaplarında yer alan savaşları ve bu savaşların anlatım tarzını değerlendirmeyi amaçlamıştır. Çalışmada doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Bu amaçla literatür taraması yapılmış ve konuyla ilgili tarih ders kitapları incelenmiştir. Araştırma sonucunda ABD iç savaşlarının, dış savaşlara nazaran ders kitaplarında daha fazla yer kapladığı ortaya çıkmıştır. Diğer sonuçta ise ABD ders kitaplarında batı kültürünün üstün olduğunun vurgulandığı ortaya çıkmıştır.

Kılınç, Çoban ve Akşit (2015) “Sosyal bilgiler ders kitaplarında bazı tarihsel kavramların kullanımının değerlendirilmesi” başlıklı çalışmalarında hem MEB hem de özel yayınevi tarafından hazırlanan Sosyal Bilgiler kitaplarının kavram öğretimi anlayışının çoğunlukla kavram ile ilgili olarak metin içinde kelime olarak bahsetme ve birkaç örnek verilmesi şeklinde olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Bununla birlikte MEB ve özel yayınevi ders kitaplarında kavram öğretimine yönelik bir yöntemin takip edilmediği de tespit edilmiştir.

Aktaş (2015) “5-10. sınıf öğrencilerinin savaş ve barış kavramına yükledikleri anlamların resimler yoluyla incelenmesi” adlı makalesinin amacı ortaokul ve lise öğrencilerinin savaş ve barış kavramına yükledikleri anlamı ortaya koymaktır. Çalışmaya 5-10 sınıflarda öğrenim gören öğrenciler katılmıştır. Çalışmaya beşinci sınıftan 111, altıncı sınıftan 108, yedinci sınıftan 103, sekizinci sınıftan 93, dokuzuncu sınıftan 76 ve onuncu sınıftan 83 öğrenci katılmıştır. Çalışma doküman analizi yöntemine dayanmaktadır. Araştırma sonucunda, öğrencilerin büyük çoğunluğu savaşı felaket olarak değerlendirmiş, barışın önemini vurgulayan resimler çizmişlerdir. Buna karşılık savaş ve barış kavramının bir arada çizildiği çok sayıda

resim vardır. Birçok öğrenci savaş ve barışı, adeta “gece ile gündüz” gibi birbirine zıt kavram olarak betimlemiştir. Öğrencilerin bir kısmı ise savaşın kahramanlık yönüne vurgu yapan, milli simgelerin kullanıldığı resimler çizmişlerdir.

Keçe, Doğan ve Taş (2016) “Sosyal Bilgiler Derslerinde Barış Eğitimi: Öğretmen Görüşlerine Dayalı Nitel Bir Çalışma” adlı çalışmalarında Sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri doğrultusunda sosyal bilgiler öğretim programında barış eğitiminin yeri ve önemini belirlemeyi amaçlamıştır. Çalışma, nitel araştırma yöntemlerinin esas alındığı betimsel bir alan araştırmasıdır. Çalışmanın verileri, 2014-2015 öğretim yılında Isparta il merkezindeki çeşitli ortaokullarda görev yapmakta olan 15 sosyal bilgiler öğretmeninden edinilmiştir. Katılımcılarla ortalama 35-40 dakika yapılan görüşmeler neticesinde elde edilen veriler içerik analizi tekniğiyle çözümlenmiştir. Çalışmaya katılan öğretmenlerden edinilen veriler neticesinde birtakım özel ve genel bulgulara ulaşılmıştır. Öncelikle katılımcıların birçoğunun sosyal bilgiler dersi içinde barış eğitimi çok önemli bir yerde konumlandıkları tespit edilmiştir. Bu bağlamda farklılıklara saygı değeri başta olmak üzere hoşgörü, yardımseverlik, anlayış gibi millî ve manevi değerler temelli sosyal bilgiler öğretiminin barış eğitimine beklenen katkıyı sunacağı dile getirilmekte ancak, öğretim programındaki içerik yoğunluğu ve bilgi boyutunun ön plana çıkarılarak değer boyutunun ikinci plana itilmesi nedeniyle bu durumun istenilen ölçüde gerçekleştirilemediğine vurgu yapıldığı görülmüştür.

Literatürde yer alan (Aktaş, 2013; Aktaş, 2014; Aktaş ve Özmen, 2013; Filippidou ve Özbaşı, 2014; Karaosmanoğlu, 2011; Oruç, 2006; Osborn,2013; Varlık, 2013) araştırmalar savaş kavramının tanımlanması ve genel yapısı üzerinde yoğunlaşmasının yanında tarih ders kitaplarında nasıl yer aldığı, nasıl anlatıldığı üzerine de yoğunlaşmıştır. Bu araştırmalar savaş kavramı ve lise düzeyinde tarih ders kitaplarında savaş kavramının yer verilmiş durumunu analiz etmiştir.

Yine alanla ilgili yapılmış olan (Aktaş,2013; Aktaş ve Safran, 2013; Alpargu, Şahin ve Yazıcı, 2009; Apaydın ve Aksu, 2012; Bektaş Öztaşkın, 2014; Coşkun, 2012; Demir, 2011; Deveci, Yılmaz ve Karadağ, 2008;İmamoğlu ve Bayraktar, 2014; Kanako Ide, 2014;Keçe, Doğan ve Taş, 2016; Keskin ve Coşkun Keskin , 2013; Levy, 2014;Safran ve Ata, 1996) araştırmalar barış kavramının anlamı, barış eğitimi, barış eğitiminin tarihi, ortaokul sosyal bilgiler öğretim programında barış eğitimi ve

geçmiş programlarda barış eğitimi, öğretmen adaylarının barış algısı gibi konular üzerinde çalışma gerçekleştirmiştir.

Yine literatürde yer alan (Kılıç, 2008; Kılıçoğlu, 2011; Kılınç, Çoban ve Akşit, 2015; Kısa, 2007; Köksal, 2006; Kurtoğlu, 2009; Özyürek, 1983; Tokcan ve Alkan, 2013) araştırmalar genel olarak sosyal bilgiler derslerinde yer alan kavramları, kavramların öğretim şekillerini, kavram öğretiminin başarıya etkisi incelemiştir.

Yine literatürde yapılmış olan (Aktaş, 2012; Aktaş, 2014; Aktaş, 2015; Aktaş ve Safran, 2013 ; Daver, 1991; Şentürk, 2013) araştırmalar savaş ve barış kavramlarını karşılaştırmalı olarak incelemiş ve tanımlamıştır. Bunun yanında ortaokul öğrencilerinin savaş ve barış kavramı algısı, yine ortaokul öğrencilerinin savaş ve barış kavramlarına karşı tutumları, savaş ve barış kavramlarına yer verilmiş durumlarını ele almıştır.

Yapılan araştırmalar incelendiğinde sosyal bilgiler derslerinde savaş ve barış kavramları ile ilgili geniş kapsamlı bir araştırma yapılmadığı görülmektedir. Bu araştırma sosyal bilgiler derslerinde savaş ve barış kavramının yer verilmiş durumunu sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleriyle inceleyecektir.

III. BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, evren ve örneklem, veri toplama araçlarının hazırlanması, uygulanması ve elde edilen verilerin çözümlenmesinde kullanılan yöntem ve teknikler açıklanmıştır.

3.1. ARAŞTIRMA MODELİ

Araştırmada, ortaokul Sosyal Bilgiler derslerinde savaş ve barış kavramlarına yer verilmiş durumlarının öğretmen bakış açısıyla değerlendirilmeye çalışıldığı için nitel araştırma yöntemlerinden fenomenolojik yaklaşım kullanılmıştır. Olgubilim olarak da bilinen fenomenolojik yaklaşım günlük yaşamımızda sıkça karşılaştığımız, ancak tam olarak açıklayamadığımız olaylar, olgular, deneyimler, anlayışlar veya tutumlar gibi konuları içerir. (Kıncal, 2013: 108) Bize tümüyle yabancı olmayan aynı zamanda da tam anlamını kavrayamadığımız olguları araştırmayı amaçlayan çalışmalar için olgubilim uygun bir araştırma zemini oluşturur (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 78). Yukarıda da görüldüğü üzere olgubilim çalışmaları kaynağını günlük yaşamdan almaktadır. Bu çalışmada da günlük yaşam içerisinde insanlık hayatını saran savaş ve barış kavramlarının Sosyal Bilgiler derslerinde verilmiş durumunu ele almak amaçlanmıştır. Bu amaçla Sosyal Bilgiler öğretmenleri ile yapılmış olan görüşme ile durumu betimlenmeye çalışılmıştır.

3.2. ÇALIŞMA GRUBU

Araştırmacılar, araştırmayla ilgili bütün birimleri araştıramayacaklarından, onlardan oluşturulmuş örneklerle çalışmak zorunda kalmaktadır (Geray, 2006: 113). Bu araştırmada da tüm birimlere ulaşma imkânı olmadığı için örneklem üzerinde çalışma gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın örneklemini; Sakarya ili içerisinde amaçlı örneklemlerden ölçüt örneklem esasıyla seçilen 2014 - 2015 eğitim-öğretim yılında ilköğretim kademesinde eğitim veren 15 öğretmen ile yapılmış olan öğretmen görüşmesi oluşturmaktadır.

Tablo 1. Araştırma Sürecinde Görüşme Yapılan Öğretmenler

Cinsiyet	Erkek	10
	Kadın	5
Mezuniyet Alanı	Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	10
	Eğitim Fakültesi Tarih Öğretmenliği	2
	Eğitim Fakültesi Coğrafya Öğretmenliği	1
	Fen- Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü	2
Lisansüstü Eğitim Durumu	Var	5
	Yok	10
Görev Süresi	1-5 yıl	4
	6-10 yıl	4
	11-15 yıl	5
	16-20 yıl	1
	21 yıl ve üzeri	1

Tablo 1’de görüldüğü gibi araştırmaya 5 kadın 10 erkek öğretmen katılmıştır. Araştırmaya katılan öğretmenlerden 10’u Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği, 2’si Eğitim Fakültesi Tarih Öğretmenliği, 1’i Eğitim Fakültesi Coğrafya Öğretmenliği yine 1’i Fen- Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü lisans mezunudur. Öğretmenlerden 5’i lisansüstü eğitim alırken, 10 öğretmen lisansüstü

eğitim almamaktadır. Lisanüstü eğitim alan öğretmenlerden 4'ü sosyal bilgiler eğitimi, 1'i ise tarih eğitimi alanında eğitim almaktadır. Görüşme yapılan öğretmenlerden dördü 1–5 yıl, yine dördü 6–10 yıl, beşi 11–15 yıl, biri 16–20 yıl ve yine biri 21 yıl ve üzeri görev süresine sahiptir.

3.3. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Araştırmanın, veri toplama sürecinde araştırmacı tarafından geliştirilmiş olan yarı yapılandırılmış öğretmen görüşme formu kullanılmıştır.

Sosyal Bilgiler derslerinde savaş ve barış kavramlarına yer verilmiş durumlarının tespiti için sosyal bilgiler öğretmenleriyle görüşme yöntemine başvurulmuştur. Görüşme veya derinlemesine görüşme tekniği öncelikle antropoloji ve psikolojide, daha sonra da sosyoloji ve diğer sosyal bilimlerde yaygın kullanım imkânına kavuşmuştur (Bal, 2013: 71). 20 yüzyılın son çeyreğinde pek çok sosyal bilim alanında görüşme etkili bir veri toplama yöntemi olarak yerini almıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 147). Görüşme, görüşmeci ve katılımcının birlikte yer aldığı, araştırma yapılan alana yönelik hazırlanan sorulara odaklanarak birlikte konuşma sürecidir (Merriam, , 2004/ 2013: 85). Görüşme yoluyla, deneyimler tutumlar, düşünceler, niyetler, yorumlar ve zihinsel algılar ve tepkiler gibi gözlenemeyeni anlamaya çalışırız (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 148) Gözlemler bize insanların dış davranışlarını verirken, görüşmeler insanların içsel görünümünü sunmaktadır.

Görüşme çok farklı sınıflamalarla ele alınmıştır. Bu sınıflamalar arasında en yaygın ve kabul gören sınıflama yapılanmış, yapılanmamış, yarı yapılanmış görüşmeler olarak adlandırılır.

Yapılanmış görüşme, daha çok önceden yapılan ve ne tür soruların ne şekilde sorulup, hangi verilerin toplanacağını, en ayrıntılı biçimde saptayan, görüşme planının aynen uygulandığı bir görüşmedir. Görüşmeciye bırakılan hareket özgürlüğü en düşük düzeyde tutulur. Cevapların denetimi ve sayısallaştırması kolaydır. Ancak görüşme tekniğinden beklenen anlam çıkarma, içtenliği sağlama olanakları sınırlıdır.

Yapılanmamış görüşme, görüşmeciye büyük hareket ve yargı serbestliği veren, esnek, kişisel, görüş ve yargıların köklerine inmeyi sağlayan bir görüşme şeklidir. Sorulacak sorular, önceden ana çizgilerle hazırlanmış olsa da görüşmedeki

gelişmelere göre yeni sorular düşünmek ve sormak gerekebilir. Toplanan verilerin değerlendirilmesi oldukça güçtür. Görüşmecinin çok iyi yetişmiş bir uzman kişi olması gerekir. Aksi halde bu tür görüşmeler zaman kaybından başka bir işe yaramayabilir. Yapılanmamış görüşmeler daha çok araştırmaların başlangıç aşamalarında soruna ilişkin önemli değişkeleri saptarken yararlı olurlar (Karasar, 2000: 168).

Yarı yapılandırılmış görüşme tekniği, yapılandırılmış görüşme tekniğinden biraz daha esnektir. Bu teknikte, araştırmacı önceden sormayı planladığı soruları içeren görüşme protokolünü hazırlar. Buna karşın araştırmacı görüşmenin akışına bağlı olarak değişik yan ya da alt sorularla görüşmenin akışını etkileyebilir ve kişinin yanıtlarını açmasını ve ayrıntılandırmasını sağlayabilir. Eğer kişi görüşme esnasında belli soruların yanıtlarını başka soruların içerisinde yanıtlamış ise araştırmacı bu soruları sormayabilir (Türnüklü, 2000:547). Bu çalışmada yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır.

Araştırmada kullanılan veri toplama aracı araştırmacı tarafından geliştirilmiş olan öğretmen görüşme formudur. Öğretmen görüşme formu Sosyal Bilgiler 4. 5. 6. 7. sınıf öğretim programları ve ders kitapları dikkate alınarak temalara ulaşabilecek nitelikte sorular hazırlanmıştır. Hazırlanan sorular uzman görüşleri alınarak tekrar düzenlenmiş ve öğretmen görüşmelerinden önce pilot uygulama yapılmıştır. Yapılan pilot uygulama sonucunda, pilot uygulama yapılan öğretmenin görüşme esnasında sorulan sorulardan birinde anlama problemi yaşamasından dolayı bir soru görüşme formundan çıkarılmıştır.

Hazırlanan sorular 2015 yılı Haziran ve Kasım ayları süresince Sakarya ili içerisinde kolay ulaşılabilirlik esasına göre belirlenmiş 15 öğretmene uygulanmıştır. Bu uygulama sürecinde öğretmenlerle toplam 380 dakika süren görüşme gerçekleştirilmiştir. Yapılan görüşmeler ses kaydına alınmıştır. Görüşmeler esnasında sessiz ortam ve kayıt yapmayı engelleyici bir durumun olmadığı yerler tercih edilmiştir.

Kayda alınan öğretmen görüşmeleri aslına tam riayet edilerek yazıya aktarılmıştır. Yazıya aktarılmış olan görüşmelerden savaş ve barış kavramlarının ne şekilde verildiğine dair temalar çıkartılmış ve bu temalar tablolastırılarak sayısal veri haline

getirilmiştir. Bu sayısal verilerden yola çıkarak savaş ve barış kavramlarının yer veriliş biçimleri hakkında yorumlama yapılmıştır.

3.4. VERİLERİN ANALİZİ

Veri analizi, toplanan bilgi, istatistik, belge ve kalıntıların araştırmanın planı doğrultusunda değerlendirilmesi, gruplandırılması, sistematik hale getirilmesi ve belirli formüller uygulanarak analiz edilmesi ve veri işleme faaliyetini oluşturur (Seyidoğlu, 2003: 45). Diğer bir değişle veri analizi verilerin anlamlarını dışarı aktarma işlemidir. Bu araştırmada, araştırmacı tarafından geliştirilmiş olan yarı yapılandırılmış öğretmen görüşme formunda betimsel analiz kullanılarak analiz edilmiştir.

Betimsel analizde araştırmada kullanılan gözlem, görüşme ve doküman gibi veri toplama araçlarında yer alan soru, konu ya da temalar ele alınarak analiz edilir (Ekiz, 2009: 75). Bu analizde, görüşülen ya da gözlenen bireylerin görüşlerini çarpıcı bir biçimde yansıtmak amacıyla doğrudan alıntılara sık sık yer verilir. Bu analizde amaç elde edilen bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde okuyucuya sunmaktır (Yıldırım ve şimşek, 2013: 256).

Bu araştırmada araştırmacı tarafından geliştirilmiş olan yarı yapılandırılmış öğretmen görüşme formunda betimsel analiz kullanılmıştır. Öğretmenlerle yapılan görüşme kayıtları aslına uygun olarak yazıya dökülmüştür. Yazıya dökülmüş olan öğretmen görüşmelerinden araştırmanın problem ve alt problemlerine uygun olarak temalara ulaşılmıştır. Bu temalar sayısal verilere dönüştürülerek savaş ve barış kavramının sosyal bilgiler dersinde ne şekilde verildiği ile ilgili frekans dağılımlarına ulaşılmıştır. Bu frekans dağılımları üzerinden yorumlamalara gidilmiş ve bu yorumlama esnasında temalar öğretmen söylemlerinden örneklerle desteklenmiştir. Örnek verilen söylemlerde bulunan öğretmenler cinsiyet ve yazıya geçirilme sırasına göre kodlanmıştır. Örneğin görüşme kaydı 14. sırada yazıya geçirilen bir erkek öğretmen EÖ14 şeklinde kodlanarak verilmiştir.

3.5. ARAŞTIRMANIN GEÇERLİK VE GÜVENİRLİĞİ

Sonuçların inandırıcılığı, bilimsel araştırmanın en önemli ölçütlerinden biri olarak kabul edilir. “geçerlik” ve “güvenirlik” bu açıdan araştırmada en yaygın olarak kullanılan iki ölçüttür (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 289). Geçerlik, testin bireyin ölçmek istenen özelliğini diğer özelliklerle karıştırmadan ne derece doğru ölçüldüğü ile ilgilidir. Bir başka anlatımla ölçme sonuçlarının geçerliği, amaçlanan ölçmenin gerçekleştirilebilme derecesidir (Büyüköztürk vd, 2008: 115). Güvenirlik, belli bir özelliği ölçmek amacıyla yapılan ölçmelerin aynı bireyler üzerinde benzer şartlarda tekrar edilebilirliğidir (Akt. Büyüköztürk vd, 2008: 106). Geçerlik türleri kendi içinde iç ve dış geçerlik olarak ikiye ayrılır. Dış geçerlik sonuçların genellenebilirliği ile ilgilidir. İç geçerlik ise araştırmada elde edilen bulguların gerçek hayattaki doğrularla olan uyumu ile ilgilidir (Büyüköztürk vd, 2012). Ancak, nitel araştırma ile yapılan çalışma ve sosyal bilimler alanlarındaki çalışmaların doğası gereği, nicel araştırmalardaki geçerlik ve güvenilirlik ölçütleri ile değerlendirilmesi konusunda büyük sorunlar ortaya çıkmaktadır. Bu durumun en büyük nedeni, sosyal bilimlerde yer alan olgu ya da durumların bir süreklilik arz ederek, değişim içerisinde oluşudur. Ortaya çıkan bu sorunun aşılma çabası, nitel araştırmanın, gerek veri toplama, gerekse verilerin analiz edilmesi sürecinde birden fazla yöntemin kullanılabilirdiği esnek bir yapıya kavuşması gibi bir fırsatı doğurmuştur. Ayrıca bu sorunun aşılması, nitel çalışmaların geçerliğinin ortaya konulması, nitel araştırma ve sosyal bilimlerin doğasına uygun kavramlarla mümkün olmaktadır. Çoğunlukla nicel araştırmalarda kullanılan iç geçerlik ve dış geçerlik kavramlarının yerine sırasıyla, inandırıcılık ve aktarılabirlik (transfer edilebilirlik) kavramları kullanılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Güvenirlik türleri de kendi içinde dış ve iç güvenilirlik olmak üzere ikiye ayrılır. Dış güvenilirlik, benzer ortam sağlandığında aynı sonuca ulaşılabilmesi, iç güvenilirlik ise aynı veri kullanıldığında farklı araştırmacıların aynı sonuca ulaşabilmesiyle ilgilidir (LeCompte ve Goetz, 1982: akt. Yıldırım ve Şimşek, 2006). Görüldüğü gibi nitel araştırma yöntemleri kullanılarak yapılan çalışmalar ve sosyal bilimler alanlarının doğası gereği, iç ve dış güvenilirlik kavramı için ise sırasıyla, tutarlık ve teyit edilebilirlik kavramları kullanılmaktadır.

Bu bağlamda çalışmanın inandırıcılığını (iç geçerlik) sağlayabilmek için, analiz edilen verilerden elde edilen kodlar, iki ayrı kişi tarafından kodlanmış ve alan

uzmanlarının görüşleriyle şekillenmiştir. Ayrıca elde edilen temalardan sorular oluşturmak için bir öğretmenle pilot görüşme gerçekleştirilmiştir. Bunun dışında görüşmeler esnasında söylemlerin/verilerin anlaşılabilirliği için sonda ve ansal sorular kullanılmıştır. Böylece öğretmenlerin kendi söylemlerini teyit etmeleri sağlanmıştır.

Araştırmanın aktarılabilirliğini (dış geçerlik) sağlamak için amaçlı örneklemelerden ölçüt örneklem seçilmiştir. Bu amaçla Sosyal Bilgiler öğretmenleri ile görüşme yapılmıştır. Elde edilen veriler ayrıntılı betimlenmiş, verilerin temalar kapsamında değerlendirilmesinden sonra, ortaya çıkan her bir ifade, doğrudan alıntılarla olduğu gibi yansıtılmıştır. Bu sayede öğretmenlerin görüşleri, Sosyal Bilgiler programı ve ders kitaplarında kavramların veriliş durumu ortaya çıkarılmıştır.

Çalışmada tutarlığın (iç güvenilirlik) sağlanabilmesi için, kodlamalar ve veri çözümlenmeleri iki ayrı kişiyle, iki farklı zamanda gerçekleştirilmiştir. Bu kodlamalar uzman görüşü ile değerlendirilmiştir. Bunun yanında araştırmanın teyit edilebilirliğinin (dış güvenilirlik) sağlanması için ise kodlamalar aynı kişi tarafından birer ay arayla iki defa kodlanmış ve bu kodlar karşılaştırılmış bununla birlikte, görüşmeler aynı kişi tarafından yapılmış, ayrıca uzman görüşüne de başvurulmuştur.

IV. BÖLÜM

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde, sosyal bilgiler derslerinde savaş ve barış kavramının ne şekilde verildiği öğretmen görüşme formu sonucunda elde edilen veriler ile betimsel analiz kullanılarak değerlendirilmiştir. Araştırma bulguları temel olarak üç başlık altında toplanmıştır. Bunlardan birincisi “Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Savaş ve Barış Kavramlarının Anlamına İlişkin Görüşleri” ikincisi “Sosyal Bilgiler Öğretim Programında ve Ders Kitaplarında Savaş ve Barış Kavramlarına Yer Veriliş Durumlarına İlişkin Olarak Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Görüşleri” üçüncüsü “Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Savaş ve Barış Kavramlarının Öğretimine İlişkin Görüşleri” başlıklarıdır.

4.1.SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN SAVAŞ VE BARIŞ KAVRAMLARININ ANLAMINA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ

Bu bölümde sosyal bilgiler öğretmenleri ile yapılmış olan görüşmeden elde edilen veriler ile sosyal bilgiler öğretmenlerinin savaş ve barış kavramlarına nasıl anlamlar yükledikleri incelenecektir.

4.1.1.Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Göre Savaş Kavramı Ne İfade Etmektedir?

Tablo 2. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Göre Savaş Kavramının Anlamı

Tema	Öğretmen Söylemi	f	Toplam
Toplumsal	Ölüm, cinayettir.	8	20
	Gözyaşı, kan, üzüntü.	7	
	Masum insanların hayatını kaybettiği	2	
	İnsanların birbirine değer vermemesi.	1	
	Yokluk, fakirlik.	1	
	Son hamlede çözüm yoludur.	1	
Siyasal	Devletlerin birbiri ile yaptıkları	7	9
	Sıcak savaş, soğuk savaş.	1	
	Bir devletin yıkılışı, diğerinin yükselişidir.	1	

Tablo 2’de görüldüğü gibi sosyal bilgiler öğretmenleri savaş kavramını toplumsal ve siyasi olmak üzere iki farklı tema ile açıklamışlardır. Bu temalardan ilki toplumsal temasıdır. Öğretmenlerden 8’i için savaş “ölüm, cinayet” 7’si için “gözyaşı, kan, üzüntü”, 2’si için “masum insanların hayatını kaybettiği olaylar”, 1’i için “insanların birbirine değer vermemesi”, 1’si için “ yokluk, fakirlik” ve yine 1’si için “son hamlede çözüm yolu.” anlamına gelmektedir.

Sosyal Bilgiler öğretmenleri savaş kavramını açıklamış oldukları iki farklı temadan ikincisi ise siyasi temadır. Öğretmenlerden 7’si için savaş kavramı “Devletlerin birbiri ile yaptıkları mücadele.”, ” 1’i “Sıcak savaş, soğuk savaş.”, 1’si için “Bir devletin yıkılışı, diğerinin yükselişi.” şeklinde tanımlamışlardır.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin savaş kavramının anlamına ilişkin görüşme sonuçlarında en yüksek düzeyde savaş kavramının ölüm, cinayet anlamına geldiği vurgulanmaktadır. KÖ15’in açıklamaları bu konuya örnek olacak niteliktedir:

“Ölüm korku yani ee yani sivil ayırmadan herkesin ölümü, kötü şeyler aklıma geliyor.”

Örnekte de görüldüğü üzere savaş kavramı insanlara hep kötü şeyler hatırlatan, ölümlle bağdaştırılan bir kavramdır. KÖ15'in açıklamasını destekler nitelikte bir açıklama da KÖ3'ten gelmiştir.

“Benim için dediğin benim için dediğin için diyorum, böyle komplike bir tanım yapmayacağım. Savaş benim için tek kelime ile cinayettir. Yani sebebi ne olursa olsun savaş cinayettir diyorum.”

Açıklamada görüldüğü üzere KÖ3 açıklama yapmadan önce kavramın kendisi açısından tanımı sorulduğunu kendi konuşmasıyla sesli düşünerek kavramın siyasal ve kavramsal anlamını ele almadan, kendisi için savaş kavramının sebebine bakılmaksızın cinayet olduğunu ifade etmiştir.

Diğer yoğun olarak vurgulanan anlamı ise gözyaşı, kan, üzüntüdür. Bu anlamına örnek olarak EÖ7'nin açıklaması verilebilir:

“ Savaş kavramı benim için kan, gözyaşı, üzüntü, savaş denince akla bunlar geliyor açıklçası.”

EÖ7'nin açıklamasından direkt olarak savaş kavramının kanla, gözyaşı ile bağdaştırıldığı görülmektedir. Bunu destekler nitelikte bir açıklama da EÖ11'den gelmiştir. EÖ11'e göre savaş:

“Sosyal bilimlerdeki savaşı ifade ediyorsak neden sonuç içerisinde insanların anlaşamamazlık sonucunda yaptıkları mücadele veya vatan, bir yeri vatan elde etmek için yaptıkları mücadeleyi ifade ediyor. Ama gündelik hayatta olan olaylarla ilgili soruluyorsa bu soru savaş tabii ki gözyaşı, kan ve ölümü ifade ediyor.”

EÖ11' ilk önce savaş kavramının anlamını siyasal anlamda cevaplamıştır fakat kendisi için, insanlar arasındaki olumsuzlukları içinde barındıran kan, gözyaşı ve ölümü ifade ettiğini söylemiştir.

Görüşmede öğretmenlerin dile getirmiş olduğu anlamlardan diğer masum insanların hayatını kaybettiği olaylardır. Buna örnek olarak EÖ12'nin açıklaması verilebilir;

“Hocam savaş denildiğinde genelde masum bir insanların arada hayatını kaybettiği olaylar, suçsuz insanların hayatını kaybettiği olaylar.”

EÖ12'nin açıklamasında savaşın masum insanların hayatlarına mal olan bir kavram olduğu dile getirilmiştir.

Görüşmede öğretmenlerden tarafından vurgulanan savaş kavramının diğer anlamı, insanların birbirine değer vermemesidir. Buna örnek olarak EÖ9'un açıklaması verilebilir;

“İnsanların bir birini kırmaması, insanların bir birini öldürmesi, insanların birbirine değer vermemesi.”

Açıklamada da görüldüğü gibi EÖ9 savaş kavramını bir siyasi olaydan ziyade insanlar arasında gerçekleşen negatif bir toplumsal olay olarak ele almıştır. İnsanların birbirine değer vermemesi şeklinde tanımlamıştır.

Görüşmede öğretmenlerin dile getirmiş olduğu anlamlardan diğeri yokluk, fakirlik şeklinde tanımlanmıştır. Buna örnek olarak EÖ12'nin açıklaması verilebilir;

“Kurtuluş Savaşını anlatıyoruz, yokluklar, fakirlikler”

Açıklama da görüldüğü gibi EÖ12 savaş kavramını ifade ederken Kurtuluş Savaşı'nı ilk dile getirmiş olsa da asıl amaç Kurtuluş Savaşı esnasında halkın yaşamış olduğu kıtlığı ve yokluğu dile getirmektir.

Görüşmede öğretmenlerin dile getirmiş olduğu anlamlardan diğeri ise son hamlede çözüm yoludur. Buna örnek olarak EÖ14'ün açıklaması verilebilir;

“Savaş iki devlet arasındaki veya birçok devlet arasındaki halledilemeyen meseleleri veya ulaşılmak istenen hedefleri son hamlede çözüm yolu olarak düşünüyorum.”

EÖ14'ün açıklamasında da görüldüğü gibi savaş kavramını insanların iletişim durumunu son aşamasın olarak tanımlamıştır.

Yukarıdaki açıklamalarda da görüldüğü gibi savaş kavramının devletlerarasında gerçekleşen bir çatışma anlamından ziyade insanlar üzerinde oluşturmuş olduğu kötü etki vurgulanmaktadır. Buradan öğretmenlerin büyük çoğunluğunun savaşı siyasi bir çatışma anlamından ziyade toplumsal anlamı üzerinde durduğu ortaya çıkmaktadır.

Görüşmede öğretmenlerin dile getirmiş olduğu anlamlardan diğeri olan savaş kavramının devletlerin birbiri ile yaptıkları mücadele anlamına ilişkin EÖ13'ün açıklamaları incelenebilir:

“Savaş kavramı; iki siyasi gücün askeri güç ile karşılıklı olarak eee birbirlerini ee yenmek üzere, galip gelmek üzere mücadelesi geliyordu ama artık sistem değişti bence. Savaş kavramı iki siyasi gücün tüm enstrümanları kullanarak sadece askeri değil bunun içine

eğitimi de, ticareti de teknolojiyi de koyarak birbirine üstünlük sağlama cabası olarak düşünüyorum.”

EÖ13'ün ifadesinde savaş kavramının siyasi boyutuna vurgu yapılmaktadır. Bu siyasi boyutlu savaş tanımında da yine devletin tüm enstrümanlarının olumsuz etkilendiğini dile getirmiştir. Bu açıklamaya benzer bir açıklama da EÖ4'ten gelmiştir.

EÖ4 savaş kavramını *“Savaş kavramı devletlerin birbirleriyle yaptığı, bir iletişim bir çatışma diyelim. İnsan iletişimleri gibi düşünürsek uzlaşmanın olmadığı yerde başlayan bir çatışma durumu.”* şeklinde tanımlamıştır.

Burada görüldüğü üzere savaş iletişim bozukluğundan kaynaklanan bir anlaşmazlık durumu olarak tanımlanmıştır.

Diğer taraftan örnekte görüldüğü üzere savaş kavramının artık sadece bir askeri mücadele olmadığı, savaşan toplumların tüm varlıklarını kendilerini savunmak ya da avantaj elde etmek için kullandıkları anlaşılmaktadır. Savaşın geçmişteki anlamı teknolojik gelişmeler ve toplumsal değişimlerle farklı anlam kazandığı anlaşılmaktadır.

Görüşmede öğretmenlerin dile getirmiş olduğu anlamlardan diğer, sıcak savaş, soğuk savaştır. Savaş kavramının bu anlamına örnek olarak KÖ6'nın açıklaması verilebilir;

“Savaş kavramını iki biçimde ele alabiliriz; bir tanesi sıcak savaş yani direk müdahale edilen ve etkileri çok daha yoğun olan bir savaş. İkincisi soğuk savaş olarak ele alabiliriz. Buda devletlerin hem ekonomik hem de sosyal hem de siyasal alanda bir birlerine ambargo koyma eylemi diye düşünüyorum.”

KÖ6'nın açıklamasında görüldüğü gibi savaş kavramı siyasal anlamı içerisinde yer alan savaş çeşitlerinden sıcak ve soğuk savaş olarak tanımlamıştır.

Görüşmede öğretmenlerin dile getirmiş olduğu anlamlardan diğer bir devletin yıkılışı, diğerinin yükselişidir. Buna örnek olarak E10'un açıklaması verilebilir;

“Tabi ki bana göre savaş bir devletin yıkılışı olabilirken o devleti yıkan kişiye göre de bir kurtuluş olarak, bir fetih olarak da karşılanabilir.”

Örnekte görüldüğü üzere savaş kavramını toplumların veya devletlerin denge unsuruna bağlı olarak bir devlet yükselirken diğer düşmektedir. Durum kişi ve devletlere göre değişmektedir.

Öğretmen görüşleri genel olarak değerlendirildiğinde savaş kavramı ölüm ve cinayet olarak tanımlanmaktadır. Savaş kavramı ikinci en yoğun gözyaşı, kan, üzüntü ve devletlerin birbirleriyle yaptıkları mücadele olarak tanımlanmıştır. Buradan da görüldüğü üzere savaş kavramının daha çok toplumsal anlamı üzerinde durulduğu ortaya çıkmaktadır.

4.1.2.Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Göre Barış Kavramı Ne İfade Etmektedir?

Tablo 3. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Göre Barış Kavramının Anlamı

Tema	Öğretmen Söylemi	f	Toplam
Sosyal	İnsanların uyum içerisinde, kardeşçe	7	16
	Huzur, mutluluk, güvendir	4	
	Herkesin eşit ve hoşgörülü şekilde yaşaması	4	
	İslam	1	
Siyasal	Savaş sonucunda taraflar arasında yapılan	4	7
	Çatışmazlık halidir.	3	

Tablo 3'te görüldüğü gibi sosyal bilgiler öğretmenleri barış kavramını sosyal ve siyasal olmak üzere iki farklı tema ile açıklamışlardır. Öğretmen görüşme sonuçları incelendiğinde barış kavramının sosyal bir boyutta tanımlandığı görülmektedir. Öğretmenlerin 7'si "İnsanların uyum içerisinde, kardeşçe yaşaması, düzendir.", 4 öğretmen "Huzur, mutluluk, güvendir" yine 4 öğretmen "Herkesin eşit ve hoşgörülü şekilde yaşaması" ve öğretmenlerden 1'i de "İslam'dır" şeklinde tanımlamışlardır.

Sosyal Bilgiler öğretmenleri barış kavramını açıklamış oldukları iki farklı temadan ikincisi ise siyasal temadır. Öğretmenlerden 4'ü "Savaş sonucunda taraflar arasında yapılan anlaşma" ve 3 öğretmen "Çatışmazlık hali" şeklinde açıklamışlardır.

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin barış kavramının anlamına ilişkin görüşme sonuçlarında en yüksek düzeyde barış kavramının insanların uyum içerisinde, kardeşçe yaşaması, düzen anlamına geldiği vurgulanmaktadır. EÖ9'un açıklamaları bu konuya örnek olacak niteliktedir:

“İçerisine bütün güzelliklerin girdiği, barış denince aklıma hep güvercin gelir nedense. Belki de geçmişten kalan bir şey, güvercinlerin uçuşması, ondan sonra bir kişinin gülü koklaması, insanların kardeşçe yaşamaları, bir bine hoşgörülü davranması yani aklına gelebilecek bütün olumlulukları da bu barış kavramı içerisine sokabiliriz.”

Açıklamada da görüldüğü üzere EÖ9 barış kavramını insanların kardeşçe yaşamaları olarak tanımlamış ve ek olarak tüm olumlu duyguların barış kavramı ile bağdaştığını ifade etmiştir. Bu açıklamaya benzer olarak EÖ14’ün açıklaması verilebilir;

“Mutlaka yaşanması gereken, olması gereken, tercih edilmesi gereken yol olup, dünya çapında da samimi bir şekilde sağlanması gereken bir ortam.” olarak tanımlamıştır.

Buna göre barış kavramı insanlar arasında gerçekleşen olumlu ilişkiler ve hoşgörü anlamına gelmektedir.

Yapılan görüşmede elde edilen sonuçlarda sosyal bilgiler öğretmenlerinin barış kavramının anlamına ilişkin vurgulamış oldukları huzur, mutluluk ve güven görüşme sonuçlarında dikkate değer sıklıktadır. EÖ7’nin açıklamaları bu konuya örnek olacak niteliktedir:

“Barış kavramı deyince aklıma da; insanların birbiriyle anlaşabilmesi, mutlu bir şekilde. Bir iletişim kurabilmesi, olumlu bir şekilde; ne bileyim huzur (huzur) bunlar geliyor aklıma barış deyince.”

Örnekte de görüldüğü üzere sosyal bilgiler öğretmenlerinin bir bölümü insanların huzurlu, mutlu ve olumlu ilişkiler vesilesi ile güven içerisinde yaşam olarak tanımlamışlardır.

Öğretmen görüşmelerinde elde edilen veriler sonucunda önemli bir şekilde vurgulanan temalardan biri herkesin eşit ve hoşgörülü şekilde yaşamalarıdır. Buna örnek olarak EÖ2 açıklaması verilebilir:

“ Aslında barış kavramı düzen, daha çok bir düzeni ifade ediyor ve bir adaleti insanların beraber yaşamalarını birlikte yaşamalarını ifade ediyor. Herkesin eşit şekilde yaşamalarını ifade ediyor barış kavramı”

Burada barış kavramının eşitlik ile vurgulandığını görülmektedir. EÖ2 açıklamasını KÖ1’in açıklaması destekler niteliktedir.

“ Barış denince aklıma insanların arasında hani ülkemizde de yaşandığı için özellikle geçmişten günümüze özellikle insanların din ve ırk ayrımı yapmadan, şuanda da gündemde

olan bir durum insanların huzur içinde yaşamayı, kimsenin arasında ayrım yapılmaması geliyor. Barış denince bu aklıma geliyor.”

KÖ1'in açıklamasında barış kavramının ırksal ve dini bir ayrım yapılmadan insanların eşit şekilde yaşamayı şeklinde tanımlamıştır.

Görüşmede öğretmenlerden bir bölümü barış kavramını İslam şeklinde tanımlamıştır. Buna örnek olarak EÖ8'in açıklaması verilebilir;

“İslam da selam kökünden barış kökünden geliyor dolayısıyla bizim dinimiz barış dinidir barış deyince aklıma İslam geliyor.”

Açıklamada görüldüğü üzere Arapça anlamı barış olan ve ülkemizde çoğunluğun mensup olduğu İslam dini barış kavramının anlamı olarak ele alınmıştır.

Siyasal tema içerisinde en yoğun vurgulanan “Savaş sonucunda taraflar arasında yapılan anlaşma” ifadesidir. EÖ11'in görüşleri buna örnek olarak verilebilir;

“Savaşların sonucunda tarafların bir şekilde anlaşması”

EÖ11'in açıklamasına bezer bir açıklamada KÖ6 tarafından yapılmıştır. KÖ6'ya göre barış kavramı;

“Barış kavramı da bir eşitlik söz konusu olabilecek düzeyde bir düşünce ifadesi oluyor. Bir de üstünlük sağlama ve bir savaşın sonunda galip gelenin diğeri üzerinde kurduğu baskıyla ateşi kesme eylemi diyelim.”

Bu açıklamalara göre barış kavramı savaş sonucunda taraf devletlerin birbirleri ile anlaşmasıdır. Barış kavramını siyasi boyutu ile ele almıştır. Savaşlar neticesinde devletlerarasında gerçekleşen bir sulh olarak tanımlanmaktadır.

Öğretmen görüşmelerinde elde edilen veriler sonucunda önemli bir şekilde vurgulanan temalardan biri çatışmazlık halidir. Buna örnek olarak KÖ5'in açıklaması verilebilir:

“Barış kavramı da çatışmanın son bulması ya da işte savaşın son bulması yani bir ferah bir refah dönemi gibi.(çatışmazlık hali)”

Örnekte de görüldüğü üzere sosyal bilgiler öğretmenlerinden bir bölümü barış kavramını çatışmazlık hali olarak ele almaktadır. KÖ5'in açıklaması ile barış kavramının Türk Dil Kurumu sözlüğünde yer alan “Böyle bir antlaşmadan sonra insanlık tarihindeki süreç.” tanım ile tutarlı olduğu görülmektedir.

Öğretmen görüşme sonuçları genel değerlendirmeye alındığında sosyal bilgiler öğretmenleri barış kavramını en yoğun İnsanların uyum içerisinde, eşit ve hoşgörülü şekilde, huzurlu ve güvenli şekilde yaşaması olarak tanımlamışlardır.

4.2. SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMINDA VE DERS KİTAPLARINDA SAVAŞ VE BARIŞ KAVRAMLARINA YER VERİLİŞ DURUMLARINA İLİŞKİN OLARAK SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN GÖRÜŞLERİ

Bu bölümde sosyal bilgiler öğretmenleri ile yapılmış olan görüşmeden elde edilen veriler ile savaş ve barış kavramlarına sosyal bilgiler öğretim programında ve ders kitaplarında nasıl yer aldığı incelenecektir.

4.2.1. Savaş Kavramının Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Sınıf Seviyelerine Göre Nasıl Verildiğine İlişkin Olarak Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Görüşleri Nedir?

Tablo 4. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Göre Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Savaş Kavramının Verilişi

Tema	Öğretmen Söylemi	f	Toplam
Yüzeysel	Savaşın olumsuz yüzü gösterilmeden	8	11
	Neden sonuç ilişkisi bağlamında	2	
	Karşılıklı askeri müdahale olarak	1	
Normal	Giriş, gelişme ve pekiştirme olarak	3	5
	Konular içerisinde verilmektedir.	2	
Yoğun	Yoğun bir şekilde	1	1

Tablo 4'te götürüldüğü üzere sosyal bilgiler öğretmenleri ile yapılan görüşmede öğretmenler sosyal bilgiler öğretim programında savaş kavramının verilişini üç tema

altında cevaplamışlardır. Bu temalar yüzeysel, normal ve yoğun olarak ortaya çıkmıştır.

Görüşme yapılan öğretmenlerin cevapları genel olarak değerlendirildiğinde sosyal bilgiler öğretim programında savaş kavramının yüzeysel olarak verildiği görülmektedir. Öğretmenlerin 8'i savaş kavramının "Savaşın olumsuz yüzü gösterilmemeden", Öğretmenlerin 2'si için " Neden sonuç ilişkisi bağlamında." 1'i ise "Karşılıklı askeri müdahale olarak" verildiğini ifade etmektedir.

Görüşme yapılan öğretmenlerin cevapları genel olarak değerlendirildiğinde Sosyal Bilgiler öğretim programında savaş kavramının ikinci en çok vurgulanan tema savaş kavramının normal düzeyde verildiğini ifade etmektedir. Öğretmenlerden 3'ü "Yüzeysel, pekiştirme, kavratma olarak verilmekte." 2'si "Konular içerisinde verilmekte" olduğunu belirtmişlerdir.

Görüşme yapılan öğretmenlerin cevapları genel olarak değerlendirildiğinde en az vurgulanan tema Sosyal Bilgiler öğretim programında savaş kavramının yoğun verildiğidir. Öğretmenlerden 1'i "Yoğun bir şekilde" ifade etmiştir.

Görüşmeye katılan öğretmenlerin savaş kavramının sosyal bilgiler öğretim programında sınıf seviyesine göre nasıl verildiğine dair cevapları incelendiğinde en yoğun şekilde savaşın olumsuz yüzü gösterilmeden verildiğini ortaya çıkarmaktadır. Buna EÖ8'in açıklamaları örnek olabilir:

"Doğrusunu söylemek gerekirse Sosyal Bilgiler dersinde savaş kavramı yüzeysel verilmektedir yani savaşın ne kadar kötü olduğu, ne kadar yıkıcı olduğu gibi etkileri tam olarak öğrencilere verilememektedir. Tabi sınıf seviyelerine göre de tekrar gözden geçirmeleri gerekmektedir diye düşünüyorum."

Yine örnek olarak EÖ9'un açıklaması verilebilir:

"Şimdi baktığımız zaman yani, sekizinci sınıflarda sadece savaşların isimleri geçmiş işte 1. İnönü Savaşı, 2. İnönü Savaşı (bir şey söyleyeceğim İnkılap tarihi.) hani bunun içerisine girilmiyor, ama beş, altı, yediye zaten baktığın zaman mesela yedinci sınıf Osmanlı Tarihinde savaş kavramı diye bir kavram yok. Önceden mesela eski öğretim programlarında bir Mercidabık Savaşından girerdin, Malazgirt'ten girerdin falan filan. Ama en başta mesela Pasinlerden, Malazgirt Savaşından bahsediyorsun, ha diyor ki Malazgirt Savaşı Anadolu'nun kapıları Türklere açıldı diyorsun geçiyorsun. Yani savaşın ne kadar kötü olduğunun, insanlara ne kadar zarar verdiğinin hakkında hiçbir bilgi değer yargısı vermiyorsun, yani çocuklarda hiçbir şekilde savaş ve barış kavramını oluşturacak değer

yargısı öğretim programlarına konulmamış. Yüzeysel geçilmiş, şu savaşta şu olmuş bu savaşta bu olmuş.”

Burada iki örnekte de sosyal bilgiler öğretim programında savaş kavramının çok az ele alındığından ziyade yıkıcı ve olumsuz yönlerini ele almadan, savaşın kötü yüzü gösterilmeden öğrencilere yüzeysel olarak verildiğini ortaya koymaktadır. Öğretim programının tekrar gözden geçirilmesi gerektiğini dile getirilmiştir.

Öğretmen görüşme sonuçlarında elde edilen diğer ifade ise savaş kavramının neden sonuç ilişkisi bağlamında verildiğini göstermektedir. Buna örnek olarak EÖ11'in açıklaması verilebilir:

“Eeee sosyal bilgiler öğretiminde savaş kavramı genelde eeee olayların neden ve sonucu açısından değerlendirilir. Savaş kavramı direkt savaşta insanlar şöyle öldü böyle öldü den ziyade savaşın nedeni ve sonucu önemlidir. (Neden sonuç ilişkisi açısından) Genelde neden sonuç ilişkisi açısından değerlendirilir yoksa savaşta olan olaylar anlatılmaz.”

EÖ11'in açıklaması ele aldığı savaş kavramının neden sonuç ilişkisi ile verildiğini göstermektedir. Bura savaş kavramının olaylar ve sosyolojik boyutu ele alınmadan verildiğini göstermektedir. Diğer yandan EÖ11'in açıklamasından kendisinin de bu şekilde vermeyi benimsediği görülmektedir.

Öğretmen görüşme sonuçlarında elde edilen diğer ifade ise sosyal bilgiler öğretim programında savaş kavramının karşılıklı askeri müdahale olarak verildiğidir. Buna örnek olarak EÖ13'ün açıklamasını verilebilir;

“Ee kesinlikle çok yukardan veriyoruz içi boş bir kavram olarak veriyoruz, daha çok ee karşılıklı askeri müdahale basite indirgemeye çalışıyoruz ee daha çok askeri müdahale olarak veriliyor savaş kavramı.”

EÖ13'ün açıklamasında görüldüğü üzere savaş kavramı sosyal bilgiler öğretim programında askeri mücadele olarak tanımlanmıştır. Bu açıklama Türk Dil Kurumu sözlüğünde yer alan “Devletlerin diplomatik ilişkilerini keserek giriştikleri silahlı mücadele, harp, cenk” anlamıyla tutarlılık göstermektedir.

Görüşme yapılan öğretmenlerin cevapları genel olarak değerlendirildiğinde Sosyal Bilgiler öğretim programında savaş kavramının ikinci en çok vurgulanan tema savaş kavramının normal düzeyde verildiğini ifade etmektedir.

Öğretmen görüşme sonuçlarında sosyal bilgiler öğretim programında savaş yüzeysel, pekiştirme, kavratma olarak verilmekte olduğu ifade edilmiştir. Bu ifadeye EÖ14'ün açıklaması örnek olarak verilebilir;

“5,6,7 ve 8. Sınıflarda 8. Sınıfı almadık inkılap tarihine geçildiği için, sınıf seviyelerine göre yüzeysel, pekiştirme ve kavrama aşaması ile veriyoruz. 5. Sınıfta yüzeysel tanıtım olarak, altılarda pekiştirerek, yedilerde tam kavrama aşamasında”

Açıklamada da görüldüğü üzere aslında ifade edilen sosyal bilgiler öğretim programında savaş kavramı 5.sınıf düzeyinde giriş, 6. Sınıf düzeyinde gelişme ve 7. Sınıf düzeyinde ise pekiştirme olarak verilmektedir.

Öğretmenlerden bir bölümü sosyal bilgiler öğretim programında savaş kavramını konular içerisinde verildiğini ifade etmiştir. Buna örnek olarak KÖ6'nın açıklaması verilebilir;

“İpek yolunda Türkler yani kültür ve miras öğrenme alanında ipek yolunda Türkler yedilerde de Türk tarihinde yolculuk konularında biz savaşları işliyoruz konu olarak ve o esnada da tabii savaş kavramı onların içerisinde veriliyor. Ayriyeten bir kavram olarak savaş şudur budur şeklinde verilmiyor.”

Örnekte de görüldüğü gibi savaş kavramı konular içerisinde dağınık bir durumda verildiğini ifade etmiştir. Savaş kavramı özellikle açıklanarak verilmemektedir.

Görüşme yapılan öğretmenlerin cevapları genel olarak değerlendirildiğinde Sosyal Bilgiler öğretim programında en düşük düzeyde vurgulanan tema savaş kavramının yoğun verildiği ifade etmektedir. Buna örnek olarak EÖ10'un açıklaması verilebilir:

“5. sınıfta Kurtuluş Savaşını anlatmaya çalışıyoruz 6.sınıfta Orta Asya Tarihi 7.sınıfta koskoca Osmanlıyı hem ee ortaya çıkarıp ondan sonra yıkılışını ifade ediyoruz. Yoğun bir programda ee gidiyor bunun ayrıntılarını ilerleyen zamanlarda yani lisede vereceğimizi ifade ediyoruz.”

Açıklamada tarih konularının yoğun olarak verildiği ve bu esnada kavramlarının verilmesinin zorlaştığı görülmektedir. Bunun yanında ayrıntılı konuların ve kavramların üst sınıflara bırakıldığını görmekteyiz.

Üç tema değerlendirildiğinde sosyal bilgiler öğretim programında savaş kavramı genel anlamda olumsuz ve kötü yönü gösterilmeden yüzeysel olarak verildiği göstermektedir.

4.2.2. Savaş Kavramının Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Sınıf Seviyelerine Göre Nasıl Verildiğine İlişkin Olarak Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Görüşleri Nedir?

Tablo 5. Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Savaş Kavramının Verilişi

Tema	Öğretmen Söylemi	f	Toplam
Yüzeysel	Savaşın olumsuz yüzü gösterilmeden	5	11
	Parça-bütün ilişkisi gözetilmeden	4	
	Sebep- sonuç ilişkisine dayanarak.	2	
Yoğun	7.sınıfta yoğun olarak.	2	2
Diğer	Olaylar hikayeleştirilerek.	3	7
	Objektif olarak.	1	
	Bilgi kesikliği bulunmakta	1	
	Konular içerisinde dolaylı olarak	1	
	Çatışmadan savaşa doğru yol izlenerek	1	

Tablo 5'te görüldüğü gibi görüşme yapılan öğretmenlerin cevapları genel olarak değerlendirildiğinde savaş kavramının verilişi ile ilgili üç tema ortaya çıkmıştır. Bu temalar yüzeysel, diğer ve yoğun temalarıdır. Bu temalar içerisinde yüzeysel teması yoğun olarak vurgulanmaktadır. Yüzeysel teması içerisinde öğretmenlerin 5'i savaş kavramının "Savaşın olumsuz yüzü gösterilmeden", 4'ü "Parça-bütün ilişkisi gözetilmeden" ve 2'si " Sebep- sonuç ilişkisine dayanarak" verildiğini ifade etmektedir.

Öğretmen görüşme sonucunda elde edilen temalar arasında farklı ifadelerin bulunduğu diğer teması yer almaktadır. Öğretmenlerden 3'ü "Olaylar hikayeleştirilerek", 1'i "Objektif olarak", 1'i "Bilgi kesikliği bulunmakta" ,1'i "Konular içerisinde dolaylı olarak verilmekte" ve yine 1'i "Çatışmadan savaşa doğru yol izlenerek" verildiğini dile getirmişlerdir.

Öğretmen görüşme sonucunda elde edilen veriler sonucunda elde edilen temalar arasında en az vurgulanan tema yoğun temasıdır. Öğretmenlerden 2'si savaş kavramının 7.sınıf düzeyinde yoğun verildiğini ifade etmiştir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler ders kitaplarında savaş kavramı sınıf seviyelerine göre nasıl verilmektedir sorusuna ilişkin görüşme sonuçlarında en yüksek düzeyde savaşın olumsuz yüzü gösterilmeden verildiği vurgulanmaktadır. EÖ13'ün açıklamaları bu konuya örnek olacak niteliktedir:

“Yani ee tekrar ediyoruz sınıf seviyelerinde savaşın çok boyutluluğunu sosyal eee yönlerinin de anlatılmasını gerektiğini düşünüyorum o yüzden ee çok yüzeysel kalıyor daha derine indirilmesi lazım çocuklar zorlanıyorlar .”

EÖ13'ün açıklamalarından savaş kavramının çok boyutluluğu üzerinde durulmadığı ve savaşın daha çok yönlü ve derinlemesine ele alınması gerektiği ortaya çıkmaktadır. Öğretmen görüşmeleri incelendiğinde Sosyal Bilgiler ders kitaplarının savaş konularının öğretiminde eksik olduğu görülmüştür.

Öğretmen görüşme sonuçlarında yüzeysel teması içerisinde özellikle konular arasında parça-bütün ilişkisi konusunda bazı sorunlar bulunduğu dile getirilmiştir. Buna örnek olarak EÖ12'nin açıklaması verilebilir:

“Daha çok bizim kitaplarımızda biz anlattığımız zaman, ben anlattığım zaman çocuğun dediği şey şu “ Hocam İstanbul'un fethi anlatılıyor, bir savaş anlatılıyor. Çağ açıp çağ kapatmış bir savaş ama kitapta hazırlıkları anlatıyor savaşın yapılan hazırlıklarını anlatıyor. Bu bugün yaşandı mesela savaşın hazırlıklarını anlatıyor savaşın sonuçlarını anlatıyor. Ne olmuş hocam? Arada ne olmuş yani.” Bir kopukluk var yani arada bir kopukluk var çocuk orayı doldurmak istiyor mesela.”

Örnekte de görüldüğü gibi sosyal bilgiler ders kitaplarında konuların anlatımında özellikle savaş konularının anlatımında bağlantı sorunları bulunmaktadır. İfadelerde öğrencilerin konuları anlamakta ve bağlantı kurmakta sorun yaşanmaktadır.

Öğretmen görüşme sonuçlarında vurgulanan diğer ifade sosyal bilgiler ders kitaplarında savaş kavramının sebep – sonuç ilişkisine dayanarak verildiği ifadesidir. Buna örnek olarak EÖ8'in açıklaması verilebilir;

“Az önce söylediklerimde paralel olarak söyleyebiliriz ders kitaplarında da sadece savaşlar sebep sonuç ilişkisi olarak değerlendiriliyor”

EÖ8'in açıklaması incelendiğinde savaş kavramının sosyal bilgiler ders kitaplarında sebep ve sonuç ilişkisi ile verildiğini dile getirilmiştir. Savaş kavramının duygusal ve toplumsal yönü dile getirilmiştir.

Öğretmenlerin vermiş olduğu cevaplar incelendiğinde diğer teması içerisinde olayların hikayeleştirilerek verildiği başlığı yoğun olarak vurgulanmıştır. KÖ6' nın açıklaması buna örnek olarak gösterilebilir;

“Demin zaten ifade etmiştik kitaplarında yaşadığımız sıkıntılar şunlar, olaylar hikayeleştiriliyor.”

KÖ6'nın açıklamasında da görüldüğü üzere tarihi olaylar hikayeleştirilmektedir. Bu açıklama KÖ1'in açıklaması ile de tutarlılık göstermektedir. Olaylar arasında kopukluk yaşandığı ifade edilmiştir.

Diğer teması içerisinde yer alan sonuçlarda 1 öğretmen sosyal bilgiler ders kitaplarında savaş kavramının objektif olarak verildiğini dile getirmiştir. Buna örnek olarak EÖ14'ün açıklaması verilebilir;

“O yüzden ders kitaplarımız da uygun, şeye dikkat ediliyor, iki tarafında karşılıklı, tek taraflı değil karşıdakinin duygularını da düşünerek, düşündürerek tabii nesnel bir bakış açısı, objektif bakış açısıyla taraflı değil objektif bir bakış açısıyla bu yerleştirme yapılmakta sağlanıyor.”

EÖ14'ün açıklaması incelendiğinde savaş kavramının milliyetçi duyguların etkisinde kalmadan objektif bir şekilde verildiğini dile getirmiştir.

Diğer teması içerisinde yer alan sonuçlarda öğretmenlerden bir kısmı sosyal bilgiler ders kitaplarında bilgi kesikliği bulunduğunu dile getirmiştir. Buna örnek olarak KÖ15'in açıklaması verilebilir;

“Çünkü çocuklar savaşlar arasında bazen bağlantı bile kuramıyorlar. Şöyle söyleyeyim diyelim ki biz Memluklerle ilgili olan savaşı anlatıyoruz çocuklara ama savaşı öncesinde Osmanlıyla Memlukler arasında ne sorunun geçtiğini kitap bize hiçbir şekilde öğretmiyor, haydi hoppa Osmanlı ile Memlukler savaşa girmiş şekilde çocuklar görüyor. O yüzden çocuklar savaşının nedenleri ne niye savaşıyoruz, ne zaman savaşmalıyız, bağlantısını tam olarak kuramıyorum bence uygun değil anlatılış biçimi.”

Örnekte görüldüğü gibi sosyal bilgiler ders kitaplarında savaş konularının anlatımında bilgilerin tam anlamıyla sunulmadığı görülmektedir. Bu durum öğrencilerin konuları zihinlerinde tam anlamıyla oturtmasını engellemektedir.

Diğer teması içerisinde yer alan sonuçlarda öğretmenlerden bir bölümü sosyal bilgiler ders kitaplarında savaş kavramının konular içerisinde dolaylı olarak

verilmekte olduğunu dile getirmiştir. Buna örnek olarak KÖ3'ün açıklaması verilebilir;

“Ders kitaplarında dediğim gibi konular içerisinde veriliyor. Özellikle kültür ve miras öğrenme alanında 6. ve 7. sınıflarda ve birde 7.sınıflarda son ülkeler arası bağlantılar diye bir öğrenme alanı var, o alan içerisinde hani uluslararası barışın korunması ile ilgili olarak veriliyor ama çok dolaylı, hani direk böyle savaş olmasın, hani savaşlar kötüdür, barış olsun şeklinde değil.”

KÖ3'ün açıklaması incelendiğinde sosyal bilgiler ders kitaplarında savaş kavramının özellikle bir kavram olarak verilmediği, savaş konularının anlatımı ile öğrencilere verilmeye çalışıldığı görülmektedir.

Öğretmen görüşleri incelendiğinde savaş kavramının diğer teması içerisinde öğretmenlerden 1'nin çatışmadan savaşa doğru yol izlenerek verildiğini dile getirmiştir. Buna örnek olarak EÖ4'ün açıklaması verilebilir;

“Bireyden devlete doğru, millete doğru bir gidiş var. Burada da terimler küçük çocuğun anlayacağı iki kişi arasındaki iletişimsizlikten uzlaşmanın olmayışından çıkan kavgadan yavaş yavaş altılarda, yedilerde sekizlere de geldiğin zaman toplumlar arası savaşlara kadar gidiyor.”

Örnekte görüldüğü üzere sosyal bilgiler ders kitaplarında savaş kavramının yakından uzağa ilkesine benzer olarak insanlar arasındaki iletişimden devletlerarası ve toplumlar arası çatışmalara doğru yol izlediğini dile getirilmiştir.

Öğretmen görüşme sonucunda elde edilen veriler sonucunda elde edilen en son tema yoğun temasıdır. Öğretmen görüşme sonuçlarında savaş kavramının 7.sınıf düzeyinde yoğun verildiğini ifade edilmiştir. Buna örnek olarak EÖ2'nin açıklaması verilebilir;

“7'de daha yoğundu 7.sınıflarda çok ağır olduğunu düşünüyorum.”

Ö10'un açıklamasında da görüldüğü üzere savaş kavramı ve savaş konuları 7.sınıf düzeyinde yoğun olarak veril ektedir. Diğer sınıf düzeyleri ile karşılaştırıldığında savaş kavramının artan sınıf düzeyine bağlı olarak yoğunlaştığı görülmektedir.

Üç tema değerlendirildiğinde sosyal bilgiler ders kitaplarında savaş kavramı genel anlamda olumsuz ve kötü yönü gösterilmeden yüzeysel olarak verildiği göstermektedir.

4.2.3. Barış Kavramının Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Sınıf Seviyelerine Göre Nasıl Verildiğine İlişkin Olarak Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Görüşleri Nedir?

Tablo 6. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Göre Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Barış Kavramının Verilişi

Tema	Öğretmen Söylemi	f	Toplam
Yüzeysel	Yüzeysel olarak	4	9
	Kazanım ve kaybetme neticesi olarak	4	
	Soyut	1	
Normal	Doğal afetlerde yardım ve kültürel	4	5
	Pekiştirme, kavratma olarak	1	

Tablo 6’da görüldüğü üzere görüşme yapılan öğretmenlerin cevapları genel olarak değerlendirildiğinde sosyal bilgiler öğretim programında barış kavramı sınıf seviyelerine verilişi ile ilgili iki tema ortaya çıkmıştır. Bu temalar yüzeysel ve normal temalarıdır.

Görüşme sonuçlarında en yoğun vurgulanan tema yüzeysel temasıdır. Öğretmenlerin 4’ü tarafından barış kavramının “Yüzeysel” yine 4’ü “Kazanım ve kaybetme neticesi olarak” ve 1 öğretmen ise “soyut olarak” verildiğini ifade etmiştir.

Elde edilen sonuçlara göre barış kavramının normal olarak verildiği teması da önemli yer tutmaktadır. Öğretmenlerin 4’ü tarafından “Doğal afetlerde yardım ve kültürel faaliyetler başlığı altında” ve 1’i tarafından “pekiştirme, kavratma olarak” verildiğini vurgulamaktadır.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler öğretim programında barış kavramı sınıf seviyelerine göre nasıl verilmektedir sorusuna ilişkin görüşme sonuçlarında en yoğun yüzeysel ifadesi vurgulanmıştır. EÖ8’in açıklamaları bu konuya örnek olacak niteliktedir;

“Evet, barış kavramı savaş kavramına göre üzerinde daha çok durulması gereken bir kavram. Sınıf seviyesine göre yine az önce savaşta verdiğimiz şeyleri de burada söyleyebiliriz yine yüzeysel kalıyor barış konusu.”

EÖ8'in açıklamasından da anlaşıldığı üzere her iki kavramda yüzeysel olarak verilmektedir. EÖ8'in açıklamasında dikkat çeken diğer husus ise barış kavramının savaş kavramından daha hassas bir olduğu vurgulanmaktadır. Bu denli önem arz eden kavramın yüzeysel verildiği açıkça ifade edilmiştir.

Yine öğretmenlerin 4'ü tarafından vurgulanmış olan kazanım ve kaybetme sonucu olarak açıklamasına EÖ11'in açıklaması örnek olarak verilebilir:

“Savaşla barış. Barış genelde eee her bir barış ee bir kazanım veya kaybetme neticesini ortaya çıkıyor. Yani barış dediğimiz şey ee kazancımıza veyahut da kaybettiğimiz şeylere göre değişiyor.”

Buradan savaşlar ya da diğer etkenlerin sonucunda toplulukların elde etmiş oldukları avantaj ve dezavantajlı durum ile ele alınmaktadır. Bu durum daha çok barış kavramının savaşlar sonucunda devletlerarasında gerçekleştirilen anlaşma niteliğinde yüzeysel verildiğini göstermektedir.

Öğretmenlerden 1'i sosyal bilgiler öğretim programında barış kavramının soyut olarak verildiğini dile getirmiştir. Buna örnek olarak EÖ12'nin açıklaması verilebilir;

“Programa baktığımızda programda barış kavramıyla ilgili genelde soyut kalıyor konular hep.”

EÖ12'nin açıklaması incelendiğinde sosyal bilgiler öğretim programında barış kavramının soyut olarak verildiğini göstermektedir. Bu durum kavramın öğrenci seviyesine uygunluk hususunda sorun oluşturmaktadır.

Görüşme yapılan öğretmenlerin cevapları genel olarak değerlendirildiğinde sosyal bilgiler öğretmenlerinin ifadelerinden barış kavramının normal olarak verildiği teması da önemli yer tutmaktadır.

EÖ2'nin açıklaması doğal afetlerde yardım ve kültürel faaliyetler başlığı altında verildiği temaya örnek olarak gösterilebilir:

“Dünyaya barış yayılması işte dünyanın birlikte olması doğal afetlerde birbirine yardım etmesi, dünyanın depremlerde birbirine yardım etmesi gibi kavramlarla hani daha çok öğrencileri savaştan ziyade barışın daha güzel olduğunu daha güzellikler getireceği üzerinde daha çok duruyoruz yani depremlerde doğal afetlerde sellerde mesela ülkelerin birbirine nasıl yardım ettikleri ile ilgili metinler okutuyoruz kitaplarda da zira bunlar yer alıyor işte Türkiye'nin Endonezya'ya yaptığı yardım Pakistan a yaptığı yardım Yunanistan'a yaptığı yardım keza bunlar kitapta yer alıyor öğrenciler bunları okuduğu zaman şaşırıyor

mesela Türkiye nasıl Yunanistan a yardım etmiş bunların ülkeye, dünyaya barış getireceğinin farkına varmalarını sağlamaya çalışıyoruz.’’

Burada afet durumlarında zor durumda kalan toplumlara diğer toplumlar tarafından yapılan yardım ile toplumlar arasında bir bağ kurulduğu ifade edilmektedir. Bu durum barışçıl bir ortamın oluşmasına katkı sağlamaktadır.

Öğretmenlerden 1’i sosyal bilgiler öğretim programında barış kavramının pekiştirme, kavratma olarak verildiğini dile getirmiştir. Buna örnek olarak EÖ14’ün açıklaması verilebilir;

“Barış kavramı da savaş kavramıyla birlikte düşünülerek yine ee 5 6 ve 7. Sınıf seviyesine göre yüzeysel ve pekiştirici ve kavratıcı olarak sunulmaktadır.”

Örnekte görüldüğü üzere barış kavramı da savaş kavramı gibi giriş, gelişme ve pekiştirme olarak verilmektedir. Bu açıklama ile 4 ve 5. Sınıf (MEB,2004: 85) ve 6 ve 7. Sınıf (MEB,2004: 80) barış kavramının giriş, gelişme ve pekiştirme olarak verildiği ifadesi ile tutarlılık göstermektedir.

Öğretmen görüşme sonuçları değerlendirildiğinde Sosyal Bilgiler öğretim programında barış kavramı genelde yüzeysel olarak verildiği görülmektedir.

4.2.4. Barış Kavramının Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Sınıf Seviyelerine Göre Nasıl Verildiğine İlişkin Olarak Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Görüşleri Nedir?

Tablo 7. Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Barış Kavramının Verilişi

Tema	Öğretmen Söylemi	f	Toplam
Yüzeysel	Yetersiz.	9	13
	Bilgi yanlışlığı.	2	
	Disiplinler arası geçişte sorun bulunmakta.	1	
	Sebepler sonuç bağlamında	1	
Normal	Seviyeye uygun	2	2
Yoğun	Yoğun şekilde	1	1

Tablo 7’de görüldüğü üzere görüşme yapılan öğretmenlerin cevapları genel olarak değerlendirildiğinde barış kavramının sosyal bilgiler ders kitaplarında verilışı ile ilgili üç tema ortaya çıkmıştır. Bu temalar yüzeysel, normal ve yoğun temalarıdır.

Bu verilen temalar içerisinde en yoğun olarak vurgulanan tema yüzeysel temasıdır. Öğretmenlerin 9’u barış kavramının “Yetersiz”, 2’si verilış esansında “Bilgi yanlışlığı” bulunduğunu yine 1 öğretmen “Disiplinler arası geçişte sorun bulunmakta” ve 1’ öğretmen “Sebeup sonuç bağlamında” verildiğini belirtmişlerdir.

Öğretmen görüşmelerinde elde edilen sonuçlar içerisinde ikinci olarak yoğun tema vurgusu barış kavramının normal düzeyde verildiğini göstermektedir. Öğretmenlerden 2’si “Seviyeye uygun” verildiğini ifade etmektedir.

Öğretmen görüşmelerinde elde edilen sonuçlar içerisinde üçüncü olarak tema vurgusu barış kavramının yoğun düzeyde verildiğini göstermektedir. Öğretmenlerden 1’i barış kavramının sosyal bilgiler ders kitaplarında “Yoğun” verildiğini ifade etmektedir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler ders kitaplarında barış kavramı sınıf seviyelerine göre nasıl verilmektedir sorusuna ilişkin görüşme sonuçlarında en yüksek düzeyde yetersiz verildiği vurgulanmaktadır. KÖ5’in açıklaması bu konuya örnek olacak niteliktedir:

“Ders kitabında çok da fazla barış kavramının verildiğini düşünmüyorum. Dediğim gibi he ya mesela yedilerde o dediğim son ünite de barış şeklinde değil de gene hani uluslararası sorunları çözme anlamında, birlikte hareket etme anlamında veriliyor. Onun dışında barış kavramının çok da fazla verildiğini düşünmüyorum.”

KÖ5’in açıklamasından da görüldüğü ve öğretmenlerin çoğunlukla ifade ettiği üzere barış kavramı sosyal bilgiler ders kitaplarında çok yer bulamamaktadır. Bu örneğe ek olarak EÖ8’in açıklaması verilebilir:

“Genel olarak konuştuk yine ders kitapları zaten bu konularda yeterli değil özellikle bu soyut kavramlar daha akılda kalacak şekilde nesnelleşmesi lazım fakat biz daha çok soyut kavramlar üzerinde duruyoruz. Akılda kalıcı olmuyor ve önemini daha çok kavrayamıyor öğrenciler bu yüzden yeterli görmüyorum.”

EÖ8’in açıklamasında sosyal bilgiler ders kitaplarında barış kavramının öğrenci düzeyine uygun verilmediğini göstermektedir. Öğrencilerin gelişim aşaması olan somut ve soyut işlemler döneminde bir sorun olduğu görülmektedir.

Öğretmen görüşme sonuçlarında elde edilen verilerde yüzeysel teması içerisinde ikinci en yüksek vurgulanan ifade ise bilgi yanlışlığı ifadesidir. Buna örnek olarak EÖ12'nin açıklaması ele alınabilir;

“Hala yeni kitaplar hazırlandı mesela hali hazırda 7. Sınıf kitapları daha geçen seneye kadar cumhurbaşkanını halk seçer bölümü yoktu. Geçen seneye kadar cumhurbaşkanını halk seçer diye bir bölümü yoktu. Ne vardı orada TBMM seçer diyordu. Çocuklara diyordum ben mesela çizin üstünü çizin yazın oraya halk yazın. Hani birazda şey yapmaları lazımdı. Güncellemeleri lazım yani.”

Açıklamada görüldüğü üzere hazırlanan ve öğretmenlerin kullanmış olduğu kitapların bilgi yanlışlığı içerdiği görülmektedir. Ayrıca öğretmen görüşmesinde de güncellenmesi yönünde bir öneri bulunmaktadır.

Öğretmen görüşme sonuçlarında elde edilen verilerde yüzeysel teması içerisinde vurgulanan diğer ifade ise 1 öğretmen tarafından vurgulanan disiplinler arası geçişte sorun bulunmakta ifadesidir. Buna örnek olarak KÖ6'nın açıklaması ele alınabilir;

“Şimdi sadece coğrafya, daha çok coğrafya ağırlıklı bir programdan tarih ağırlıklı bir programa geçtiğinde çocuklarda sendeleme olabiliyor tabi ki. (Tarihin soyut biraz daha) soyut biraz daha (coğrafyayı yaşamamızda etrafımızda görüyoruz) tabi ki.”

Örnekte de görüldüğü üzere sosyal bilgiler ders kitaplarında farklı disiplinler yer almaktadır. Bu disiplinler arasında hızlı geçişler öğrencilerin konular ve kavramlar arasında bağlantı kuramamaktadır.

Öğretmen görüşme sonuçlarında elde edilen verilerde yüzeysel teması içerisinde vurgulanan diğer ifade ise 1 öğretmen tarafından vurgulanan sebep sonuç bağlamında verildiği ifadesidir. Buna örnek olarak EÖ11'in açıklaması ele alınabilir;

“Ders kitaplarında genelde sonuç niteliği olarak veriliyor ee sonuç olarak verildiği içinde her savaşın sonucunda yani her sebebin bir sonucu var o şekilde veriliyor bunun içinde önemli tabi ki.”

EÖ11'in açıklaması incelendiğinde barış kavramının sosyal bilgiler ders kitaplarında savaşın sonucunda devletlerarasında yapılan anlaşma olarak ele almıştır.

Öğretmen görüşmelerinde elde edilen sonuçlar içerisinde ikinci olarak yoğun tema vurgusu barış kavramının normal düzeyde verildiğini göstermektedir. Öğretmenlerden 2'si barış kavramının seviyeye uygun verildiğini ifade etmektedir.

Öğretmen görüşme sonuçlarında elde edilen sonuçlarda öğrenci seviyesine uygun verildiği ifadesi daha yoğundur. Bu ifadeye örnek olarak KÖ15'in açıklaması verilebilir;

“Öğrenci seviyesi açısından güzel özellikle beşinci sınıfta dediğim gibi Atatürk'ün sözlerinden yola çıkarak aynı şekilde altıncı sınıfta yedilerde de hoşgörü vurgusuyla birlikte. Mesela Fatih Sultan Mehmet'in Ayasofya'nın önüne giderek Hristiyanlara korkmayınız demesi. Fermanını yayınlatması hep barışa yönelik olduğu için bence barış kavramı daha ön plana çıkıyor. Konu olarak savaş daha çok olsa da barış vurgulanmaya çalışılıyor”

KÖ15'in açıklamasında da görüldüğü gibi sosyal bilgiler ders kitapların da barış kavramı sınıf seviyesine göre örneklerle uygun bir şekilde verilmektedir. Örnekte savaş kavramının yoğun verildiği görünse de barış kavramının örneklerle yoğun olarak verildiği göstermektedir.

Öğretmen görüşmelerinde elde edilen sonuçlar içerisinde üçüncü olarak tema vurgusu barış kavramının yoğun düzeyde verildiğini göstermektedir. Öğretmenlerden 1'i barış kavramının sosyal bilgiler ders kitaplarında yoğun verildiğini ifade etmektedir. Örnek olarak EÖ7'in açıklaması verilebilir;

“Ders kitapları bence benim kullandığım ders kitaplarında bilgiler çok yoğun yani çok bilgi verilmiş. Çocuk o bilgileri hepsini birden bilmiyorum alabilir mi ama gerçekten böyle eski davranışçılık tarzında benim işlediğim kitaplar eski davranışçılık tarzda sürekli konuşma tarzında ama çok bilgi veriyor. Çocuğu düşünmeye sevk eden fazla soru yok. O açıdan benim kullandığım kaynak kitap yani bizim ders kitabımız bizim okulda kullandığımız ders kitabından çok daha fazla bilgi içerdiğini söyleyebilirim.”

EÖ7'nin açıklamasında da görüldüğü gibi sosyal bilgiler ders kitaplarında barış kavramı davranışçılık tarzında ve kuru bilgi şeklinde verilmektedir. Barış kavramı sosyal bilgiler ders kitaplarında kuru bilgi yığınının EÖ7'nin ifadesine göre yoğun olarak öğrencilere verilmektedir.

Öğretmen görüşme sonuçları değerlendirildiğinde sosyal bilgiler ders kitaplarında barış kavramı genel yüzeysel olarak verildiği göstermektedir.

4.3. SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN SAVAŞ VE BARIŞ KAVRAMLARININ ÖĞRETİMİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ

4.3.1.Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Göre Savaş ve Barış Kavramları Hangi Olaylarda Vurgulanmaktadır?

Tablo 8. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Savaş ve Barış Kavramının Öğretiminde Vurguladıkları Olaylar

Sınıf Düzeyi	Vurgulanan Olaylar	f	Toplam
6.Sınıf	Türk Çin mücadelesi, Kürşat ve Kırk çerisi.	2	3
	Dandanakan, Bedir, Uhud	1	
7.Sınıf	İstanbul'un Fethi	5	20
	Malazgirt Savaşı	5	
	Haçlı Seferleri.	3	
	Anadolu Türk Beyliklerinin mücadeleleri.	1	
	Çaldıran Savaşı, Mohaç savaşı, Miryokefelon Savaşı, Niğbolu savaşı, 1.Kosova ve 2.Kosova, Varna Savaşı, Balkan Savaşları, Köseadağ Savaşı, Preveze Deniz Savaşı, İnebahtı Deniz Savaşı		
Genel Düzey	Güncel olaylar	5	8
	Serv – Lozan Barış Anlaşmaları ve Kurtuluş Savaşı.	3	

Tablo 8’de görüldüğü gibi Sosyal Bilgiler öğretmenleri savaş ve barış kavramları hangi olaylarda vurgulanmaktadır sorusuna ilişkin görüşlerini farklı şekillerde açıklamışlardır. Öğretmenlerden 6. Sınıf seviyesine ilişkin olarak 2’si “ Türk Çin mücadelesi, Kürşat ve Kırk çerisi” 1’si “Dandanakan, Bedir ve Uhud, ” olaylarını vurgulamıştır.

7. Sınıf seviyesinde öğretmenlerden 6’sı “Birinci Dünya Savaşı ve cepheleer.”, 5 ’i “İstanbul’un Fethi” ve yine 5’i “Malazgirt Savaşı”, 3’ü “Haçlı Seferleri”, 2’si

“Miryokefelon Savaşı” ve birer öğretmen ise “Çaldıran Savaşı, Mohaç Savaşı, Niğbolu savaşı, Kosova 1 ve Kosova 2, Varna Savaşı, Balkan Savaşları, Köseadağ Savaşı, Preveze Deniz Savaşı, İnebahtı Deniz Savaşı, Anadolu Türk Beyliklerinin mücadeleleri” olaylarını vurgulamıştır.

Genel düzeyde öğretmenler tarafından vurgulanan önemli temalar içerisinde yer almaktadır. Öğretmenlerden 5’i “Güncel olaylar ” 2’si “Serv – Lozan barış anlaşmaları ve Kurtuluş Savaşı” olaylarını vurgulamıştır

Bu bölümde ilk tema olarak 6. Sınıf düzeyinde vurgulanan olaylar ele alınacaktır. Türk Çin mücadelesi, Kürşat ve Kırk çerisi önemli derecede vurgulanmıştır. KÖ6’nın açıklaması buna misal olarak verilebilir;

“Şimdi tabi ki sınıf sınıf değişiyor mesela altıncı sınıfta Kürşat ve Kırk Çerisi’ni mesela ön plana çıkartıyorum hikâye gibi. Hani o savaş sürecinde gözü karalıklarını, bir savunma ihtiyacını.”

Buradaki ifadede vurgulanan olayların sınıf düzeyinin değişmesiyle birlikte öğretmenlerin açıklanmalarında 6.sınıf düzeyinde Türk-Çin mücadelelerini daha çok vurguladıkları görülmektedir.

6.sınıf düzeyinde vurgulanan diğer olaylar Dandanakan, Bedir ve Uhut olaylarıdır. Buna örnek olarak EÖ13’ün açıklaması verilebilir;

“Altıncı sınıfta Türk tarihi var Dandanakan’dan bir giriyoruz Malazgirt’e kadar olan savaşları anlatıyoruz. Miryokefelon’a kadar geliyoruz yedinci sınıfta altıda Malazgirt’e girip kalıyoruz yine Bedir Uhut onları anlatıyoruz.”

EÖ13’ün açıklaması incelendiğinde Türk tarihine ait savaşların yansıra İslam tarihine ait savaşlarda verilmektedir.

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin sınıf seviyelerine göre savaş ve barış kavramlarını öğretirken hangi olayları vurguluyorsunuz sorusuna ilişkin görüşleri incelendiğinde 7. Sınıf düzeyinde en yoğun olarak I. Dünya Savaşı ve Cepheleri vurgulandığı ortaya çıkmıştır. KÖ6’nın açıklaması buna örnek olarak verilebilir

“Yani mesela Birinci Dünya savaşında Çanakkale Cephesini biraz daha mesela ön planda tutarken şeyi mesela Kafkas Cephesindeki Enver Paşanın 90 bin askerin vefat etme Sarıkamış’ı ondan da bahsediyorum bunların ikisi ön plana çıkıyor.(Ders anlatım esnasında) tabi.”

Buradan Birinci Dünya Savaşının öğretmenler üzerinde daha fazla etki bıraktığı görülmektedir.

Öğretmenlerin en yüksek düzeyde vurgulanan olaylardan diğeri Malazgirt Meydan Savaşıdır. Buna EÖ7'nin ifadesi örnek olarak verilebilir.

“Mesela 1071 Malazgirt Savaşı var altıncı yok yedinci sınıflarda mesela Türklerin Anadolu'ya gelmesi Anadolu'nun Türkleşmesi sürecinde bahsediyoruz”

Burada görüldüğü üzere Malazgirt Meydan Savaşı öğretmenlerin 7.sınıf düzeyinde en çok dikkate aldıkları olaylar arasında önemli bir yere sahiptir. İstanbul'un Fethi ve Malazgirt Savaşlarının vurgulandığına örnek olarak EÖ2'nin açıklaması verilebilir:

“Savaşta daha çok fethetmek, fethetmek kavramını çok kullanıyoruz, ne bilim bir İstanbul'un Fethi, ne bilim bir Malazgirt Savaşını anlatırken işte Bizans'ın yenmek şeklinde kavramları çok kullanırız.”

Bu örnekte de görüldüğü gibi öğretmenler daha çok milli duygular ile Türk İslam tarihi konuları ve savaşları anlatırken daha çok fetih coşkusu havasıyla konuyu anlattıkları görülmektedir.

Öğretmelerden bir bölümü Haçlı Seferleri ve Anadolu Türk Beyliklerinin mücadelelerini vurguladığını dile getirmiştir. Buna örnek olarak EÖ4'ün açıklaması ele alınabilir;

“Mesela en son yaptığımız dersten örnek verelim mesela yedinci sınıflarda haçlı seferleri, Haçlı Seferlerinden önce mesela Anadolu'daki Türk birlikleri birbirleri ile mücadele halindeydi bir nevi savaş ortamı vardı, bir güç mücadelesi vardı, ben başa geçeceğim Anadolu'yu ben yöneteceğim diye bir öbürkü hayır biz yöneteceğiz birbirleriyle çatışma hali, bir savaş ortamı vardı. Baktılar ki karşıdan bir düşman geliyor ve bu düşman herkesi yok etmeye geliyor, yani Anadolu'daki herkesi o zaman mücadele halindeki beylikler güçlerini birleştirip düşmana karşı savama gereği duydular. Bu da onlara başarı kazandırdı. Bu şekilde mesela yedilerde bunu anlattık. Yani bu tür savaş ve barış kavramlarında da bunları vurguluyoruz.”

EÖ4'ün açıklaması incelendiğinde Türk İslam tarihinde önemli yere sahip olan haçlı seferleri ve Türk Beyliklerinin kendi aralarındaki mücadelesi vurgulandığı görülmektedir.

Öğretmelerden bir bölümü Çaldıran ve Mohaç savaşlarını vurguladığını dile getirmiştir. Buna örnek olarak EÖ10'un açıklaması ele alınabilir;

“İşte o ünitadaki, o sınıftaki hangi programdaki konular varsa onları anlatmaya yedinci sınıfta çalışıyoruz. . Çaldıran Savaşıysa Çaldıran Savaşını, Mohaç Savaşıysa Mohaç Savaşını anlatmaya çalışıyoruz, İstanbul’un Fethi’yse yani programa göre gitmeye çalışıyoruz”

Öğretmelerden bir bölümü Miryokefelon, Niğbolu, Kosova, Varna ve Baklan savaşlarını vurguladığını dile getirmiştir. Buna örnek olarak EÖ13’ün açıklaması ele alınabilir;

“Yedide Malazgirt’ten tekrar dönüp Dandanakan Malazgirt’e geliyoruz Malazgirt’ten Miryokefelona ondan sonra Niğbolular Kosavalılar, Varnalılar İstanbul’un Fethine oradan taa 1.Dünya Savaşına kadar geliyoruz. (1.Dünya Savaşından sonra sekizinci sınıf) 1.Dünya Savaşı sekizinci sınıfta Balkan Savaşlarına geri dönüyoruz Balkan Savaşlarından Kurtuluş Savaşının sonuna kadar geliyoruz.”

Öğretmelerden bir bölümü Köseadağ, Preveze, İnebahtı savaşlarını vurguladığını dile getirmiştir. Buna örnek olarak KÖ5’in açıklaması ele alınabilir;

“Biz savaş olgusunu değil de olayını anlattığımız için olguya yönelik kavramları da onların içselleştirdiğini düşünüyorum. Zaten orada savaşın kendisi, söz gelimi ne olabilir işte en çok hani bizim vurguladığımız Malazgirt Savaşı, Miryokefelon Savaşı, işte Haçlı Seferleri onlarla yapılan savaşlar, Köseadağ Savaşı işte denizlerde elde ettiğimiz zaferler Preveze Deniz Zaferi, İnebahtı falan bunları mesela işte ne yapıyoruz bu olayları anlatırken kavramda kendiliğinden netleşiyor muhtemelen.”

KÖ5’in açıklaması ele alındığında Türk Tarihi ile ilgili savaş olaylarının daha ön plana çıktığı görülmektedir.

Bu bölümde genel düzeyde vurgulanan olaylar ele alınacaktır. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sınıf seviyelerine göre savaş ve barış kavramlarını öğretirken hangi olayları vurguluyorsunuz sorusuna ilişkin görüşleri incelendiğinde genel olarak güncel olayların vurgulandığı ortaya çıkmıştır. EÖ9’un açıklaması buna misal olarak verilebilir;

“ Olabildiğince güncel olaylardan bahsediyorum Suriye’deki olan savaşlardan Amerika’nın Irak’a girdiği savaşlardan genellikle bunlardan yani güncel olaylardan olabileceği bunlar çocuğun özellikle 7.sınıfın öğrencisinin ilgisini çekiyor. Sekizinci sınıfta daha çok ilgi çekiyor da 7. sınıfınki 5 ve 6 göre daha fazla ilgisini çekiyor.”

Buradan güncel olaylar vesilesi ile savaş ve barış kavramının anlatımı daha etkili olduğu anlaşılmaktadır. EÖ9'un ifadesinden öğrenciler güncel olaylar ile derse daha iyi odaklanabilmekte olduğu ortaya çıkmaktadır.

Diğer önemli sayılabilecek yoğunlukta vurgulanan Serv – Lozan barış anlaşmaları ve Kurtuluş Savaşı için ise KÖ1'in acıkması örnek olabilir:

“Bütün sınıflara en çok vurguladığım eğer müfredatında geçse de geçmese de iki örneğimiz var; Kurtuluş Savaşı, I.Dünya Savaşı, Serv ve Lozan çünkü çok iyi karşılaştırabileceğimiz iki savaş, iki anlaşma..”

Açıklamada görüldüğü gibi savaş ve barışın örneği olan Kurtuluş Savaşı ve onun öncesinde imzalanan Serv Barış anlaşması, sonrasında imzalanan Lozan Barış anlaşması ele alınmıştır. Bunların tamamını içine alan ve daha önceki temalarda da vurgulanan I.Dünya Savaşı dile getirilmiştir.

Öğretmen görüşme sonuçlarında elde edilen veriler sonucunda savaş kavramı anlatılırken sadece siyasal anlamında kullanılmıştır. Türk Dil Kurumu sözlüğünde yer alan “Devletlerin diplomatik ilişkilerini keserek giriştikleri silahlı mücadele, harp, cenk” anlamında kullanılmıştır. Bu kullanım esnasında milli duygulara bağlı olarak fetihle ilgili savaşlar daha çok vurgulanmıştır.

Barış kavramları anlatılırken öğretmen görüşmelerinde barış kavramının anlatılmasında vurgulanan bir sosyolojik olay bulunmamaktadır. Sadece Türk Dil Kurumu sözlüğünde yer alan “Savaşın bittiğinin bir antlaşmayla belirtilmesinden sonraki durum, sulh.” anlamında geçmektedir. Bunun yansırı barışla ilgili sadece iki olaydan sadece bir defa vurgulanmış olması barış kavramının savaş kavramına nazaran çok az vurgulandığını göstermektedir.

4.3.2.Sosyal Bilgiler Öğretmenleri Savaş ve Barış Kavramlarını Öğretirken Tarafları Nasıl Vermektedir?

Tablo 9. Savaş ve Barış Kavramlarını Öğretirken Taraflar Nasıl Verilmektedir

Tema	Öğretmen Söylemi	f	Toplam
Aidiyet bağı kurularak	Milli duyguları ön plana çıkararak	8	8
Aidiyet bağı kurulmadan	Tarafsız olarak	4	6
	Sebeup – sonuç ilişkisine dayanarak	2	

Tablo 9’da görüldüğü gibi Sosyal Bilgiler öğretmenleri savaş ve barış öğretiminde tarafları nasıl veriyorsunuz sorusuna ilişkin görüşlerini iki farklı tema ile açıklamışlardır. Bu iki farklı tema içerisinde yoğun olarak vurgulanan tema öğretmenlerin savaş ve barış kavramının öğretiminde aidiyet bağı kurduklarını göstermektedir. Öğretmenlerin 8’i “Milli duyguları ön plana çıkararak” verdiklerini belirtmişlerdir.

Sosyal Bilgiler öğretmenleri savaş ve barış öğretiminde tarafları nasıl veriyorsunuz sorusuna ilişkin görüşlerini ortaya koyan iki farklı temadan ikincisi öğretmenlerden önemli bir kısmının aidiyet bağı kurmadığını göstermektedir. Öğretmenlerin 4’ü “tarafsız olarak”, 2’si “Sebeup – sonuç ilişkisine dayanarak” verdiklerini açıklamışlardır.

Görüşmelerden Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin “savaş” ve “barış” kavramının öğretiminde tarafları verirken en yoğun şekilde başvurdukları yolun milli duyguları ön plana çıkarmak olduğı sonucu çıkmaktadır. Buna örnek olarak EÖ4’ün açıklaması verilebilir;

“Savaş ve barış kavramını öğretirken tarafları. Yani sonuçta milletimizin tarihini anlatıyoruz sosyal bilgilerde milletimiz sonuçta galipken gurur verici bir şekilde mağlup olduğı dönemde de yine ezdirmeden neden yenildiğimizi neden mağlup olduğumuzu izah ederek.”

EÖ4'ün açıklamasında tarih konularını anlatırken özellikle savaş ve barış kavramlarını anlatırken milliyetçi bir tavır sergiledikleri görülmektedir. Yine benzer bir açıklama da EÖ11 dile getirmiştir:

“E tabi ki milli duyguları yine ön plana çıkartacağım yani savaş esnasında hani onlar tutup da benim ülkeme huzur getirmek için gelmediler(yani) tutup da onların tarafın dan da bakacak değilim olaya (Aynen o zaman...) empati kurduruyor muyum kurdurmuyorum yani niye kurdurmuyorum şöyle empati kurdurursam kurduruyorum çocuklar bizim ülkemizi tekrar bu şekilde işgal olsa siz ne yapardınız ha bu şekilde empati kurduruyorum ama tutup da siz Yunanlı olsanız ne yapardınız demiyorum veyahut ta şuan bana desen ki kardeşim 12 adayı alacaksın almak ister misin elbette almak isterim 12 adayı geri tabi ki (Tekrardan) tabi ki almak isterim Yunan toprağıymış bana ne yunan toprağı ise geçmişte benim toprağımdı.”

EÖ11 açıklamasında görüldüğü üzere diğer ulusların tarih anlayışı da kıyaslamaya alınarak tarih konularının anlatımında diğer uluslar gibi ülkemizdeki öğretmenlerinde milli duyguları ön plana çıkararak savaş ve barış kavramlarını öğrencilere öğrettikleri görülmektedir. Ek olarak öğrencilere empati kurdururken kendi ulusu üzerinden bir yaklaşım ile empati kurulması sağlanmaktadır.

Sosyal Bilgiler öğretmenleri savaş ve barış öğretiminde tarafları nasıl veriyorsunuz sorusuna ilişkin görüşlerini ortaya koyan iki farklı temadan ikincisi öğretmenlerden önemli bir kısmının aidiyet bağı kurmadıklarını göstermektedir. Öğretmenlerden alınan cevaplar içerisinde ikinci en yoğun vurgulanan tarafsız olarak öğretime EÖ8'in açıklaması örnek olarak kullanılabilir.

“Bu şekilde değerlendirmenin zaman tabii ki de objektif olmak tarafsız olmak asıl sebep ve sonuçlarını açıklarken tabi daha çok Osmanlı'ya etkilerini Osmanlı açısından bakmaya çalışıyoruz bu şekilde biraz daha yardımcı olmaya çalışıyoruz.”

Bu açıklamadaki objektif anlayış, Osmanlı'ya etkileri değerlendirme konusunda ele alınmaktadır. EÖ8'in açıklamasından öğretmenlerin bir bölümünün tarafsız olduğu görülmektedir.

Öğretmen görüşme sonuçlarında savaş ve barış öğretiminde aidiyet bağı kurulmadan verildiği ile ilgili tema içerisinde yer alan ve öğretmenlerden 2'sinin vurgulamış olduğu diğer ifade tarafların neden sonuç ilişkisine dayandırarak verildiğidir. Buna örnek olarak KÖ5'in açıklaması verilebilir;

“Tabii programa göre gidiyoruz, burada kavram derken yine de bence burada olay içerisinde olan bir şey, taraf çünkü eskiden programlar şeydi işte şöyle yendik, böyle yendik biraz daha düşmanca bir tavırla veriliyordu ama artık düşmanca bir tavır söz konusu değil, ne ders kitaplarında nede program alanında. Daha çok bir biraz daha hani şu şekilde savaşın sebebi buydu kazanıldı şu şekilde sonuçlandı deniyor. Böyle bir hiç bir öfke ya da, bir mücadele duygusu çok da fazla verilmiyor.”

Örnekte de görüldüğü üzere öğretmenlerden bir kısım savaş ve barış konularının anlatımında aidiyet bağı kurmadan öğretmektedir. Öğretmenlerin bu tavırlarında sosyal bilgiler öğretim programının etkisi görülmektedir.

Öğretmenlerden alınan cevaplar neticesinde öğretmenlerin genel olarak savaş ve barış kavramının öğretiminde milli duygularının etkisiyle aidiyet bağı kurdukları görülmüştür.

4.3.3.Sosyal Bilgiler Öğretmenleri Savaş ve Savaşla İlgili Kavramların Öğretiminde Hangi Yöntemleri Kullanmaktadır?

Tablo 10. Savaş ve Savaşla İlgili Kavramları Öğretirken Kullanılan Yöntemler

Tema	Öğretmen Söylemi	f	Toplam
Buluş Yoluyla	Drama	6	21
	Empati becersini geliştirecek etkinliklerle	4	
	Örnek olay yöntemi	4	
	Ev ödevleri	3	
	Beyin fırtınası	3	
	Tartışma	1	
Sunuş Yoluyla	Soru –cevap, Anlatım	7	14
	Görsel Sunum	7	

Tablo 10 da görüldüğü gibi Sosyal Bilgiler öğretmenleri savaş ve savaşla ilgili kavramların öğretiminde sınıf seviyelerine göre hangi öğretim yöntemlerini kullanıyorsunuz sorusuna ilişkin görüşlerini iki farklı tema ile açıklamışlardır. Görüşme yapılan öğretmenlerin cevapları genel olarak değerlendirildiğinde Sosyal

Bilgiler öğretmenlerinin savaş ve savaşla ilgili kavramları yoğun olarak buluş yoluyla öğrettiği görülmektedir. Kullanılan yöntemler sorulduğunda öğretmenlerin 6'sı "Drama", 4'ü "Empati becerisini geliştirecek etkinliklerle", yine 4'ü "Örnek olay yöntemi" 3'ü "Ev ödevleri" ve yine 3'ü "Beyin fırtınası", 1'i "Tartışma" şeklinde cevap vermişlerdir.

Görüşme yapılan öğretmenlerin cevapları incelendiğinde öğretmenlerin vurgulamış olduğu ikinci tema savaş ve savaşla ilgili kavramların öğretiminde sunuş yolunun tercih edildiğini göstermektedir. Öğretmenlerin 7'si "Düz anlatım, Soru-cevap", yine 7'si tarafından "Görsel Kullanım" şeklinde cevaplamışlardır.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler derslerinde savaş ve savaşla ilgili kavramları nasıl öğretiyorsunuz ve sınıf seviyelerine göre hangi öğretim yöntemlerini kullanıyorsunuz sorusuna ilişkin görüşme sonuçlarında birbirine yakın yoğunlukta cevaplar verilmiştir. Yine bunlar içerisinde en yoğun olarak vurgulananlar içerisinde drama yöntemi yer almaktadır. Buna örnek olarak EÖ12'nin ifadesi verilebilir;

"Bizde genelde oyun oynanıyor. Ben oyun şeklinde anlattığın için çocuklarda dersin o bölümünü anlamasa bile oyunda rol aldığı bölümü hatırlıyor. Ben bunu yapmıştım diyor mesela siz olsanız derim mesela nasıl düşünürdünüz? Ya da biz.. Geçmişten anlatacak olursak mesela Pasinler savaşını anlattık. Bizans ve Türklerin karşılaştığı savaşı anlattık. E şimdi burada yöredeki insanlar Karadenizli Almanya'da biri ile karşılaşıyorsun. Omzun omzuna çarptı. Adam gelerek çarptı ya da sana omuz attı sana. Adama kızdın "ne vuriysun uşağum?" diye. Adam "Bilmeyrum da. Görmedim da." Diye konuşmaya başladığı anda kızmaya devam eder misin? Etmezsin. İşte Pasinler savaşında da bizansın safında yer alan Türkler ana bi baktı karşıdaki adamlarda kendileri gibi Türkçe konuşuyor. Kendileri gibi savaşta bağırıyor. O zaman bunlarda bizim gibi Türk deyip hemen o safa geçmiş. Bu şekilde oyunlaştırarak anlatıyoruz."

Bu örnekten öğretmenlerin bazılarının Sosyal Bilgiler derslerini anlatırken drama yöntemini ve oyun yöntemini kullandıkları görülmektedir. Ders aşamasında ortaya çıkan tarihsel olaylar oyun şeklinde sunulmaktadır. Drama ve oyun yöntemi öğrencilerin ders esnasında kendilerinden bir taraf gördükleri ve derse daha aktif katıldıkları varsayılabilir. Bu durum ise akılda kalıcılığı sağlamaktadır.

Buluş yoluyla öğretim teknikleri içerisinde önemli bir yere sahip olan diğer yöntem Empati becerisini geliştirecek etkinliklerin kullanılmasıdır. Öğretmenlerden önemli

bir çoğunluk tarafından dile getirmiştir. Empati becerisini geliştirecek etkinlikler ile öğretim yapan öğretmenlere örnek olarak KÖ1'in açıklaması verilebilir:

“ Ee benim yaklaşımımın her zaman hani empati kurarak, karşı tarafı da düşünerek, düşünmeye yönelik bir anlatım olduğu için. Barış kavramlara örnek vererek söyleyeceğim mesela İstanbul'un fethini anlatırken çocuklara, (Bu şey ee barış kavramına hocamız yanlış yazmış barış değil orası savaş) savaş kavramını şöyle anlatıyorum mesela İstanbul'un Fethi'nde Fatih Sultan Mehmet'in ilk önce İstanbul'a direk saldırmadığını, barış yoluyla teslim edilmesini istediğini, barışçı bir yaklaşım sergilediğini ama şartlar uygun olmadığı için savaştığını; Türk büyüklerinin genellikle sebepler oluşmadan, sorunlar çıkmadan savaşmayacağını anlatıyoruz. Yine Atatürk'ün “Yurtta Barış Cihanda Barış” veya hani “Gerekmedikçe Savaşmak Bir Cinayettir” sözünü vurgulayarak savaşın gerekmedikçe uygun olmadığını vurgulayarak anlatıyorum.”

KÖ1'in açıklaması incelendiğinde tarihsel empati kurdurarak öğrencilere barış kavramını öğretmektedir. Empati kurma esnasında da yine öğretmenlerin milli duygular ile kendi tarihi kişilikleri örnek gösterdiklerini görmekteyiz. Burada da biraz daha milli barış ön plana çıkmaktadır.

Buluş yoluyla öğretim teknikleri içerisinde önemli bir yere sahip olan diğer teknik ise örnek olay tekniğidir. Buna örnek olarak EÖ13'ün açıklaması verilebilir;

“Fetih savaş barış ee nasıl öğretiyorsunuz derken ben genelde eee gündelik hayattan örnek vererek insanların hayatını nasıl değiştirdiğini ee hani istila mesela kelimesinden bakarsak bir yere istila olduğunda vatandaşlar neler yaşıyor yağmalamada neler yapıyor örneklemeler yoluyla birebir gündelik hayattan bu olayı yaşanmışlıklardan örnekler vererek anlatmaya çalışıyoruz”

Örnekte de görüldüğü üzere öğretmenler öğrencilere barış konuları ve diğer tarihsel konuları anlatırken günlük hayattan örnekler vererek örnek olay yöntemini kullanmaktadır. Örnek olay yöntemini kullanırken de yakından uzağa tekniğini de kullanmaktadır.

Ev ödevleri de buluş yoluyla öğretim teknikleri arasında önemli sıklığa sahiptir. Buna örnek olarak KÖ3'ün açıklaması ele alınabilir;

“ Genel olarak cevaplayım evet kavram zaten kavramlardan yola çıkıyoruz. Bazen ödev olarak alt sınıflarda daha çok yapıyorum. Kavramları önce bir ödev veriyorum onlar bir sözcük taraması yapıyorlar, sonra da birlikte cevaplayıp cümle içerisinde kullanıyoruz, sonra ders içerisinde geçerken de geçerken demeyim de geçtiği sırada da ee örneklendirme,

görsel olarak gösterme, şeyi gösterdim çok iyi hatırlıyorum bu sene kullanamıyorum ama daha önce projeksiyon sürekli kullandım. Atom bombasının atılması işte o ortam, işte kurtuluş savaşındaki op orijinal görüntüler, onların birçoğunu izlettim çocuklara”

KÖ3’ün açıklaması incelendiğinde kavramların öğretiminde ödevlerin kavramların temelini oluşturması için kullanıldığı ve öğrencilerde kavramlar ile ilgili farkındalık oluşturduğu görülmektedir. KÖ3’ün açıklamasından ev ödevlerinin yansırı görsel teknikleri de kullandığı ve bunu ödevler ile farkındalık oluşturmuş oldukları kavramları daha da pekiştirerek etkili bir öğretim ortamı oluşturmaktadır.

Buluş yoluyla öğretim yöntemleri içerisinde önemli bir yere sahip olan diğeri ise beyin fırtınasıdır. Buna örnek olarak EÖ14’ün açıklaması verilebilir;

“Öğrenciyi düşündürme efendim nedenler sonuçlar bağlantısı efendim düşündürebilme beyin fırtınası oluşturabilme gibi yöntemler öğrenciyi de aktif kılacak şekilde bu şekilde çünkü yaşayarak yerleştirecek yoksa somuta dökmek lazım.”

EÖ14’ün açıklaması ele alındığında beyin fırtınasının öğrenciyi aktif tutmak amacıyla ve anlatılan konunun somutlaştırılması için kullanıldığı görülmektedir.

Buluş yoluyla öğretim yöntemleri içerisinde önemli bir yere sahip olan diğeri ise tartışmadır. Buna örnek olarak EÖ4’ün açıklaması verilebilir;

“Tartışma, soru- cevap, beyin fırtınası, drama sonuçta bunlarda önemli etkili oluyor.”

EÖ4’ün açıklaması incelendiğinde tartışmanın savaş ve savaşla ilgili kavramların öğretiminde kullanıldığı görülmektedir.

Görüşme yapılan öğretmenlerin cevapları incelendiğinde öğretmenlerin vurgulamış olduğu ikinci tema savaş ve savaşla ilgili kavramların öğretiminde sunuş yolunun tercih edildiğini göstermektedir.

Öğretmenlerin 7’si tarafından kullanıldığı vurgulanmış olan düz anlatım, soru –cevap yöntemine KÖ5’in açıklaması örnek olarak gösterilebilir:

“ Öncelikle yöntemden bahsedelim, yöntemde genelde anlatım ve soru cevap şeklinde gidiyor. Bazen etkinliklerle oluyor.”

KÖ5’in açıklamasından öğretmenlerin çoğunlukla sözel ifade yöntemlerini kullandığı görülmektedir. Buna ek olarak EÖ11’in açıklaması ile destekleyici niteliktedir.

“ Genelde ee soru cevap anlatım yöntemi ve (beyin fırtınası) beyin fırtınası birde ee kendisi yani çocuklara şöyle bir soru yönlendiriyoruz siz olsanız ne yapardınız böyle bir durumda. Bu şekilde haa buldurma yöntemi ile.”

EÖ11’in açıklaması incelendiğinde öğretmenlerin sözel yöntemler kullanmakta olduğunu ve bunu yoğun bir şekilde kullandığını görmekteyiz.

Sunuş yoluyla öğretim yöntemleri içerisinde görsel kullanım yer almaktadır. Buna örnek olarak EÖ2’nin açıklaması verilebilir;

“Bunları mesela anlatırken öğrenciye mesela filimler gösteriyoruz projeksiyonlardan mesela bunun için mesela Cennetin Krallığı Fetih 1453 izletmiş olduğumuz filimler genelde 7.sınıflarda bunları çok kullanıyoruz.”

Açıklamada da görüldüğü üzere bazı konuların öğretiminde görsel tekniğin kullanıldığı görülmektedir. Yedinci sınıf düzeyinde daha yoğun olduğu da vurgulanmaktadır.

Öğretmen görüşme sonuçlarından Sosyal Bilgiler dersinde savaş konularının öğretiminde genel olarak buluş yolu teması altındaki teknikleri kullandıkları görülmektedir. Öğretmenlerden alınan cevaplar neticesinde savaş ve savaşla ilgili kavramların öğretiminde sunuş yolu teması altında bulunan teknikler de önemli yer kaplamaktadır.

4.3.4.Sosyal Bilgiler Öğretmenleri Barış ve Barışla İlgili Kavramların Öğretiminde Hangi Yöntemleri Kullanmaktadır?

Tablo 11. Barış ve Barışla İlgili Kavramları Öğretirken Kullanılan Yöntemler

Tema	Öğretmen Söylemi	f	Toplam
Buluş Yoluyla	Empati becerisini geliştirecek etkinliklerle	6	19
	Örnek olay	4	
	Canlandırma	4	
	Tarihi belgelerin incelenmesi	3	
	Beyin Fırtınası	2	
Sunuş Yoluyla	Düz anlatım, Soru cevap	6	8
	Görsel Sunum	2	

Tablo 11’de görüldüğü gibi sosyal bilgiler öğretmenleri barış ve barışla ilgili kavramların öğretiminde sınıf seviyelerine göre hangi öğretim yöntemlerini kullanıyorsunuz sorusuna ilişkin görüşlerini iki farklı tema ile açıklamışlardır.

Görüşme yapılan öğretmenlerin cevapları genel olarak değerlendirildiğinde Sosyal Bilgiler öğretmenleri barış ve barışla ilgili kavramları yoğun olarak buluş yoluyla öğrettiği görülmektedir. Öğretmenlerden 6’sı “Empati becerisini geliştirecek etkinliklerle” 4’ü “Örnek olay”, yine 4’i “Canlandırma” , “3’ü “Tarihi belgeler ile” ve 2’si “Beyin Fırtınası” ile öğrettiklerini açıklamışlardır.

Görüşme yapılan öğretmenlerin cevapları incelendiğinde öğretmenlerin vurgulamış olduğu ikinci tema barış ve barışla ilgili kavramların öğretiminde sunuş yolunun da önemli oranda tercih edildiğini göstermektedir. Öğretmenlerin 6’sı “ Düz anlatım, Soru-cevap”,2’si “Görsel Kullanımı “ tekniklerini kullandıklarını açıklamışlardır.

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin derslerinde barış ve barışla ilgili kavramları nasıl öğretiyorsunuz ve sınıf seviyelerine göre hangi öğretim yöntemlerini kullanıyorsunuz sorusuna ilişkin görüşme sonuçlarında en yoğun olarak vurgulanan ifade empati becerisini geliştirecek etkinliklerle ile öğretim yapıldığıdır. EÖ9’un açıklamaları bu konuya örnek gösterilebilir:

“ Çocuğu biraz daha hoşgörü kavramının içerisine sokmaya çalışıyorsun. Özellikle hoşgörü kavramını verirken altıncı sınıflarda ya da beşinci sınıflarda, özellikle beşinci sınıflarda çünkü biliyorsunuz yani ülkemize gelen Suriyeli insanlar var. Çocuklara karşı bir ırkçı yaklaşımları var. Yani bunlar niye geldi, niye yaptılar mesela aralarına almıyorlar. Bu çocuklardan örnek vererek bu çocuklara öyle davranmamaları gerektiği, onların savaştan kaçıp geldiği. Aynı şeyi mesela diyorum ki size misafir gelse evinize bu şekilde davranır mısın? diye empati kurdurmaya çalışıyorum. Onu kurdurduktan sonra evet hocam, haklısınız diyorlar. Ona olabildiğince ama özellikle benim dersimde dikkat ediyorlar.”

Empati becerisi ile öğretim yapan öğretmenlere örnek olarak EÖ7’nin açıklaması da verilebilir:

“Valla sınıf içerisindeki davranışlarını onlara söylüyorum empati kurmaları gerektiğini söylüyorum. Benle empati kurmaları gerektiğini arkadaşlarıyla empati kurmaları gerektiğini. Mesela onlara yapılması istemediklerini başkasına yapmamaları gerektiğini söylüyorum sürekli. Davranışlarını söylüyorum yanlış davranış olduğu zaman .”

Buradan öğretmenlerin barış kavramını ve onun boyutlarını anlatırken en yoğun ve etkili şekilde empati becerisinin kullandığını görmekteyiz. Günlük hayattan örnekler

ile, özellikle sınıf ortamından örnekler öğrencilere empati kurdurulmasıyla barış kavramı çok rahat bir şekilde öğretilmektedir.

Diğer yoğun olarak kullanılan öğretim yöntemi ise örnek olay yöntemidir. Buna örnek olarak EÖ2'nin açıklaması verilebilir;

“Barış kavramı daha çok örnek olay... örnek olaylar üzerinden değerlendirilir bi her hangi gazetede yayınlanmış bir olay herhangi ya da televizyonda çıkmış herhangi bir haber hani daha çok bunlardan faydalanarak yani örnek olaylardan faydalanarak öğretmeye çalışıyoruz. uyum kavramı mesela en basit mesela öğrenci yanındaki oturduğu arkadaşıyla direk örnek verebiliyoruz mesela çünkü sınıflara da genel olarak baktığımız zaman öğrenciler kendi isteklerine göre oturdukları için genelde en yakın arkadaşlarıyla oturuyorlar yani buda öğrencinin kendisine en uygun öğrenciyle yani en uygun kişiyle oturduğunu gösteriyor. Aslında buda bir direk uyum örneğidir aslında. Bu birbirlerine uygun olduklarını uyum içerisinde olduklarını gösteriyor. Ama mesela bazı öğrenciler tabi ki çok birbirlerine bir birlerine zıt kutuplar aslında onun karşıtı olarak da bunları da örnek gösterebiliyoruz.”

EÖ2'nin açıklamasına ek olarak örnek olay yöntemine EÖ13'ün açıklaması verilebilir:

“Bir gündelik hayattan örnekler, hoşgörü kavramını günümüze uyarlıyoruz. Hem o zamanki yapılmışları anlatıyoruz. Günümüzden başlayarak geçmişteki davranışlara göre anlatıyoruz. Uyum, yine aynı şekilde mesela ben şöyle bir örnek vermişim karşı komşunuz, karşınızda bir zenci siyahi bir aile taşındı asansörde sadece onlar var ve siz varsınız. Neler hissedersiniz? Doğduğunuz andan itibaren o komşunuzdu asansörde karşılaştınız ne hissedersiniz. Bunun karşılaştırmasını yapmıştık ki hoşgörü kavramını beraber yaşamakla nasıl devamı ortaya çıkacağını güzel bir örnekleme olmuştu çocuklar anlamıştı”

Bu örneklerden de görüldüğü üzere öğretmenlerden önemli bir kısmı barış kavramının öğretiminde örnek olay yöntemini kullanmaktadır. Bu öğrencilerin barış kavramını daha rahat özümsemesini sağlamıştır.

Öğretmenlerden önemli bir kısmı canlandırma yöntemini kullanmaktadır. Buna örnek olarak KÖ5'in açıklaması verilebilir:

“Seviyelere göre de baktığımızda özellikle altı ve yedilerde zaten ee canlandırma olabiliyor bazen, olan diyalogları çocukların canlandırmasını sağlıyoruz. Yine genelde anlatım, soru cevap etkinlik şeklinde çalışma kâğıtlarını uygulayarak öğretiyoruz.”

Bu örnekte öğretmenlerin sosyal bilgiler dersi içerisinde kitap ve konularda bulunan metinlerin kişileri yerine öğrencileri koyarak canlandırma yaptıklarını ve bu sayede kalıcılığı sağlamaya çalıştıklarını görüyoruz. Burada özellikle dikkat çeken diğer bir husus ise canlandırma yönteminin yanında sözel yöntemlerin de tamamlayıcı olarak kullanılmasıdır.

Diğer önemli bir yöntem ise tarihi belgeler ile kullanarak yapılan öğretimdir. Buna örnek olarak KÖ1'in açıklaması verilebilir:

“Az önce dediğim gibi Fatih Sultan Mehmet'in fermanını okutuyorum çocuklara. II. Mahmut'un resimler le birlikte kadıların önünde İncil , Tevrat in veya Kuran -i Kerimin olması hoşgörü kavramı ile ilgili örnek verebileceğimiz çok güzel etkinlikler var . Çocuklar bu konuda zaten hiç sıkıntı yaşamıyorlar.”

Örnekte de görüldüğü üzere tarihi olay ve kahramanların bazı söz ve tavırlarının derslerde ele alınarak öğrencilerde barışçıl bir tavır gelişimi elde edilmeye çalışılmaktadır. KÖ6'nın açıklamasında da görüldüğü gibi bu yöntem barış eğitimine önemli bir katkı sağlamaktadır.

Diğer önemli bir yöntem ise beyin fırtınası kullanarak yapılan öğretimdir. Buna örnek olarak EÖ14'ün açıklaması verilebilir;

“Yine savaştaki gibi barış ve barışla bağlantılı kavramları iç içe birbiriyle ee bağlantısını kurarak anlatım yöntemiyle yine yaşatarak oynayarak dramasını yaparak düşündürerek soru ve cevap alarak beyin fırtınası oluşturarak sunmaya çalışıyoruz.”

EÖ14'ün açıklaması beyin fırtınası barış ve barışla ilgili kavramların öğretiminde etkin şekilde kullanılmaktadır.

Görüşme yapılan öğretmenlerin cevapları incelendiğinde öğretmenlerin vurgulamış olduğu ikinci tema barış ve barışla ilgili kavramların öğretiminde sunuş yolunun da önemli oranda tercih edildiğini göstermektedir. Sunuş yoluyla öğretim teknikleri arasında bulunan ve önemli oranda ifade edilmiş bulunan düz anlatım, soru-cevap tekniğine örnek olarak EÖ10'un açıklaması verilebilir;

“Ben birazcık klasik yöntemciyim, soru –cevap anlatım yöntemi ile gidiyorum. İmkânlarım dahilinde tamam görsel ifade edebiliyorsun.”

EÖ10'un açıklamasında da görüldüğü gibi öğretmenlerden önemli bir kısmı öğretim yöntemi olarak anlatım, soru-cevap yöntemi kullanmaktadır. Verilen örnekten de

görüldüğü gibi öğretmenler sözel ifadeli yöntemleri görsel kullanarak desteklemektedir.

Sözel ifadeler ile kullanılan görsel kullanım yöntemine örnek olarak KÖ6'nın açıklaması verilebilir:

“Bunlarla ilgili video izletiyorum mesela Fatih Sultan Mehmet'in işte hoşgörü ile ilgili işte söylediği sözler var, işte İstanbul'un Fethi'nde söylediği sözler var, işte Bosna için yazmış olduğu şey eee ne denir ona ferman var onların işte seslendirilmesi, ondan sonra işte çeşitli belgesellerde bulunan o kavramları içeren, işte o dönemin insanların yaşayış tarzını anlatan görsellerle destekliyorum”

Bu örnekte de görüldüğü gibi sözel anlatım yöntemlerinin yansıra görsel materyaller kullanılmaktadır. Bu sayede daha kalıcı bir öğrenim sağlanmaktadır.

Öğretmen görüşme sonuçlarında öğretmenlerin Sosyal Bilgiler dersinde barış kavramını öğretirken yapılandırmacı anlayış çerçevesinde buluş yoluyla öğretim yöntemleri ile öğretmektedirler. Kullanılan yöntemler çeşitliliği değerlendirildiğinde öğretmenlerin barış kavramını öğretmede yeterli olabileceklerini göstermektedir.

4.3.5 Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Savaş ve Barış Kavramlarının Öğretiminin Küresel Etkilerini Nasıl Değerlendirmektedir?

Tablo 12. Savaş ve Eğitiminin Küresel Etkilerine İlişkin Öğretmen Görüşleri

Tema	Öğretmen Söylemi	f	Toplam
Olumsuz	Ülkeler arası politikanın topluma etkisi	4	10
	Kavramların öğretimindeki sorunların topluma etkisi	4	
	Programların sübjektif yapısının topluma etkisi	2	
Olumlu	Atatürkçülük konuları ve barış yanlısı eğitimin topluma etkisi	4	5
	Ülkelerin program benzerliği ve çok kültürlülüğün topluma etkisi	1	

Tablo 12’de görüldüğü gibi sosyal bilgiler öğretmenleri savaş ve barış kavramlarının öğretiminin küresel etkilerini iki farklı tema ile açıklamışlardır. Bu iki tema savaş ve barış kavramının öğretiminin küresel etkisini olumlu ve olumsuz şekilde değerlendirmiştir.

Sosyal Bilgiler öğretmenleri savaş ve barış kavramlarının öğretiminin küresel etkilerini olumsuz olarak değerlendirdiği görülmektedir. Öğretmenlerden 4’ü “Ülkeler arası politikanın topluma olumsuz etkisi” yine 4’ü “Kavramların öğretimindeki sorunların topluma olumsuz etkisi” ve 2’si “Programların subjektif yapısının topluma olumsuz etkisi” şeklinde cevap vermektedir.

Görüşme yapılan öğretmenlerin cevapları incelendiğinde ikinci tema savaş ve barış kavramlarının öğretiminin küresel etkilerinin olumlu olduğudur. Öğretmenlerden 4’ü “Atatürkçülük konuları ve barış yanlısı eğitimin topluma olumlu etkisi” ve 1 öğretmen ise “Ülkelerin program benzerliği ve çok kültürlülüğün topluma olumlu etkisi” şeklinde cevaplamıştır.

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin savaş ve barış kavramlarının öğretiminin ülkeler arası politikanın topluma olumsuz etkisine KÖ1’in açıklaması örnek olarak gösterilebilir:

Savaş ve barış kavramlarının öğretiminin sosyal bilgiler dersindeki öğretime baktığımızda, küresel etkiye olarak daha çok barışa yatkın barış isteyen bir bireyin yetiştirmeye yönelik olduğunu düşünüyorum ama bazı gelinen konularla birlikte barışın gerçekten mümkün olmayacağını, şu an ayrımcılığın olduğuna bazı devletlerin ön plana çıktığını, ister istemez bazı konular içerisinde çocuklarda görüyor biz de anlatıyoruz. Mesela bir Birleşmiş Milletler konusu olduğunda 5 tane daimi üye var ve onlardan biri hayır -evet derse diğerlerinin ne dediğinin önemi yok dediğinde çocukların Birleşmiş Milletler dünyada barışı huzuru sağlamak için kurulan bir örgüt hocam böyle şey olur mu? Diye orada bile bazı şeyler de barışı sorguladıkları oluyor ama genel olarak dediğim gibi hep aynı şeyi söyleyeceğim belki ama tehdit olduğu an ülkemize yönelik, çocuklar hiçbir şekilde barışı düşünmüyor. İlk önce savaşsız sonrasında barışı düşünüyorlar. Tehdide yönelik olarak tavırları değişiyor.”

Buradan öğrencilerin dünya üzerinde ülkelerin bazı olaylarda lehine durumlar oluşturmak için uluslararası koşullarda bazı ayrıcalıklara sahip olmasından olumsuz etkilendiği görülmektedir. Bu ayrıcalık anlayışı öğrencilerin küresel barışa inanmaları zorlaştırmaktadır. Sonuç olarak ülkeler arasında eşitsizlik savaş ve barış

kavramlarının öğretiminde olumsuz etki oluşturmaktadır. Ayrıca öğrenciler ülkemiz ile ilgili herhangi bir tehdit durumunda ilk savaşımayı tercih etmekte sonrasında barışı tercih etmektedirler.

Öğretmen görüşmelerde savaş ve barış kavramların öğretimindeki sorunların topluma etkisi olumsuz etkisine örnek olarak EÖ4'ün açıklaması verilebilir:

“Valla sonuçlar ortada. yani dünyada savaş ve barış kavramlarının nasıl sonuçlar ortaya koyduğunu görüyoruz (özellikle Orta Doğu'da) özellikle Orta Doğu'da tabi yada İslam, Müslümanların olduğu bütün dünya genelinde ortada. İnsanlar sağında solunda iki balına öldüğü zaman çırpınırlarken çocuklar katlediliyor hiç birinin ruhu duymuyor. Yani bu savaştan – barıştan ne anladıklarını ortaya koyuyor.”

Açıklamada ülkemizde ve diğer ülkelerde savaş ve barış eğitiminin yeterli olmadığı görülmektedir. EÖ4'ün ifadesinde dünya üzerindeki savaşlar savaş ve barış kavramlarının öğretimini olumsuz etkilemektedir. Özellikle din ayırımından kaynaklı bir olumsuz etki ortaya çıkmaktadır.

Öğretmen görüşmelerinde programların sübjektif yapısının topluma olumsuz etkisi önemli yere sahiptir. Buna örnek olarak EÖ11'in açıklaması verilebilir:

“Şimdi eee küresel derken tek taraflı değil tabi bu yani eğer ben küresel barış yanlısıyım ve özgürlükçüyüm deyip de çocukları şöyle küresel barış için barış edelim şöyle yapalım böyle öyle bir saçmalık yok bana göre bana göre eeee yani neden öyle saçma olarak düşünüyorum çünkü dünya barışı tek taraflı sağlanamaz karşındaki de barışı düşünecek ki barışı sağlayasın şimdi baktığımızda etrafımıza bir Yunan Türkleri çocuğuna nasıl gösteriyor bir Ermeni Türkleri çocuğuna na nasıl gösteriyor bir İngiliz Türkleri çocuklarına nasıl gösteriyor bir İsraili Türkleri çocuklarına nasıl gösteriyor önemli olan ee küresel olarak dünya kimi neyi nasıl gösteriyor eğer bu sağlanamazsa ben çocuklara aaa çocuklar dünyada insanlar kardeş lay lay lom her şey çok güzel gibi göstermem saçmalık olur (bunları iklam ve araştırma yapılmış Türkiye'de Yunanistan da 2 farklı araştırma 2 ülkede de biraz daha yumuşama olmuş bakış açısı olarak) Son zamanlarda evet ama eee şuan mesela öğrencilerimizin bir kısmı Yunanistan a gezi düzenlemişler çocuklar diyorlar ki öğretmenim Türk olduğumuzu söyleyince bize düşmanmış gibi bakıyorlar çünkü çocuklara o şekilde aşılabilir biz aşılabilir mi evet bizde aşılabilir (karşılıklı) tabi ki ama yani onlar eee bu şekilde aşılarken çocuklar onlar sizin kardeşinizdir demek saçmalık olur”

Örnekte de görüldüğü üzere ülkelerde uygulanan programlar savaş ve barış kavramlarının öğretimini olumsuz olarak etkilemektedir. Örnekte görüldüğü gibi özellikle Yunanistan ve Ermenistan programları bu konuda daha dikkat çekicidir.

Görüşme yapılan öğretmenlerin cevapları incelendiğinde ikinci tema savaş ve barış kavramlarının öğretiminin küresel etkilerinin olumlu olduğudur. Bu iki alt başlıktan vurgulama yoğunluğu dikkate alındığında Atatürkçülük konuları ve barış yanlısı eğitimin topluma olumlu etkisi daha dikkat çekicidir. Buna örnek olarak EÖ13'ün açıklaması verilebilir:

“Çocuklarda ee tabi ki olmaz olur mu? Dünyaya bakış açıları değişiyor, çocukları ee beşinci sınıftan sekizinci sınıfa geldiğinde hele sekizinci sınıfta öğrenci artık daha iyi algıladığı için günlük olan televizyondaki olaylara bakış açısı değişiyor, daha iyi anlıyor, neyin neden yapıldığını da fark ettiği için kendisi de ona göre konumlandırıyor. Basit hamasi söylemlere daha az değer veriyor. Çünkü onun alt yapısını öğrenmiş.”

Örnekte de görüldüğü üzere savaş ve barış konuları barışçıl bir tutum sergilenerek bilimsel ve akılcı şekilde öğrencilere aktarıldığında, öğrencilerin olaylara bakış açısı değişmektedir. Öğrenciler olayları daha akılcı ve barış yanlısı ile ele alınmaktadır. Buda savaş ve barış eğitiminin etkisini olumlu yöne çevirmektedir.

Diğer vurgulanan başlık ise ülkelerin program benzerliği ve çok kültürlülüğün topluma olumlu etkisidir. Buna örnek olarak KÖ15'in açıklaması verilebilir:

“Bu şu anda zaten ABD deki programın benzerini kullanıyoruz, bizde doğal olarak birçok ülke bunu kullanıyor. Genel manada bir küreselleşme, birçok kültürlülük o yüzden bunun vurgulanması isteniyor. Doğal olarak da diğer programlarda da bunun olduğunu düşünüyorum. Ha bizde de var. Bizde çok yoğun değil yalnız. Doğal olarak dünyayı biraz daha olumlu etkileyebilir diye düşünüyorum. Yani bu kavramların eğer biraz daha farkındalık yaratılarak öğretilirse olumlu etkisi olur diye düşünüyorum.”

Ülkeler arasında ortak kullanılan programlar ülkelerin benzer eğitim vermesine sebep olacak ve bu benzerlik ülkeler ve toplumlar arasında barışçıl bir hava oluşturacaktır. Bu sayede savaş ve barış eğitimi küresel olarak daha barışçıl bir tavrın oluşmasını sağlayacaktır.

Genel olarak değerlendirildiğinde ülkelerarası yanlı politika ve kavramların öğretimindeki sorunlar savaş ve barış kavramının öğretimini olumsuz etkilemektedir.

4.3.6. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Savaş ve Barış Kavramlarının Öğretiminde Karşılaştıkları Zorluklar Nelerdir?

Tablo 13. Savaş ve Barış Kavramlarının Öğretiminde Karşılaşılan Zorluklar

Tema	Öğretmen Söylemi	f	Toplam
Zorluk Var	Sosyal ortam	5	13
	Programın yoğunluğu	3	
	Öğrencinin yaş düzeyi	3	
	Öğrenci ilgisizliği	1	
	Barışın anlatımında zorluk yaşıyorum	1	
Zorluk Yok	Zorlukla karşılaşmıyorum	5	5

Tablo 13'te görüldüğü gibi sosyal bilgiler öğretmenleri sosyal bilgiler derslerinde savaş ve barış kavramlarının öğretiminde karşılaştıkları zorluklar nelerdir sorusuna ilişkin görüşlerini iki farklı tema ile açıklamışlardır. Görüşme yapılan öğretmenlerin cevapları genel olarak değerlendirildiğinde sosyal bilgiler öğretmenleri savaş ve barış kavramlarının öğretiminde zorlukla karşılaştıkları görülmektedir. Öğretmenlerin 5'i "Sosyal Ortam", 3'ü "Programın yoğunluğu", yine 3'ü "Öğrenci yaş düzeyi" ve 1 öğretmen "Öğrenci ilgisizliği", öğretmenlerden 1'i "Barışın anlatımında zorluk yaşıyorum" şeklinde cevap vermişlerdir.

Görüşme yapılan öğretmenlerin cevapları genel olarak değerlendirildiğinde sosyal bilgiler öğretmenleri savaş ve barış kavramlarının öğretiminde ikinci tema zorlukla karşılaşmıyorum temasıdır. Öğretmenlerden 5'i "Zorlukla karşılaşmıyorum" ifade etmiştir.

Görüşmede Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin sosyal ortam savaş ve barış kavramlarının öğretimi esnasında karşılaştıkları zorluklar içerisinde en yüksek düzeyde görülmektedir. Savaş ve barış öğretiminde sosyal ortamın olumsuz etkisine örneklemesi açısından KÖ3'ün açıklaması ele alınabilir;

“Ya işte dediğim gibi bazen havada kalıyor, bazen de işte günümüzde barışçı olalım, hoşgörülü olalım medyada görüyor. Ülkemizde yaşanan bu sıkıntıları görüyor. Bu sefer ama öğretmenim siz diyorsunuz ama onlar da bizi öldürüyorlar. İşte ama onlar da şunu yapıyorlar bize silah doğrultuyorlar, masum işte askerlerimiz öldürüyor biz şimdi gene de barışçı mı olalım öğretmenim ?”

KÖ3’ün açıklamasında da görüldüğü üzere okul ile sosyal ortam arasında savaş ve barışın öğretimi konusunda olumlu bir bağ oluşmamıştır. Öğretmenlerin barış yanlısı eğitimine karşılık sosyal ortamda gerçekleşen olaylar savaş yanlısı duyguları tetiklemektedir. Bunun neticesinde okullarda savaş ve barış konularının öğretiminde sorunlar oluşmaktadır.

Görüşmede Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin programın yoğun olması savaş ve barış kavramlarının öğretimi esnasında karşılaştıkları zorluklar içerisinde öneli bir yere sahiptir. KÖ15’in açıklaması buna örnek olarak gösterilebilir:

“Zorluklar nelerdir derken çocuk şimdi çok fazla savaşları anlattığın zaman karıştırıyor olayları birbirine karıştırıyor. Mesela diyelim ki batı cephesi savaşını anlatıyoruz beş savaş birbirine karıştırıyor ister istemez oraya biraz zorluk yaşıyoruz.”

Buradan savaş ve barış kavramının anlaşılmasındaki bir problemden ziyade öğretmen savaş ve barış ile ilgili konuların yoğun olduğunu ifade etmiştir. Öğrencilere savaş ve barış kavramının öğretimi sırasında olayları birbirine karıştığını vurgulanmaktadır.

Savaş ve barış konularının anlatımında karşılaşılan diğer zorluk ise öğrenci yaş düzeyinden kaynaklanan anlayamama durumudur. Buna örnek olarak EÖ8’in açıklaması verilebilir:

“Bunları az öncede söyledik somut kavramlar pardon soyut kavramları daha somut hale getirmek gerekiyor daha çok tarihteki olaylardan bahsediyoruz maalesef öğrencilerin özellikle yaşları buna müsaade etmiyor çevresinde olup bitenlerden bir haber oluyorlar o dünyadaki olayları değerlendirmeleri çıkan savaşları komşularımızda olan olayları iyi değerlendiremiyorlar.”

EÖ8’in açıklamasında da görüldüğü üzere kavramların öğretiminde önemli bir sorun ise öğrencilerin yaş düzeyinden kaynaklanmaktadır. Bunun sebebi ise savaş ve barış kavramlarının soyut olmasıdır. Öğrencilerin büyük bir bölümünün de somut işlemler döneminde yer alması bu iki kavramın öğretimini olumsuz etkilemektedir.

Savaş ve barış konularının anlatımında karşılaşılan diğer zorluk ise ilgisizliği kaynaklanmaktadır. Buna örnek olarak KÖ5'in açıklaması verilebilir;

“Daha çok bizim karşılaştığımız sorunlar çocukların ilgilenmemesi, dinlememesi tarzında oluyor.”

KÖ5'in açıklaması incelendiğinde savaş ve barış konularının öğretiminde yaşanan en önemli zorluklardan biri de öğrencilerin konulara yeterince ilgi göstermemesidir.

Görüşme yapılan öğretmenlerin cevapları genel olarak değerlendirildiğinde sosyal bilgiler öğretmenleri savaş ve barış kavramlarının öğretiminde ikinci tema zorlukla karşılaşmıyorum temasıdır. Buna örnek olarak EÖ10'un açıklaması verilebilir;

“Ya zaten savaş için çocuklar genelde hazır bulunuyor çünkü devamlı kavga gürültü patırtı içerisinde olduklarından dolayı (savaşın ne olduğunu biliyorlar) barışta sıkıntı çıkıyor yani barışırken hep kendileri haklı iki tarafta haklı oldukları zaman bizde onları nasıl şey yaparsak orda sıkıntı çıkıyor.”

EÖ10'un açıklaması incelendiğinde öğrencilerin savaş konularının öğreniminde sorun yaşamadıkları ve buna bağlı olarak öğretmenlerinde sorun yaşamadığı, barış kavramının öğreniminde ise sorun yaşandığı görülmektedir. Bunun en önemli nedeni ise öğrencilerin savaş kavramına daha aşına, barış kavramına ise savaş kavramına nazaran daha uzak kalmaları gösterilmektedir. Bu temaya örnek olarak EÖ4'ün açıklaması verilebilir;

“Fazla bir zorlukla karşılaşmıyorum açıkçası yani çocukları öğrenemeyeceği kavrayamayacağı şeyler değil, kavramlar değil.”

Öğretmen görüşme sonucunda elde edilen verilerden ortaya çıkan ikinci tema ise öğrenci seviyesine uygun temasıdır. EÖ4'ün ifadesinde öğrenci seviyesine uygun olduğu ve herhangi bir zorlukla karşılaştırmadığını açıklamıştır. Buna ek olarak EÖ11'in açıklaması verilebilir:

“Savaş ve barış kavramlarını öğretirken çok fazla bir zorlukla eee dediğim gibi neden sonuç ilişkisi içerisinde olayı olduğu gibi anlattığımızdan dolayı karışmıyorum karşılaşmıyorum daha doğrusu çünkü olayı neden olmuş sonucunda ne olmuş bu ilişki içerisinde anlatıyorum olduğu gibi anlatıyorum yani müfredatta olduğu gibi anlatıyorum.”

EÖ11'in açıklamasında görüldüğü gibi öğretmenler savaş ve barış kavramlarının öğretiminde zorlukla karşılaşmamaktadır. Diğer yandan öğretmenler kavramların yaşama aktarılması durumunu dile getirmemişlerdir.

Genel olarak öğretmen görüşleri ele alındığında üçte iki oranında savaş ve barış kavramlarının öğretiminde sorun yaşanmakta, diğer üçte birlik oranda ise sorun yaşanmadığı görülmektedir. Bu oranlar dikkate alındığında öğretmenlerin önemli bir bölümü savaş ve barış kavramlarının öğretiminde zorluk yaşamaktadır.

En yoğun olarak sosyal bilgiler derslerinde savaş ve barış kavramının öğretiminde öğretmenler, toplumsal ortam ve dünya genelinde yaşanan olaylardan kaynaklı sorunlar nedeniyle zorlanmaktadır. Bunun yansısı programın yoğun olması ve öğrenci yaş düzeyi de önemli sorun kaynağıdır.

4.3.7.Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Savaş ve Barış Kavramlarının Öğretimine İlişkin Önerileri Nelerdir?

Tablo 14. Savaş ve Barış Kavramlarının Öğretimine İlişkin Öneriler

Tema	Öğretmen Söylemi	f	Toplam
İçeriğe yönelik öneriler	Savaş ve barış kavramı tüm boyutları ile ele	5	13
	Sonuçtan ziyade, nedene odaklanılmalı	4	
	Öğrenci seviyesine uygun hale getirilmeli	1	
	Sebepler sonuç ilişkisi iyi kurulmalı	1	
	Dünya barışına ağırlık verilmeli	1	
	Savaştan ziyade barış kavramına ağırlık	1	
Tekniğe Yönelik Öneriler	Farklı teknikler kullanılmalı.	6	7
	Ders saati uzatılmalı	1	

Tablo 14’te görüldüğü gibi sosyal bilgiler öğretmenleri derslerinizde savaş ve barış kavramlarının öğretimine ilişkin önerileriniz nelerdir sorusuna ilişkin görüşlerini iki farklı tema altında toplamıştır. Sosyal Bilgiler öğretmenleri savaş ve barış öğretimine ilişkin önerilerde yoğun olarak içeriğe dönük önerilerde bulunduğu görülmektedir. Öğretmenlerin, 4’ü “Sonuçtan ziyade, nedene odaklanılmalı” yine 4 öğretmen “Savaş ve barış kavramı tüm boyutları ile ele alınmalı ” , 1 öğretmen “Sebepler sonuç ilişkisi iyi kurulmalı” , yine 1 öğretmen “Dünya barışına ağırlık

verilmeli” ve 1 öğretmen de “Savaştan ziyade barış kavramına ağırlık verilmeli” şeklinde cevaplar vermişlerdir.

Görüşme yapılan öğretmenlerin cevapları incelendiğinde öğretmenlerin vurgulamış olduğu ikinci tema tekniğe yönelik önerilerle ilgilidir. Öğretmenlerden 6’sı “Farklı teknikler kullanılmalı.”, 1’i ise “Ders saati uzatılmalı” şeklinde cevap vermiştir.

Öğretmenlerle yapılan görüşme sonucunda savaş ve barış kavramının öğretimin ilişkin en yüksek düzeyde vurgulanan diğer öneri ise savaş ve barış kavramı çok boyutluluğu ile ele alınmasıdır. Buna örnek olarak EÖ13’ün açıklaması incelenebilir:

“Savaşı yüzeysel geçiyoruz iste şu savaş oldu şu yendi şu kazandı sonuçları nedir eee işte şu toprakları aldı iste şurada öne geçti iste vatandaşa ne oldu (sosyolojik boyutu) sosyolojik boyutunu nerdeyse hiç işlemiyoruz sadece yüzeysel boyutunu söyleyip gidiyoruz başkada bir sansımız yok.”

EÖ13’ün açıklamasında da görüldüğü üzere savaş ve barış kavramları sosyal bilgiler derslerinde yüzeysel olarak ele alınmaktadır. Bu yüzeysellik derslerde anlatılan tarih konularının sadece siyasi tarih olarak algılanması ve kavramların siyasi boyut üzerinden anlatılmasından kaynaklanmaktadır. EÖ13 ise bu konuda savaş ve barış kavramlarının diğer boyutları ile ele alınarak daha verimli bir eğitim sağlayacağını belirtmiştir. EÖ13’ün açıklamasına ek olarak EÖ4’ün ifadesi destekleyici olarak verilebilir:

“Şöyle söyleyeyim yani savaşları yapmışız, birçoğunu da kazanmışız. Barış ortamında nasıl bir barış antlaşması yapmışız veya barış ortamına nasıl girmişiz veya barış ortamını nasıl değerlendirmişiz bu yönde sıkıntılar var mesela Almanlar 2. Dünya Savaşına giriyorlar yani yeniliyorlar ağır bir yeniği alıyorlar ve hemen kendilerini toparlıyorlar. Biz neden toparlayamıyoruz. Barış sürecini niye değerlendiremiyoruz? Bunların açıkça ortaya konması bence geleceğe dair daha emin adımlarla yürümemiz için gerekli.”

Savaş ve barış kavramının sadece siyasi boyutunun ezberci bir anlayışla işlenmemesi daha çok sosyolojik boyutu üzerinde durarak insanlar üzerindeki etkisinin öğretilmesi gerektiği vurgulanmaktadır.

İçeriğe yönelik öneriler içerisinde sonuçtan ziyade, nedene odaklanılmalı görüşü yoğun olarak vurgulanan ifadelerden biridir. Bunu örneklendirmek için KÖ6’nın açıklaması incelenebilir:

“ Program içerisinde savaş ve barış şeklinde değil de, kazanan-kaybeden şeklinde değil de ne amaçladığımız ve niçin bunları yaptığımız üzerinde durulmuş olması daha önemli. Yani işte Zigetvar Seferi dedik iyi, hoş, güzel yıllardır herkesin aklında Zigetvar ismi değişik geldiği için söylendi ya da bir Belgrat’ın Fethi söylendi ama biz niye gittik oraya neden oraya gittik de fethetmek istedik bunun üzerine daha da yoğunlaşırsa eğer (Yani daha çok savaş odaklı değil de bunu sosyal ve kültür açısından temele oturtarak gittiğimizde daha mantıklı olur) Tabi tabi evet daha mantıklı olacağını düşünüyorum.”

KÖ6’nın ifadesinden olaylar nedenleri üzerinde durulması gerektiği anlaşılmaktadır. Diğer bir deyişle savaş ve barış kavramlarının siyasi yönlerinden ziyade sosyal ve kültürel nedenleri ve sonuçlarının ele alınması gerekmektedir. Bu sayede olaylar daha iyi anlaşılmış ve kavramlar daha iyi somutlaşmış olacaktır.

İçeriğe yönelik öneriler içerisinde öğrenci seviyesine uygun hale getirilmeli görüşü vurgulanan ifadelerden biridir. Bunu örneklendirmek için EÖ8’in açıklaması incelenebilir:

“Burada özellikle barış somut olarak bilir öğrenci seviyelerine göre özellikle 5 ve 6. Sınıf öğrencilerine daha temel konulara değinilmesi gerekiyor bunlar somut hikâyelerden yola çıkarak öğrencilerin bu konuda özellikle kahramanlık hikâyeleri ellerinin ninelerinin yapmış olduğu mücadelenin daha çok denilmesi gerekiyor.”

EÖ8’in açıklaması incelendiğinde savaş ve barış konularının öğretiminde öğrenci seviyesine uygun hale getirilmesi gerektiği ifade edilmiştir. EÖ8 daha çok somut hikâyeler ili tarihsel bağlantı kurulması ve öğrencilerin atalarının hayatını somut hikâyelerden öğrenmesi yönünde de tavsiyede bulunmuştur.

İçeriğe yönelik öneriler içerisinde sebep sonuç ilişkisi iyi kurulmalı görüşü vurgulanan ifadelerden biridir. Bunu örneklendirmek için EÖ4’ün açıklaması incelenebilir;

“Şöyle söyleyeyim yani savaşları yapmışız, birçoğunu da kazanmışız. Barış ortamında nasıl bir barış antlaşması yapmışız veya barış ortamına nasıl girmişiz veya barış ortamını nasıl değerlendirmişiz bu yönde sıkıntılar var mesela Almanlar 2. Dünya Savaşına giriyorlar yani yeniliyorlar ağır bir yenīgi alıyorlar ve hemen kendilerini toparlıyorlar. Biz neden toparlayamıyoruz. Barış sürecini niye değerlendiremiyoruz bunların açıkça ortaya konması bence geleceğe dair daha emin adımlarla yürümemiz içi gerekli.”

EÖ4 savaş ve barış süreçlerinin neden ve sonuçları daha iyi bir şekilde ele alınması gerektiğini ve bu süreçlerden dersler çıkararak öğrencilerin daha üretken ve ülke kalkınmasına katkı sağlayacak bireyler şeklinde yetişmesi gerektiğini ifade etmiştir.

İçeriğe yönelik öneriler içerisinde dünya barışına ağırlık verilmeli görüşü vurgulanan ifadelerden biridir. Bunu örneklendirmek için EÖ14'ün açıklaması incelenebilir;

“Ve dünya barışını sadece kendi milli barışını değil dünya barışını düşünen bir birey yetiştirmek, insan sevgisiyle dolu, kardeşlik sevgisiyle dolu değerlerimiz bir tarafa atmadan, kendi mili değerlerine de sahip çıkarak bunu evrensel boyuta taşıyarak, hareket eden, yaşayan insanlar yetiştirmek”

EÖ14'ün açıklaması incelendiğinde mili bir barıştan ziyade, dünya barışının daha ön plana çıkması gerektiği görülmektedir.

İçeriğe yönelik öneriler içerisinde savaştan ziyade barış kavramına ağırlık verilmeli görüşü vurgulanan ifadelerden biridir. Bunu örneklendirmek için EÖ8'in açıklaması incelenebilir;

“Şimdi barışın bir nimet oldu savaşın istenen memesi gereken bir şey olduğunu öğrencilerimize daha çok anlatmamız gerekiyor burada da daha çok görsel materyaller e yer vermemiz gerekiyor.”

EÖ8'in açıklaması incelendiğinde barış kavramının yaşanması gereken bir nimet olduğu vurgulanması gerektiği görülmektedir. Bu vurgulama esansında ise görsel öğeler daha yoğun kullanılması gerekmektedir.

Görüşme yapılan öğretmenlerin cevapları incelendiğinde öğretmenlerin vurgulamış olduğu ikinci tema tekniğe yönelik önerilerle ilgilidir. Görüşmede Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler derslerinde savaş ve barış kavramlarının öğretimine ilişkin farklı teknikler kullanılmalı görüşü en yüksek düzeyde vurgulanmaktadır. EÖ7'nin açıklaması buna örnek olarak gösterilebilir;

“ Ama modern teknikleri kullansak yaşantıyla ilişkilendirsek daha etkili olacağı kesin, düz anlatınca bazen uçup gidiyor, sadece bilgi öğretiyorsun o şekilde sıkıntılı oluyor ama yaşantılara uyarlıysak daha sağlıklı daha kalıcı olabilir.”

Farklı teknikler kullanılmalı görüşü EÖ7'nin açıklamasına ek olarak KÖ3'ün açıklaması verilebilir;

“ İşte bunu dediğim gibi mesela çocuklara mesela ortak etkinlikler yaptırılabilir. Keşke imkanlarımız olsa o hoşgörüde olduğumuz gibi ya da toplumsal ilişkiler içerisinde basit gibi

gördüğümüz şeyler işte arkadaşına yardım etmek ya da başka kültürden gelen, toplumdaki gelen aileyi ziyaret edip onun yaşantısını görmek zaman zaman. Mesela öğretmen alıp öyle bir çocuğun ailesini ziyarete götürebilir başka bir arkadaşı götürebilir ya da o çocuğu misafir edip kaynaştırmak açısından aslında bireyler arasındaki, öğrenciler arasındaki barış, topluma yayılacak toplumdaki ülkeye yayılacak diye düşünüyorum, dünyaya yayılacak diye düşünüyorum aslında iki çocuğun arasındaki barışı halletmemiz gerekiyor.”

Buradan savaş ve barış kavramlarının yaşantıya dayalı öğretim teknikleri ile öğretilmesi gerektiği aksi takdirde öğrenciler üzerinde fazla etki oluşturmadığı sonucu çıkmaktadır. KÖ3’ün ifadesinde de görüldüğü üzere toplum içerisinde okul ve aile ortamında başlayan barış ülkeye ve dünyaya yayılacaktır. Bunun gerçekleşmesi için öğrencinin dâhil olduğu farklı etkinlikler kullanılmalıdır. Anlatım yönteminin bazı durumlarda etkili olmadığı öğretmenler tarafından vurgulanmaktadır.

Genel olarak değerlendirdiğimizde savaş ve barış kavramı tüm boyutları ile ele alınmalı ve bu boyutlar farklı teknikler ile öğrenciye sunulmalıdır.

V.BÖLÜM

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bir önceki bölümde araştırma sonucunda elde edilen bulgular sunulmuştur. Bu bölümde ise savaş ve barış kavramlarının sosyal bilgiler derslerinde verilmiş durumu değerlendirilecek ve önerilerde bulunulacaktır.

5.1. TARTIŞMA

Bu bölümde araştırma bulguları neticesinde elde edilen sonuçlar tartışılacaktır. Araştırma sonuçları ile daha önce benzer konular ile ilgili yapılmış araştırma sonuçları tutarlılığı ya da uyumsuzluğu ele alınacaktır. Tartışma yapılırken öğretmenlerin savaş ve barış kavramlarının anlamı, sosyal bilgiler öğretim programında ve ders kitaplarında verilmiş durumu ve öğretimiyle ilgili sorulara vermiş oldukları yanıtlar üzerinden yapılacaktır.

Sosyal Bilgiler öğretmenleri savaş kavramını ölüm ve cinayet olarak tanımlanmaktadır. İkinci en yoğun gözyaşı, kan, üzüntü ve devletlerin birbiri ile yaptıkları mücadele şeklinde tanımlanmıştır. Öğretmenler tarafından yapılan bu tanım Akıncı'nın (2007) yapmış olduğu araştırmasında geçen insanların birbirini haksız yere katletmesi, boş yere ölmesi, cana ve mala kıyılması, eşyaya zulmetmesi olarak kabul edilir tanımıyla uyduğu görülmektedir. Her iki araştırmada da savaş kavramının insanların katledilmesine neden olan bir kavram olduğu vurgulanmaktadır. Burada dikkat çeken diğer husus ise yapılan tanımlar savaş kavramının daha çok sosyolojik ve birazda psikolojik tarafı üzerinde durulduğunu göstermektedir.

Öğretmenlerin bir kısmı savaş kavramını iletişim bozukluğundan kaynaklanan bir anlaşmazlık durumu olarak tanımlanmıştır. Öğretmen görüşmelerinde savaş kavramının bu anlamı Türk Dil Kurumu'ndan alınan "Devletlerin diplomatik

ilişkilerini keserek giriştikleri, silahlı mücadele harp, cenk” anlamı ile tutarlılık göstermektedir.

Sosyal Bilgiler öğretmenleri barış kavramını en yoğun olarak “insanların uyum içerisinde, eşit ve hoşgörülü şekilde, huzurlu ve güvenli şekilde yaşaması” olarak tanımladığı görülmektedir. Bu tanım barış kavramının Türk Dil Kurumu sözlüğünde geçmekte olan anlamlarıyla uyuşmaktadır. Türk Dil Kurumu’nda barış kavramının bir anlamı” Uyum, karşılıklı anlayış ve hoşgörü ile oluşturulan ortam” olarak geçmektedir. Her iki tanım karşılaştırıldığında öğretmenlerin barış kavramını tanımlamakta yeterli oldukları görülmektedir. Bu tutarlığa benzer olarak Coşkun’un

(2012) yapmış olduğu araştırmada öğretmenlerin büyük oranda ilköğretim programlarında yer alan değer ve tutumların barış eğitiminin gerektirdikleri ile kısmen uyuştüğünü düşünmektedirler. Bu iki araştırmada da görüldüğü üzere öğretmenler barış ve barış değerini tanımlamakta yeterli olabilir. Diğer yandan İmamoğlu ve Bayraktar’ın (2014) Türk ve Macar öğrenciler üzerinde yapmış olduğu araştırmada barış kavramı ile ilgili tanımlar, bilimsel tanımlarla karşılaştırıldığında, yeterli görülmemiştir. Araştırma sonuçları karşılaştırıldığında üniversite öğrencilerine nazaran öğretmenlerin barış kavramını tanımlamada yeterli oldukları görülmektedir.

Araştırmada öğretmen görüşme sonuçlarına göre sosyal bilgiler öğretim programında savaş kavramı genel anlamda olumsuz ve kötü yönü gösterilmeden yüzeysel olarak verildiği sonuca ulaşılmıştır. Burada savaş kavramı öğretilirken savaş ve savaşla ilgili konuların olumsuz tarafını gösteren olaylar ve örnekler üzerinde durulmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Yapılan araştırmalardan Sağlam (2014) ders kitaplarının hazırlanmasında programın etkisini ele alırken Sosyal Bilgiler programının içeriğini öğretmenlerin genel olarak iyi düzeyde değerlendirdiğini söylemektedir. Burada araştırma sonuçlarına göre iki araştırma birbiri ile uyuşma göstermemektedir. Diğer yandan barış kavramının Sosyal Bilgiler öğretim programında yüzeysel olarak verilmediği görülmüştür. Bu sonuca paralel olarak Coşkun (2012) programda yer alan temel değerlere bakıldığında ise barış eğitimine ilişkin 13 farklı değer yer aldığı görülmektedir. Programda yer alan kavramlar ile kıyaslandığından bu sayının nispeten düşük kaldığı görülmektedir. İki araştırmada da çıkan sonuçlar barış kavramının diğer kavramlara nispeten yüzeysel verildiği görüşmüştür.

Araştırmada öğretmen görüşme sonuçlarına göre sosyal bilgiler ders kitaplarında savaş kavramı genel anlamda olumsuz ve kötü yönü gösterilmeden yüzeysel olarak verildiği görülmektedir. Buradan savaş kavramının insanlara zararı ile ilgili yeterli derece etkili örnek ve açıklama verilmediği anlaşılmaktadır. Buna benzer bir sonuç Şahin (2012) Sosyal bilgiler ders kitaplarının yapısıyla ilgili yaptığı çalışmada metinlerde üst düzey yapı oluşturacak ana fikirler etkili biçimde vurgulanmadığı için metni özetlemede ve ana mesajı vermede yetersiz kalmıştır. Metin içerisindeki olay ve olguların anlaşılmasını kolaylaştıracak yeterli sıralama ve karşılaştırmalar yapılmamıştır. Olay ve olgularla ilgili neden-sonuç ilişkisi yeterli ve etkili biçimde kullanılmamıştır. Kavram ve olaylarla ilgili karşılaştırmalara ve üst düzey beceriler geliştirmek amacıyla sorunla çözümün birlikte kullanımına yer verilmediği sonucuna ulaşılmıştır. Diğer taraftan Berk (2008) Sosyal bilgiler yeni ders kitabında görsel malzemenin daha renkli ve özenli seçildiği ancak bu konuyla ilgili eksiklikleri tam olarak giderilemediği sonucuna ulaşmıştır. Görüldüğü üzere iki araştırma arasında ders kitaplarının görsellik ve örneklerle konuyu desteklemede yeterli olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Yine Aktaş (2013) orta öğretim tarih ders kitaplarında savaş konularının anlatımı üzerine yapmış olduğu çalışma tarih ders kitapları değerlendirildiğinde olaylara yaklaşım tarzı açısından geçmiş yıllarda yazılan tarih ders kitaplarından farklılık taşımamaktadır. İdeolojik anlamda geçmiş yıllarla bir sapma göstermemiştir. Ortaöğretim tarih ders kitaplarında savaşın tanımı veya savaşların neden kaynakladığı gibi tartışmalara yer verilmediği sonucuna ulaşılmıştır. Buradan savaş kavramının ve genel konu anlatımının Sosyal Bilgiler ders kitaplarında sorun oluşturduğu görülmüştür. Araştırmada elde edilen sonuçlar karşılaştırıldığında savaş kavramını yeterince öğrencilere anlatılmak için çoklu anlatım yöntemleri ve etkileyici tekniklerin kullanılmadığı görülmektedir.

Araştırmada öğretmen görüşme sonuçları değerlendirildiğinde sosyal bilgiler öğretim programında barış kavramının yüzeysel olarak verildiği görülmektedir. Keçe, Doğan ve Taş'ın (2016) yapmış oldukları çalışmada 5. sınıf sosyal bilgiler öğretim programının barış eğitime katkı sunduğu belirtilmesine karşın 6 ve 7. Sınıf öğretim programlarında içerik yoğunluğunun buna imkân tanımadığına dikkat çekilmiştir. Katılımcıların müfredatın kendilerine hareket serbestisi tanımadığına vurgu yaptıkları dolayısıyla doğrudan barış eğitime katkı sunacak bir teorik bilgiden uzak kaldığı şeklinde bir düşünceye sahip oldukları tespit edilmiştir. Araştırmada elde edilen

yüzeysel sonucu diğer araştırmada elde edilen 5.sınıf dışındaki diğer programlarda yoğunluktan dolayı barış kavramının daha az verildiği sonucu arasında benzerlik bulunmaktadır. Burada da görüldüğü üzere araştırma sonuçlarında tutarlılık saptanmıştır.

Araştırmada sosyal bilgiler ders kitaplarında barış kavramının yetersiz olarak verildiği görülmüştür. Benzer şekilde Doğan ve Kılıç (2014) yapmış oldukları araştırma sonucunda, ilkokul ders kitaplarında yer alan metinlerde barış ve muadili kavramlara yeteri kadar yer verilmediği tespit edilmiştir. Bu konuya farklı bakış açısıyla Demir'in (2011)yapmış olduğu araştırma sonuçları ele alınabilir araştırmada test ağırlıklı, sınav odaklı eğitim sistemi nedeniyle, eğitim kurumlarının barış eğitimine yönelik üzerine düşen görevleri yerine getirmediği sonucuna ulaşmıştır. şen (2007) daha farklı bir sonuçla barış kavramının verilişinin azlığına değinmiştir. Araştırmada 100 temel içeresinde verilen değerler incelenmiş ve araştırma sonucunda barış değerinin verildiği kitap sayısının az olduğu görülmüştür. Buradan da görüldüğü gibi barış kavramının okul bünyesinde özellikle Sosyal Bilgiler dersinde çok fazla verilmediği sonucuna

Araştırma sonuçlarında Sosyal Bilgiler öğretmenleri savaş kavramını anlatırken 6.sınıf düzeyinde en yoğun olarak Türk- Çin mücadelesini, Kürşat ve Kırk Çerisini vurgulamaktadır. 7.sınıf düzeyinde I. Dünya Savaşı ve Cepheleeri vurgulamakta, genel olarak tüm sınıf düzeylerinde ise güncel olayları en yoğun olarak vurgulamaktadır. Ayrıca 5.dınıf düzeyinde hiç savaş olayı vurgulanmadığı görülmüştür. Aktaş(2015) yapmış olduğu araştırmada ortaokul öğrencilerinin resimlerinde “Kurtuluş Savaşı” yoğun olarak işlenmiş ve Milli Mücadele'nin Türk eğitim sistemi üzerinde yoğun bir etkisinin olduğu sonucuna ulaşmıştır. Aktaş'ın yapmış olduğu araştırma sonuçları ile bu araştırma farklı sonuçlara ulaşmıştır. Araştırma öğretmenler Türk- Çin mücadelesini, Kürşat ve Kırk Çerisini, I. Dünya Savaşı ve Cepheleeri, güncel olayları en yoğun olarak vurgulamakta fakat Aktaş'ın yapmış olduğu araştırmada öğrencilerin Kurtuluş savaşına dikkat çektikleri görüşmüştür.

Araştırmada elde edilen veriler sonucunda öğretmenlerin genel olarak savaş ve barış kavramının öğretiminde aidiyet duygularının etkisiyle ve karşılıklı bir tavır neticesinde milliyetçi davrandıkları görülmüştür. Öğrenmelerin öğretim şekilleri ile programın öğretim şekli arasında tutarlılık bulunmaktadır. Osmanoğlu'nun (2012) yapmış olduğu araştırmada en fazla eteleme yoğunluğu %36,65 ile milliyetçilik kategorisinde görülmektedir. Bu durum Türkiye'nin modern ulus-devlet yapısının tabiî sonucu

olarak açıklanabilir. Burada her iki araştırmada da milliyetçilik unsurunun vurgulandığı görölmektedir.

Araştırmada öğretmen görüşme sonuçlarından Sosyal Bilgiler dersinde savaş ve savaşla ilgili konularının öğretiminde genel olarak buluş yoluyla öğretim teması altındaki teknikleri kullandıkları görölmektedir. Öğretmenlerden alınan cevaplar neticesinde savaş ve savaşla ilgili kavramların öğretiminde sunuş yolu teması altında bulunan teknikler de bulunmaktadır. Buna benzer olarak Çelikkaya ve Kuş (2009) yapmış oldukları araştırmada Sosyal Bilgiler öğretmenleri genel olarak tartışma, soru-cevap, beyin fırtınası, gösteri, proje gibi yöntem-teknikleri her zaman kullandıklarını ifade ederlerken, kaynak kişiden yararlanma, gezi-inceleme, anlatım ve drama gibi yöntem-teknikleri ise az kullandıklarını sonucuna ulaşmışlardır. Yöntem ve teknikler arasında birebir tutarlılık söz konusu olmasa da araştırma sonucunda elde edilen yöntem-teknikler ile diğer araştırmada geçen yöntem-teknikler arasında büyük benzerlik bulunmaktadır.

5.2. SONUÇ

- Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin savaş ve barış kavramlarının anlamına ilişkin görüşlerinden şu sonuçlar ortaya çıkmıştır:

Öğretmenler savaş kavramını en yoğun olarak ölüm ve cinayet olarak ikinci olarak da gözyaşı, kan, üzüntü ve devletlerin birbiri ile yaptıkları mücadele şeklinde tanımlamışlardır. Görüldüğü üzere savaş kavramının sosyolojik ve psikolojik anlamı üzerinde durulduğu ortaya çıkmaktadır.

Barış kavramı en yoğun olarak vurgulanan anlam insanların uyum içerisinde, kardeşçe yaşamasıdır, düzendir şeklindedir. Bu tema Türk Dil Kurumu sözlüğünde “Uyum, karşılıklı anlayış ve hoşgörü ile oluşturulan ortam” anlamıyla benzerlik göstermektedir. Sosyolojik temada diğer en yoğun olarak vurgulanan anlam ise huzur, mutluluk, güvendir, herkesin eşit ve hoşgörülü şekilde yaşamasıdır. Genel olarak değerlendirildiğinde barış kavramının sosyolojik olarak tanımlandığını görmekteyiz. Siyasal tema içerisinde en yoğun vurgulanan anlam ise savaş sonucunda taraflar arasında yapılan anlaşmadır. Bu anlam barış kavramının Türk Dil Kurumu “Savaşın bittiğinin bir antlaşmayla belirtilmesinden sonraki durum, sulh” anlamıyla tutarlılık

göstermektedir. İki örnekten de görüldüğü üzere öğretmen görüşmesinde ortaya çıkan barış anlamları ve literatürde kullanılan barış anlamları arasında tutarlılık bulunmaktadır. Buradan öğretmenlerin barış kavramını tanımlama durumlarının ileri düzeyde olduğu söylenebilir. Öğretmen görüşme sonuçları genel değerlendirmeye alındığında sosyal bilgiler öğretmenleri barış kavramını en yoğun insanların uyum içerisinde, eşit ve hoşgörülü şekilde, huzurlu ve güvenli şekilde yaşamaları olarak tanımlamışlardır.

- Sosyal bilgiler öğretim programında ve ders kitaplarında savaş ve barış kavramlarına yer verilmiş durumlarına ilişkin olarak sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerinden şu sonuçlar ortaya çıkmıştır:

Öğretmenler sosyal bilgiler öğretim programında savaş kavramı genel anlamda olumsuz ve kötü yönü gösterilmeden yüzeysel olarak verildiğini ifade etmiştir. Sosyal bilgiler ders kitaplarında da savaş kavramı genel anlamda olumsuz ve kötü yönü gösterilmeden yüzeysel olarak verilmektedir.

Barış kavramının da Sosyal Bilgiler öğretim programında ve sosyal bilgiler ders kitaplarında yüzeysel olarak verilmektedir.

- Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Savaş ve Barış Kavramlarının Öğretimine İlişkin Görüşlerinden şu sonuçlar ortaya çıkmıştır:

Savaş kavramı anlatılırken sadece siyasal anlamında kullanılmıştır. Türk Dil Kurumu sözlüğünde yer alan “Devletlerin diplomatik ilişkilerini keserek giriştikleri silahlı mücadele, harp, cenk” anlamında kullanılmıştır. Bu kullanım esnasında milli duygulara bağlı olarak fetihle ilgili savaşlar daha çok vurgulanmıştır.

Barış kavramının anlatılmasında vurgulanan bir sosyolojik olay bulunmamaktadır. Sadece Türk Dil Kurumu sözlüğünde yer alan “Savaşın bittiğinin bir antlaşmayla belirtilmesinden sonraki durum, sulh.” anlamında geçmektedir. Bunun yansısı barışla ilgili sadece iki olayın sadece bir defa vurgulanmış olması barış kavramının savaş kavramına nazaran çok az yoğunlukta olduğunu göstermektedir.

Öğretmenlerin genel olarak savaş ve barış kavramının öğretiminde aidiyet duygusunun etkisiyle milliyetçi davrandıkları görülmüştür.

Sosyal bilgiler dersinde savaş konularının öğretiminde genel olarak buluş yolu teması altındaki teknikleri kullandıkları görülmektedir. Öğretmenlerden alınan cevaplar neticesinde savaş ve savaşla ilgili kavramların öğretiminde sunuş yolu teması altında bulunan teknikler de önemli yer kaplamaktadır.

Sosyal bilgiler dersinde barış kavramını öğretirken yapılandırmacı anlayış çerçevesinde buluş yoluyla öğretim teknikleri (Empati becerisi, örnek olay, canlandırma...) ile öğretmektedirler. Buda öğretmenlerin barış kavramını öğretmede yeterli olabileceklerini göstermektedir.

Ülkeler arası yanlı politika ve kavramların öğretimindeki sorunlar savaş ve barış kavramının öğretimini olumsuz bir şekilde etkilemektedir.

Öğretmenler üçte iki oranında savaş ve barış kavramlarının öğretiminde sorun yaşanmakta, diğer üçte birlik oranda ise sorun yaşanmadığı görülmektedir. Bu oranlar dikkate alındığında öğretmenlerin önemli bir bölümü savaş ve barış kavramlarının öğretiminde zorluk yaşamaktadır.

Sosyal bilgiler derslerinde savaş ve barış kavramının öğretiminde öğretmenler, toplumsal ortam ve dünya genelinde yaşanan olaylardan kaynaklı sorunlar nedeniyle zorlanmaktadır. Bunun yansira programın yoğun olması ve öğrenci yaş düzeyi de önemli sorun kaynağıdır.

Öğretmenler savaş ve barış kavramı tüm boyutları ile ele alınmalı ve bu boyutlar farklı teknikler ile öğrenciye sunulmalı şeklinde öneride bulunmuşlardır.

5.3. ÖNERİLER

5.3.1. Öğretmenlere Yönelik Öneriler

Araştırmada sosyal bilgiler ders kitapları ve öğretim programının yetersiz olduğu görülmüştür. Savaş ve barış konularının anlatımında sosyal bilgiler öğretim programı ve ders kitaplarında verilen örnekleri destekleyici hikâyeler ve etkinlikler yapılabilir.

Araştırmada sosyal bilgiler öğretmenlerinin aidiyet duygusuyla milliyetçi ve subjektif davrandıkları görülmüştür. Savaş ve barış konularının öğretiminde objektif bir anlatım sergilenebilir.

Araştırmada elde edilen sonuçlara göre savaş kavramının çok vurgulandığı görülmüştür. Sosyal bilgiler derslerinde savaştan ziyade barışa daha fazla yoğunluk verilerek öğrencilerin barış yanlısı tavır sergilemesi sağlanabilir.

5.3.2. MEB'e Yönelik Öneriler

Araştırma sonuçlarına göre sosyal bilgiler öğretim programında savaş konularının anlatımında savaş kavramının daha çok siyasi tarafı üzerinde durulmaktadır. Savaşın sosyal etkileri daha yoğun ele alınabilir.

Araştırmada sosyal bilgiler ders kitaplarında savaş konularının anlatımında görsel kullanımda eksiklikler olduğu saptanmıştır. Sosyal bilgiler ders kitaplarında daha fazla görsel kullanılabilir.

Öğretmen görüşme sonuçlarında sosyal bilgiler öğretim programında savaş konularının daha yoğun kullanıldığı görülmüştür. Sosyal bilgiler öğretim programında barış konularına daha fazla yer verilebilir.

Araştırmada sosyal bilgiler ders kitaplarının barış konularının anlatımında yetersiz olduğu görülmüştür. Sosyal bilgiler ders kitaplarında barış konuları hakkında daha fazla etkinlik ve uygulama oluşturabilir.

Sosyal bilgiler ders kitaplarında savaş ve barış konularının anlatımı esnasında bilgi kopukluğu yaşanmaktadır. Konuların anlatımında bilgi bütünlüğü sağlanabilir.

Sosyal bilgiler ders kitaplarında bilgi yanlışlığı bulunmaktadır. Bu bilgi yanlışların güncelleme esnasında düzeltilmesi yapılabilir.

5.3.3. Araştırmacılara Yönelik Öneriler

Sosyal bilgiler derslerinde savaş ve barış kavramlarının yerine ilişkin uygulamalı ve karşılaştırmalı araştırmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Akbulut Taş, M. (2010). *Kavram ve Genelleme Yapısının Doğrudan Öğretiminin ve Örtük Olarak Öğrenilmesinin Sınıflama ve Açıklama Davranışına, Sınıflama ve Açıklama Davranışının Kalıcılığına ve Transfere Etkisi*. Doktora tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akhan, N.A. , Kılıçoğlu, G. (2014). Ortaokul 8. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Programında Yer Alan Ekonomi Kavramlarını Anlama Düzeyleri. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(2),24-47.
- Akıncı, A. (2007). *İslâm Hukukuna Göre Savaşta Uyulacak Kurallar*. Yüksek Lisans Tezi. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aktaş, Ö. (2015). 5-10. Sınıf Öğrencilerinin Savaş ve Barış Kavramına Yükladıkları Anlamların Resimler Yoluyla İncelenmesi. *Türk Tarih Eğitimi Dergisi*, 4 (2), 64-86.
- Aktaş, Ö. (2014). ABD Tarih Ders Kitaplarında Savaşların Anlatım Tarzı Üzerine Değerlendirme. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11 (27), 187-201-106.
- Aktaş, Ö. (2014). Ortaöğretim Öğrencilerinin Barış ve Savaş Kavramına Yönelik Görüşleri. *Kalem Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi*, 4 (1), 65-124.
- Aktaş, Ö. (2013). Ortaöğretim Tarih Ders Kitaplarında Yer Alan Barış ve Antlaşmalar Üzerine Bir Değerlendirme. *Türk Tarih Eğitimi Dergisi*, 2 (2), 78-107.
- Aktaş, Ö. (2013). Tarih Ders Kitaplarında Savaş Konularının Anlatımı Üzerine Bir Değerlendirme. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6 (14),69.
- Aktaş, Ö. ve Özmen, A. (2013). Savaş Kavramı Üzerine Üniversite Öğrencilerinin Görüşleri (Kafkas Üniversitesi Örneği). *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17 (1): 37-55.
- Aktaş, Ö. ve Safran, M. (2013). Ortaöğretim Öğrencilerinin Savaş ve Barış Kavramı İle İlgili Düşüncelerinin Çeşitli Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi.

International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 8(8),1587-1619.

Aktaş, Ö. ve Safran, M. (2013). Evrensel Bir Değer Olarak Barış ve Barış Eğitiminin Tarihçesi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 17(2), 131- 150.

Aktaş, Ö. (2012). *Tarih Eğitiminde Savaş ve Barış: Ortaöğretim Öğrencilerinin Savaş ve Barış Konularıyla İlgili Bilgilerinin ve Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi*. Doktora tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Alaylıoğlu, R. ve Oğuzkan, F. (1968). *Ansiklopedik Eğitim Sözlüğü*. İstanbul: Garanti Matbaası.

Alpargu, M., Şahin, E. ve Yazıcı, S. (2009) Tarih Öğretimi ve Barışa Katkıları. *International Journal of Social Inquiry*, 2 (2), 199-214.

Apaydın, Ç. ve Aksu, M.(2012). *Öğretmenlerin Barış Eğitimine İlişkin Görüşleri. İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13 (3), 107-130.

Atasayar, A. (2008). *Kavram Öğretimi Sürecine Yönelik İçerik Geliştirme Aracının Tasarlanması ve Kullanışlılığı*. Yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Aydın, H. (2011). Sosyal Bilimlerde Kavram Öğretimi: Eleştirel Bir Yaklaşım. *Eğitim Bilim Toplum*, 4 1(4), 76-89.

Bal, H.(2013). *Nitel Araştırma Yöntemi*.(Birinci Baskı). Isparta: Fakülte Kitapevi Yayınları.

Bektaş-Öztaşkın, Ö.(2014). Barışa Yönelik Tutumlar ve Günümüz Dünya Sorunlarına Yönelik Tutumlar Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Turkish Journal of Education*, 3(3), 25-39.

Berk, F. (2008). *Eski ve Yeni İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programları ve Ders Kitaplarında Tarih Konularının Karşılaştırılması*. Yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2012). *Verilerin Analizi. Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. (8.Baskı). Ankara: PegemA Yayıncılık.

- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2008). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. (İkinci Baskı). Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Coşkun, M. (2011). *Savaş ve Barış Haberciliği Açısından Cnn ve El Cezire Örnekleri: İkinci Körfez Savaşı Sırasında Savaş Haberlerinin Söylem Çözümlemesi*. Yüksek lisans tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Coşkun, Y.(2012). *İlköğretim Programlarında Barış Eğitimi ve Barış Eğitimine İlişkin Öğretmen Görüşleri*. Yüksek lisans tezi. Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Çaycı, B., Demir, M. K., Başaran, M. ve Demir, M. (2007). Sosyal Bilgiler Dersinde İşbirliğine Dayalı Öğrenme İle Kavram Öğretimi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 15 (2), 619-630.
- Çelikkaya, T. ve Kuş, Z. (2009). Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Kullandıkları Yöntem ve Teknikler. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12 (2), 741-758.
- Daver, B. (1992). Savaş ve Barış Üzerine. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 3 (10), 181-186.
- Demir, S. (2011). Türkiye’de Barış Eğitimine Bakış: Tanımlar, Zorluklar, Öneriler: Nitel İnceleme. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 2011(4), 1727-1745.
- Demirel, Ö.(2005). *Eğitim Sözlüğü*. (Üçüncü Baskı). Ankara: PegemA Yayınları.
- Deveci, H., Yılmaz, F., ve Karadağ, R. (2008). Pre-Service Teachers’ Perceptions Of Peace Education. *Eurasian Journal of Educational Research*, 30, 63-80.
- Doğan, A. ve Kılınç, M.(2014). İlkokul Düzeyindeki Farklı Ders Kitaplarında Barış ve Savaş Kavramlarına Yer Veriliş Düzeyinin Karşılaştırılmalı Olarak İncelenmesi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(1), ,277-289.
- Eker, S. (2015). Savaş Olgusunun Dönüşümü: Yeni Savaşlar ve Suriye Krizi Örneği. *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi*, 2(1),31-66.
- Ekiz, D.(2009). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri: Yaklaşım, Yöntem ve Teknikler* (İkinci Baskı). Ankara: Anı Yayınları.

- Fılıppıdou, E. ve Özbaş, Ç.(2014). İstanbul'un Fethi Ya Da Düşüşü, Türk ve Yunan Tarih ve Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Yer Alan İstanbul'un Fethi Ya Da Düşmesi. *Türk Tarih Eğitimi Dergisi*, 3 (1), 24-42.
- Geray, H.(2006). *Toplumsal Araştırmalarda Nicel ve Nitel Yöntemlere Giriş*. (İkinci Baskı). Ankara: Siyasal Kitap Evi.
- Ide, K.(2014). Peace Education, Domestic Tranquility, And Democracy: The Fukushima Daiichi Nuclear Disaster As Domestic Violence. *Ethics and Education*, 9 (1), 102–112.
- İmamoğlu, H.F. ve Bayraktar, G. (2014). Türk ve Macar Üniversite Öğrencilerinin Barış Kavramına İlişkin Algılarının Karşılaştırılması. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4, (1), 20-44.
- Karaosmanoğlu, A.L. (2011). Yirmibirinci Yüzyılda Savaşı Tartışmak: Clausewitz Yeniden. *Uluslararası İlişkiler*, 8(29), 5-25.
- Karasar, N. (2000). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. (Onuncu Baskı). Ankara: Nobel Yayınları.
- Keçe, M., Doğan, C. ve Taş, M. (2016). Sosyal Bilgiler Derslerinde Barış Eğitimi: Öğretmen Görüşlerine Dayalı Nitel Bir Çalışma. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16 (II), 1432-1468.
- Keskin ve Coşkun Keskin (2013). İlkokul (İlköğretim) Sosyal Bilgiler Programlarında Milli Bilinç ve Barış Değerinin Tarihsel Serüveni. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 17 (3), 51-86.
- Keskin, Y. (2008). *Türkiye'de Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında Değerler Eğitimi: Tarihsel Gelişim, 1998 ve 2004 Programlarının Etkililiğinin Araştırılması*. Doktora tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Kılıç, F.(2008). Kavramların Öğretiminde Kavram Analizi Yönteminin Akademik Başarıya ve Bilişsel Esnekliğe Etkisi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18 (2) , 223-238.
- Kılıçoğlu, G. (2011). *Sosyal Bilgiler Derslerinde Kavramsal Değişim Metinlerinin Kavram Yanılgılarını Giderme Üzerine Etkisi*. Doktora tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Kılınç, E., Çoban, O. ve Akşit, İ. (2015). Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Bazı Tarihsel Kavramların Kullanımının Değerlendirilmesi. *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*. 10(3), 633-652.

<http://www.tdk.gov.tr>

Kıncal, R.Y. (2013). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. (İkinci Baskı). Ankara: Nobel Yayınları.

Kısa, F. (2007). *İlköğretim 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Beyin Fırtınası Tekniğiyle Kavram Öğretiminin Öğrencilerin Akademik Başarı Düzeylerine Etkisi*. Yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Köksal, M.S. (2006). Kavram Öğretimi ve Çoklu Zekâ Teorisi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 14 (2), 473-480.

Kurtoğlu, A. (2009). *Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Sosyal Kavramlar Açısından İncelenmesi*. Yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Levy, G. (2014). Is there a place for peace education? Political education and citizenship activism in Israeli schools. *Journal of Peace Education*, 11(1), 101-119.

Malatyalı, E. ve Yılmaz, K. (2010). Yapılandırmacı Öğrenme Sürecinde Kavramlar ve Önemi: Kavramların Pedagojik Açından İncelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3 (14), 320-332.

Merriam, S.B. (2013). *Nitel Araştırma Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber*. (Üçüncü Baskıdan çeviri). (Çev. Ed. S. Turan), Ankara: Nobel Yayınevi.

Milli Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2004). *Sosyal Bilgiler Öğretim Programı*. <http://programlar.meb.gov.tr> adresinden 15 Eylül 2006 tarihinde edinilmiştir.

Oğuzkan, F. (1974). *Eğitim Terimleri Sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları.

Oruç, Ş. (2006). Ders Kitaplarında Savaş Olgusu. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(3), 9-29.

Osborn, B.J. (2013). *Peacekeeping and Peace Kept: Third Party Interventions and Recurrences of Civil War*. Arts and Sciences at the University of Kentucky

- Osmanoğlu, A.E. (2012). *Türkiye Cumhuriyeti ve Mısır Arap Cumhuriyeti Sosyal Bilgiler Öğretim Programları ve Ders Kitaplarının Karşılaştırılması*. Doktora tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Öncül, R. (2000). *Eğitim ve Eğitim Bilimleri Sözlüğü*. (Dördüncü Baskı). İstanbul: MEB Yayınları.
- Öztürk, C. (2007). *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*. (Üçüncü Baskı). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Özyürek, M. (1983). Kavram Öğrenme ve Öğretme. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 16 (1), 347-366.
- Safran, M. ve Ata, B. (1996). Barışçı Tarih Öğretimi Üzerine Çalışmalar; Türkiye’de Tarih Ders Kitaplarında Yunanlılara İlişkin Kullanılan Dil ve Yunanlılara İlişkin Öğrenci Görüşleri. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1, 11-26.
- Sağlam, E. (2014). *Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı İle İlgili Öğretmen Görüşlerinin Değerlendirmesi*. Yüksek lisans tezi. Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Seyidoğlu, H.(2003). *Bilimsel Araştırma ve Yazma El Kitabı*. (Dokuzuncu Baskı). İstanbul: Seçkin Yayınları.
- Şahin, M.(2012). Ders Kitaplarının Mesaj Tasarımı İlkeleri Açısından Değerlendirilmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13 (3), 129-154.
- Şen, Ü. (2007). *Milli Eğitim Bakanlığı’nın 2005 Yılında Tavsiye Ettiği 100 Temel Eser Yoluyla Türkçe Eğitiminde Değerler Öğretimi Üzerine Bir Araştırma*. Yüksek Lisans Tezi. Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı, Gazi Üniversitesi.
- Şentürk, M.(2014). *Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Bulunan Karikatürlerin Hedef Kavramların Öğretilmesine ve Öğrenci Tutumuna Etkisi*. Yüksek lisans tezi. Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Tokcan, H. ve Alkan, G.(2013). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kavram Karikatürlerinin Öğrenci Başarısına Etkisi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14 (2), 1-19.

- Tümüklü, A.(2000). Eğitim Bilim Araştırmalarında Etkin Olarak Kullanılabilecek Nitel Bir Araştırma Tekniği: Görüşme. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, (24), 543-559.
- Ulusoy, A. (2009). *Eğitim Olgusunun Kültürlere Göre Biçim Alışları ve Olgunun Özelliğinin Felsefi Dayanakları*. Yüksek lisans tezi. Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Varlık, A.B. (2013). Savaşı Tanımlamak: Terminolojik Bir Yaklaşım. *Avrasya Terim Dergisi*, 1 (2), 114 – 129.
- Yağbasan, R. ve Gülçiçek, Ç (2003). Fen Öğretiminde Kavram Yanılgılarının Karakteristiklerinin Tanımlanması. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1 (13), 102-120.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. (Dokuzuncu Baskı). Ankara: Seçkin Yayınları.
- Yılmaz, Ç. (2013). *İlköğretim 4. ve 5. Sınıflarda Türkçe Ödev Uygulamalarının Öğrencilerin Okul Başarısına Etkisinin Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi*. Yüksek lisans tezi. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

EKLER

EK 1: ÖĞRETMEN GÖRÜŞME FORMU

Merhaba, adım Fatih ÖZDEMİR. Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Sosyal Bilimler ve Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Eğitimi Programında Yüksek Lisans Öğrencisiyim. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin savaş ve barış kavramlarının sosyal bilgiler derslerinde veriliş biçimlerine ilişkin görüşlerini belirlemek amacıyla görüşme yapmak istiyorum. Bu görüşme ile elde edilen veriler yüksek lisans tezimde kullanılacaktır. Araştırma sonuçlarının bu konuda yapılacak eğitim çalışmalarına katkıda bulunacağını ümit ediyorum. Görüşme sürecinde söyleyeceklerinizin tümü gizlidir ve gizli kalacaktır. Ayrıca araştırma yazılırken görüşülen bireylerin isimleri belirtilmeyecek ve takma isimler kullanılacaktır. Araştırma sürecinde söyleyeceklerinizi doğru ve ayrıntılı kaydetmek amacıyla görüşme kayıt cihazı kullanılacaktır. Görüşme sırasında anlaşılmayan soruyu tekrar sorabilirsiniz. Görüşme süresinin ortalama 30 dakika süreceği tahmin edilmektedir. Araştırmaya katıldığınız için şimdiden teşekkür ederim.

1.Sizin için savaş kavramı ne ifade ediyor?

2.Sizin için barış kavramı ne ifade ediyor?

3.Sosyal bilgiler öğretim programında savaş kavramı sınıf seviyelerine göre nasıl verilmektedir?

Sonda: Bu veriliş öğrenci seviyesi açısından nasıl değerlendiriyorsunuz? Niçin?

Sonda: Verilişte kavramın hangi özellikleri öne çıkarılmakta? Niçin?

Sonda: Bu verilişin öğrencilerin savaşa yönelik tutumlarını nasıl etkilediğini düşünüyorsunuz? Niçin?

4. Savaş kavramı sosyal bilgiler ders kitaplarında sınıf seviyelerine göre nasıl verilmektedir? Ders kitaplarını nasıl değerlendiriyorsunuz?

5.Sosyal bilgiler derslerinde savaş ve savaşla ilgili kavramları (savaş, fetih, istila, yağma, mücadele, saldırı, savunma, cihat, esir, ganimet) nasıl öğretiyorsunuz? Sınıf seviyelerine göre hangi öğretim yöntemlerini kullanıyorsunuz?

6.Sosyal bilgiler öğretim programında barış kavramı sınıf seviyelerine göre nasıl verilmektedir?

Sonda: Bu verilişi öğrenci seviyesi açısından nasıl değerlendiriyorsunuz? Niçin?

Sonda: Verilişte kavramın hangi boyutları öne çıkarılmaktadır? Niçin?

Sonda: Bu verilişin öğrencilerin barışa yönelik tutumlarını nasıl etkilediğini düşünüyorsunuz? Niçin?

7.Sosyal bilgiler ders kitaplarında barış kavramı sınıf seviyelerine göre nasıl verilmektedir? Ders kitaplarını nasıl değerlendiriyorsunuz?

8. Sosyal bilgiler derslerinde barış ve barışla ilgili kavramları (Barış, huzur, hoşgörü, uyum, anlayış, empati, çözüm) nasıl öğretiyorsunuz? Sınıf seviyelerine göre hangi öğretim yöntemlerini kullanıyorsunuz?

9.Sınıf seviyelerine göre savaş ve barış kavramlarını öğretirken hangi olayları vurguluyorsunuz?

10.Savaş ve barış kavramlarını öğretirken tarafları nasıl veriyorsunuz?

Sonda: Düşmanlık içeren söylemlerden ve ötekileştirici ifadelerden kaçınıyor musunuz?

Sonda: Taraf oluyor musunuz?

11.Savaş ve barış kavramlarının öğretiminin küresel etkilerini nasıl değerlendiriyorsunuz?

12.Savaş ve barış kavramlarının öğretiminde karşılaştığımız zorluklar nelerdir?

13. Sosyal Bilgiler derslerinde savaş ve barış kavramlarının öğretimine ilişkin önerileriniz nelerdir?

ÖZGEÇMİŞ VE İLETİŞİM BİLGİSİ

Fatih ÖZDEMİR, 1991 yılında Kahramanmaraş'ta doğdu. İlköğretimini ve liseyi Kahramanmaraş'ta tamamladı. Akdeniz Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretmenliği bölümünden 2013 yılında mezun oldu. Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler ve Türkçe Eğitimi Anabilimdalı, Sosyal Bilgiler Eğitimi Programında başladığı yüksek lisans eğitimine devam etmektedir. Yabancı dili İngilizce'dir.

E-posta: ozdemirfth01@gmail.com